માધ્યમિક

શિક્ષણ અને પરીક્ષણ

શૈક્ષણિક પ્રવાહોને વાચા આપતું સામયિક

Year : 11 • Issue : 9 : May, 2021

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ,
ગાંધીનગર

માધ્યમિક શિક્ષણ અને પરીક્ષણ

સલાહકાર મંડળ

1. **શ્રી એ. જે. શાહ** (આઈએએસ)
   અધ્યક્ષશ્રી
2. **શ્રી જયપ્રકાશ પી. પટેલ**
   સભ્યશ્રી, ગુ.મા.અને ઉ.મા.શિ.બોર્ડ, ગાંધીનગર

તંત્રી મંડળ

1. **શ્રી ડી. એસ. પટેલ**
   સચિવ અને તંત્રી
2. **શ્રી બી. એન. રાજગોર**
   સંયુક્ત નિયામક અને સહતંત્રી
3. **શ્રીમતી સ્નેહલબેન એન. પટેલ**
   મદદનીશ સચિવ અને મદદનીશ સહતંત્રી

સૂચનાઓ

1. વાર્ષિક લવાજમ રૂ.400/- દરેક શાળાએ રજિસ્ટ્રેશન ફી સાથે મોકલવાનું રહેશે. મેગેઝિનનું વર્ષ જૂનથી મે ગણાય છે.
2. લવાજમ મોકલવાનું સરનામું :
   સચિવશ્રી, ગુ.મા. અને ઉ.મા.શિ. બોર્ડ,
   સેક્ટર–10–બી, ગાંધીનગર–382 010
3. વ્યક્તિગત ગ્રાહક માટે લવાજમની રકમ રૂ. 200/- (બેંક ડી.ડી.)
4. છૂટક નકલ : રૂ. 40/-
5. પ્રકાશનની તારીખ : દર મહિનાની 28મી
6. સામયિકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવતા લેખોમાં દર્શાવેલા લેખકોના વિચારો અંગત છે. લેખકોના વિચારો સાથે બોર્ડ સંમત છે તેમ માની લેવું નહીં.

લેખકોને સૂચનાઓ

1. પત્રવ્યવહાર તેમજ શૈક્ષણિક લેખો શ્રીમતી સ્નેહલબેન એન. પટેલ, મદદનીશ સહતંત્રી, ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, સેક્ટર–10–બી, ગાંધીનગર–382010ને નામજોગ મોકલવા.
2. લેખો મૌલિક, સ્પષ્ટ, સુવાચ્ય, પાનાની એક બાજુએ લખેલા હોવા જરૂરી છે.
3. લેખ સાથે પ્રમાણપત્ર આપવાનું રહેશે કે આપનો લેખ મૌલિક છે તેમજ અન્યત્ર છપાયેલ નથી.
4. કોમી લાગણી ઉશ્કેરે તેવા, ભેદભાવ કે ગેરસમજ ફેલાય તેવા, કોઈને ઉતારી પાડતા શબ્દો કે વાક્યરચના લેખમાં સમાવિષ્ટ ન થાય તે જોવા વિનંતી.
5. સામયિકમાં પ્રસિદ્ધ થતા લેખોની જવાબદારી જે તે લેખકની રહેશે.
6. આ સામયિકમાં પ્રસિદ્ધ થતાં મૌલિક લેખ માટે લેખકને લેખદીઠ રૂ.200/- પુરસ્કાર આપવામાં આવશે.
7. અસ્વીકૃત લેખ અંગે કોઈ પત્રવ્યવહાર કરવામાં આવતો નથી તેમજ લેખ પરત મોકલવામાં આવતો નથી.
8. "માધ્યમિક શિક્ષણ અને પરીક્ષણ"ના અંક પ્રાપ્ત ન થવા અંગેની લેખિત ફરિયાદ (ગ્રાહક ક્રમાંક સાથે) જે તે પોસ્ટ ઓફિસમાં કર્યા બાદ પોસ્ટ ઓફિસના સહી સિક્કાવાળી નકલ અત્રે મોકલવી.

- શિક્ષણ માનવીને આત્મવિશ્વાસુ અને નિઃસ્વાર્થ તથા નિર્ભય બનાવે છે.

  - ઋગ્વેદ

- માનવીને ચારિત્ર્યવાન અને જગતને ઉપયોગી બનાવે તેને જ સાચું શિક્ષણ કહેવાય.

  - યાજ્ઞવલ્કય

- શિક્ષણ એટલે પરમ સત્યને શોધવામાં મનને મદદરૂપ થવું, જે આપણને કાળના બંધનમાંથી મુક્ત કરે અને દ્રવ્યનો નહિ, પણ આંતરપ્રકાશનો, શક્તિનો નહિ પણ પ્રેમનો ખજાનો આપે, એ સત્યને અસલ સ્વરૂપે છતું કરે.

  - રવીન્દ્રનાથ ટાગોર

- સમગ્ર જીવન જીવી શકે એવી સુસંવાદી વ્યક્તિઓ પેદા કરવી એ શિક્ષણનું સર્વોત્તમ કાર્ય છે.

  - જે. કૃષ્ણમૂર્તિ

- પ્રત્યેક મનુષ્યના મગજમાં અદશ્યપણે વિદ્યમાન સંસારના સર્વમાન્ય વિચારોને પ્રકાશમાં લાવવા તેનું નામ શિક્ષણ.

  - સોક્રેટિસ

- શિક્ષણ એટલે પારણાંથી માંડીને મરણ સુધીની બધી વાતાવરણની અસરો, બધી કેળવણી, બધી શિસ્ત અને બધી સંસ્કૃતિનો સરવાળો.

  - ટી.એવરાર્ડ

સંપર્ક : સંશોધન શાખા
ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ,
ગાંધીનગર - 382010
E-mail : shikshanparikshan.gseb@gmail.com
બોર્ડની વેબસાઈટનું સરનામું : www.gseb.org

અધ્યક્ષની કલમે...

સુજ્ઞ સારસ્વત મિત્રો,

નમસ્કાર. આગામી જૂન-2021 થી આપણા સૌનું આ શૈક્ષણિક મૅગેઝિન તેના પ્રકાશનના 43 વર્ષ પૂર્ણ કરી 44મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરશે. કેટલાક અંકોના 'ભાવ-પ્રતિભાવ' જણાવે છે કે "આ શૈક્ષણિક સામયિકનું નિયમિત વાચન વાચનપ્રેમી શિક્ષકો, ગ્રાહકો અને ભાવકો સૌ માટે આજીવન સમૃદ્ધ રહેવાનું ભાથું પૂરું પાડનાર શિક્ષણ આલમની ભગવદ્‌ગીતા સમાન છે". દર અંકે વિચારસમૃદ્ધિ સાથે શિક્ષકના જીવનની જાણે નવી સવાર પડે છે. શિક્ષણ જગતની દીવાદાંડી, 'શિક્ષણની શિક્ષાપત્રી', 'ગાગરમાં સાગર' જેવાં વિશેષણો આ મૅગેઝિનને સાંપડયાં ને ફળ્યાં છે. લેખોનું શૈક્ષણિક ગુણવત્તાભર્યું સ્તર, પ્રાસંગિક 'દિનવિશેષ' અને 'વ્યક્તિવિશેષ' માહિતી, પ્રેરણાદાયી સુવિચારો, સામાન્ય જ્ઞાન કસોટી, બદલાતાં પરિરૂપો સાથે નમૂનાનાં પ્રશ્નપત્રો, લેખો નીચે કેટલીક સુંદર માહિતી, પ્રેરક પ્રસંગો, કારકિર્દી માર્ગદર્શન, વહીવટી વિભાગ સાથે સંલગ્ન પરિપત્રો, 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમોની તારીખવાર માહિતી વગેરે શિક્ષક-અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થી-અધ્યેતાઓ સૌ માટે માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે.

"કેળવણી એ જન્મથી મૃત્યુપર્યંત-આજીવન-ચાલનારી ગતિશીલ પ્રક્રિયા છે. કેળવણીને 'ત્રિધ્રુવી' પ્રક્રિયા કહી છે જેમાં વિદ્યાર્થી, શિક્ષક અને સમાજ (પાલક) આ ત્રણેયનો સમન્વય જરૂરી છે. કેળવણી માનવીમાં રહેલ માનવ્યનો એટલે કે આત્મવિશ્વાસ, પ્રકૃતિપ્રેમ, રાષ્ટ્રપ્રેમ, વિશ્વપ્રેમ, વિવેક, શિષ્ટાચાર, કરૂણા, સહકાર જેવા ગુણોનો વિકાસ કરે છે. તે વ્યક્તિના વ્યક્તિત્વને ખીલવે છે."

કોવિડ-19ની પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિમાં તા.24-4-21ના રોજ પરમ સન્માનનીય રાજ્યપાલશ્રી દ્વારા રાજ્યમાં આવેલી તમામ પ્રાથમિક, માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના શૈક્ષણિક અને બિનશૈક્ષણિક સ્ટાફને બાયસેગના માધ્યમથી પ્રેરણા, પ્રોત્સાહન અને પથદર્શનના કાર્યક્રમથી સંબોધિત કરવામાં આવેલ છે. ઉક્ત કાર્યક્રમ અન્વયે પરમ સન્માનનીય રાજ્યપાલશ્રી અને માનનીય મંત્રીશ્રી (શિક્ષણ) દ્વારા રાજ્યમાં આવેલી તમામ શાળાઓના શાળાપરિવારને કોવિડ-19ની પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિમાં સમાજને મદદરૂપ થવા માર્ગદર્શન આપવામાં આવેલ છે. મહામારીના આ વિકટ સમયમાં રાજ્યના લોકોને વિદ્યાર્થીઓ, વાલીઓ અને શિક્ષકો દ્વારા કોરોના સંક્રમણ અટકાવવા માટેની સાચી સમજ મળે અને ઉપચારાત્મક કામગીરી કરવા માટે માર્ગદર્શન આપવામાં આવ્યું. ઉક્ત કાર્યક્રમ અન્વયે ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ દ્વારા તા.26-4-2021ના પરિપત્ર અન્વયે કોવિડ-19ની પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિમાં રાજ્યની તમામ શાળાઓના સ્ટાફ દ્વારા જનજાગૃતિ અભિયાન ચલાવવા અંગેની સૂચનાઓ માટે તમામ જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીશ્રીઓને જાણ કરવામાં આવેલ છે. જિલ્લાકક્ષાએ શાળા પરિવાર, વિદ્યાર્થીઓ અને વાલીઓ દ્વારા કોવિડ-19ની પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિમાં ઉક્ત જનજાગૃતિ અભિયાનના ઉદ્દેશને ધ્યાને રાખીને કામગીરી કરવામાં આવે તે ખૂબ જરૂરી છે.

પ્રાસંગિક 'દિનવિશેષ' અને 'વ્યક્તિવિશેષ' વિભાગ દ્વારા દર અંકે મહત્ત્વના અને મહાન દિવસો તથા મહાન વિભૂતિઓનો પરિચય આ મૅગેઝિન દ્વારા અપાય છે, જે સૌને ખૂબ ગમ્યા છે. લેખકમિત્રોના લેખો સમયસર મળી રહે છે તથા લેખોના વિષયોનું વૈવિધ્ય તંત્રીમંડળની દૃષ્ટિથી સુંદર ને ગુણવત્તાયુક્ત બનતું જાય છે. લેખકમિત્રોને આભાર સાથે જણાવવાનું કે આગામી નવા વર્ષ માટે પણ આપના તરફથી પ્રેરક, સંશોધનાત્મક, વિષયવસ્તુલક્ષી તથા શૈક્ષણિક લેખો મળી રહેશે એવો વિશ્વાસ છે. જ્યાં સુધી જાહેર પરીક્ષા અંગે તથા ઑફલાઈન શિક્ષણ અંગે નવો નિર્ણય જાહેર ન થાય ત્યાં સુધી વાલીગણ અને શાળાપરિવારે વિદ્યાર્થીઓને જરૂરી પ્રોત્સાહન, પ્રેરણા, હૂંફ અને માર્ગદર્શન આપતા રહેવું એવો અનુરોધ છે. અંતે 'सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामया।' સાથે વિરમું છું.

એ.જે.શાહ
અધ્યક્ષ

તા. 20-05-2021

અનુક્રમણિકા

અ.નં.	વિષય	લેખક	પાના નં.
1.	શિક્ષણપ્રક્રિયા માટે શું શું કરી શકાય ?	ડી. એસ. પટેલ	4
2.	સમસ્યામાં પણ સંભાવના શોધીએ	કમલેશ શુકલ	5
3.	પ્રોક્ષી : પ્રતિભા પ્રદર્શનનું માધ્યમ	રણછોડ શાહ	8
4.	શાલેય શિક્ષણમાં બહુભાષિકતા અને નવી શિક્ષણનીતિ-2020	ડૉ. ભરત જાદવ	11
5.	શાસ્ત્ર, મૂલ્ય અને શિક્ષણ	પરેશભાઈ વી. પટેલ	14
6.	ઑનલાઈન ટીચિંગ-લર્નિંગ-આખરી ઉપાય	મહેન્દ્ર પંડયા	16
7.	ઘર : કેળવણીનું પ્રથમ પગથિયું છે.	જીતુ નાયક	18
8.	નવા સત્રથી સંકલ્પબદ્ધ થઈને શિક્ષણકાર્ય શરૂ કરીએ	વિપુલ ડી. પટેલ	21
9.	કોરોના કાળમાં હકારાત્મક વલણ, માનવીય સંવેદન અને સાવધાની એ જ સાચું શિક્ષણ	ડૉ. મહેશ દાફડા	23
10.	શિક્ષણમાં શૈક્ષણિક મૂલ્યો	ડૉ. સંગીતા પટેલ	24
11.	‘‘હા, હું ભાષાશિક્ષક છું.’’	ભક્તિબેન સી. સુથાર	27
12.	વાર્તાશિક્ષણ	ડૉ. ઈશ્વર વાઘેલા	29
13.	જોડણીભેદે થતો અર્થભેદ	એમ. બી. જીતુર	31
14.	કોરોના વાયરસથી બચવા શું કરશો ?	ડૉ. આરતી વિ. પટેલ	34
15.	પ્રાસંગિક : દિનવિશેષ પરિચય	સંકલન	37
16.	પ્રાસંગિક : વ્યક્તિવિશેષ પરિચય	સંકલન	39
17.	સામાન્ય જ્ઞાન કસોટી	દિવેકર અશ્વિનકુમાર એસ.	41
18.	વહીવટી વિભાગ : : પરિપત્રો	સંકલન	45
19.	ધોરણ-9 BISAG - શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો	-	55
	ધોરણ-10 BISAG - શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો	-	57
	ધોરણ-11 BISAG - શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો	-	59
	ધોરણ-12 BISAG - શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો	-	61

તંત્રી સ્થાનેથી...

સારસ્વત આચાર્યમિત્રો, શિક્ષક ભાઈ-બહેનો,

સૌને સાદર વંદન. **'માધ્યમિક શિક્ષણ અને પરીક્ષણ'** - શૈક્ષણિક સામયિકનો મે-2021નો અંક આપ સૌ વાચકો સમક્ષ અભ્યાસ અને અવલોકન અર્થે પ્રસ્તુત કરતાં આનંદ અનુભવું છું. વર્ષ 2021-22 એટલે કે જૂન, 2021 થી આ મૅગેઝિનનું વર્ષ બદલાતું હોવાથી રાજ્યની શાળાઓ તથા વ્યક્તિગત ગ્રાહક થવા ઇચ્છતા સૌને તેનું નિયત લવાજમ સમયસર ભરવા વિનંતી. તે સાથે પિનકોડ નંબર સાથે આપનું પૂરું સરનામું અચૂક આપશો જેથી દરેક અંક આપને સમયસર મળી રહે. આપ સૌની હૂંફ, પ્રેરણા ને પ્રોત્સાહનથી આ મૅગેઝિન વધુ ને વધુ બળવત્તર, ગુણવત્તાવાળું તથા દર વર્ષે વિશાળ વાચક વર્ગ ધરાવતું બની શક્યું છે તે બદલ આનંદ, ગૌરવ અનુભવી સૌ વાચકમિત્રો તથા લેખકમિત્રોનો આભાર વ્યક્ત કરું છું.

1 મે, 1960 ગુજરાત રાજ્યનો સ્થાપના દિન... રાષ્ટ્રના વિકાસમાં અને વિશ્વમાં આગવું, દૃષ્ટાંતપ્રેરક ને પ્રગતિશીલ સ્થાન હાંસલ કરતા ગુજરાતનું યોગદાન છેલ્લાં 60 વર્ષથી અપૂર્વ ને અભૂતપૂર્વ રહ્યું છે. ગુજરાતના ગૌરવવંતા વિકાસ પાછળ અનેક ગુજરાતપ્રેમી વીર સપૂતો ને કાબેલકુશળ વ્યક્તિ વિશેષનો સિંહ ફાળો છે.

વર્ષો પૂર્વે જાણીતા સર્જક-લેખક કાકા કાલેલકરનું કેળવણી વિષયક વિધાન ખૂબ પ્રેરક ને માર્મિક છે, જે આ મુજબ છે. કેળવણી કહે છે : ''હું મનુષ્યનાં હૃદય, બુદ્ધિ અને તમામ ઈન્દ્રિયોની સ્વામિની છું. સમાજશાસ્ત્ર અને માનસશાસ્ત્ર મારા બે પગ છે, કલા અને હુન્નર મારા હાથ છે, વિજ્ઞાન મારું મસ્તિષ્ક છે, ધર્મ મારું હૃદય છે, ઉત્સાહ અને ઉદ્યોગ મારાં ફેફસાં છે, ધીરજ મારું વ્રત છે, શ્રદ્ધા મારી મૂડી છે.'' ખરેખર કેળવણી 'માનવીના સશક્તિકરણ' અને 'આંતરિક પ્રદીપ્તિકરણની આજીવન, ગતિશીલ, પ્રેરક ને સતત ચાલતી પ્રક્રિયા છે. જેના દ્વારા બાળકનો શારીરિક, માનસિક, બૌદ્ધિક અને ભાવાત્મક વિકાસ થઈ શકે છે.

કોવિડ-19 કોરોના વાયરસની પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિમાં જ્યારે પ્રત્યક્ષ શિક્ષણકાર્ય બંધ હોય, કોવિડ-19 ગાઈડલાઈનનું ચુસ્ત ને કડક પાલન થતું હોય ત્યારે શિક્ષકો અને વાલીઓને વિનંતી કે - આપ આપનું સ્વાસ્થ્ય જાળવીને, ઘરમાં જ રહીને આપના પાલ્ય પુત્ર/પુત્રીઓને વધુ કાળજીથી સાચવશો. વાલીઓને નમ્ર વિનંતી કે બાળકોને વધુ હૂંફ, પ્રેમ, પ્રેરણા, પ્રોત્સાહન તથા જરૂરી માર્ગદર્શન પૂરું પાડશો. પરીક્ષા કે કોરોનાથી ડર્યા વિના, કોઈ ભય, બોજ કે તનાવથી પિડાયા વિના, હતાશ થયા વિના તમામ શક્તિને કામે લગાડી તમારો 'અભ્યાસ' ચાલુ રાખજો. જે રીતે કોઈ ગીતકાર, સંગીતકાર, ગાયક કે ખેલાડી સતત પ્રેક્ટિસ કર્યા કરે છે તેવી મહેનત સ્વાસ્થ્ય ને તંદુરસ્તી જાળવીને કરતા રહેજો. આત્મવિશ્વાસ અને એકાગ્રતાથી કરેલ અભ્યાસની તપસાધનાનું ફળ હંમેશાં મીઠું હોય છે. કદાચ તમે કે તમારા ઘરમાં કોઈ કોરોના પોઝીટીવ હો તો બિલકુલ ડર્યા વિના ડૉક્ટરની સલાહ અનુસાર નિયમિત દવાઓ લેજો, રોજિંદી દિનચર્યામાં કાળજી રાખજો, સામાજિક અંતર જાળવજો અને માસ્ક અચૂક પહેરજો. ઘરમાં રહી સ્વસ્થ રહેજો. કોઈપણ ખરાબ પરિસ્થિતિ કે સંજોગ, મહામારી કે રોગચાળો કાયમી રહેતા નથી. ધીમે ધીમે તે દૂર થતા જાય છે એવા વિશ્વાસ સાથે હકારાત્મક વિચારોથી, નિર્ભય બની પ્રવૃત્તિમાં દિવસ પસાર કરો. આપ સૌનું સ્વાસ્થ્ય સુંદર રહે એવી પ્રભુ પ્રાર્થના.

ડી.એસ.પટેલ
સચિવ/તંત્રી

તા. 20-05-2021

શિક્ષણપ્રક્રિયા માટે શું શું કરી શકાય ?

ડી. એસ. પટેલ

શિક્ષકમિત્રો,

ધોરણ-10 'સામાજિક વિજ્ઞાન'ના પાઠ્યપુસ્તકના મુખપૃષ્ઠની મદદથી વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષણ આપીને તેઓની જિજ્ઞાસાવૃત્તિ વિકસાવીએ. જેથી વિદ્યાર્થીઓ અવલોકન દ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે. તો ચાલો, મુખપૃષ્ઠનો શિક્ષણના સાધન તરીકે ઉપયોગ કરીએ.

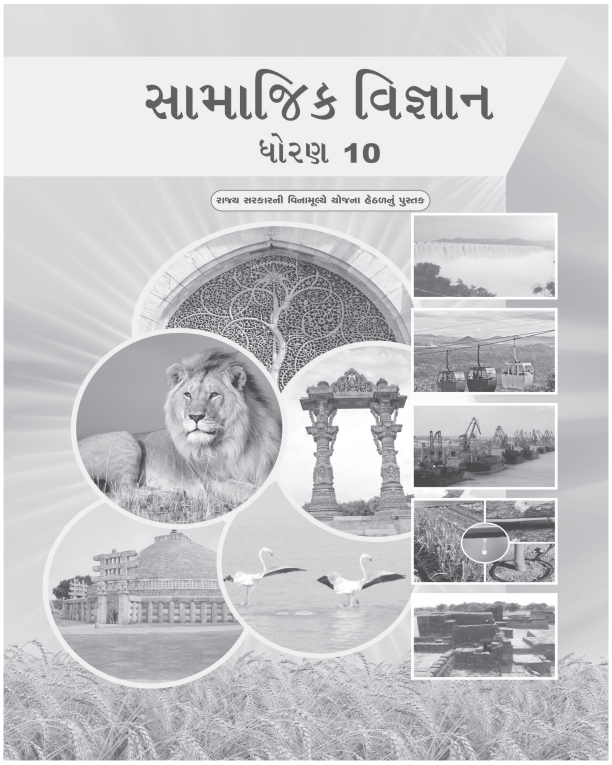

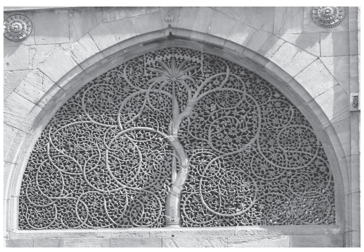

આ ચિત્ર અમદાવાદ શહેરના હૃદય સરખા લાલદરવાજા વિસ્તારમાં આવેલી સીદી સૈયદની મસ્જિદની દીવાલમાં કંડારાયેલી જાળીનું છે. એટલે કે આપણે સૌ તેને 'સીદી સૈયદની જાળી' તરીકે ઓળખીએ છીએ.

- **આ જાળીને 'સીદી સૈયદની જાળી' શા માટે કહેવામાં આવે છે તેની વિગતો જાણીએ.**

➢ ઈ.સ. 1572-73 માં ગુજરાત સલ્તનતના સુલતાન શામ-ઉદ-દિન મુઝફ્ફર ખાન ત્રીજાના સરદાર બિબાર ઝાઝરખાન માટે સીદી સૈયદે આ જાળી બનાવી હતી.

➢ સીદી સૈયદે તેના જાગીરના ગામોની આવકમાંથી બનાવવાનું શરૂ કરેલું, પરંતુ જહૂજારખાન નામના સીદી સરદાર સાથે વાંકું પડતાં સીદી સૈયદને જાગીરમાં આપેલ ગામો પરત લેતાં અને તે જ સમયે અકબરે ગુજરાત જીતી લેતાં મસ્જિદનું કામ અધૂરું રહેલું. તેથી મસ્જિદમાં એક જગ્યાએ જાળીના બદલે પથ્થરો મૂકવામાં આવ્યા છે.

➢ સીદી સૈયદનું અવસાન થતાં તેને આ જ સ્થળે દફનાવેલ છે.

શિક્ષકમિત્રો, ઉપરની માહિતી ઉપરાંત નીચે ઉદ્‌ભવેલા પ્રશ્નોના પ્રત્યુતર આપીને વિદ્યાર્થીઓને માહિતગાર કરશો.

(1) સીદી સૈયદને જાગીરીમાં ગામો કોણે આપ્યા હતાં ? શા માટે ?

(2) કયા અંગ્રેજ અધિકારીએ સીદી સૈયદની મસ્જિદને સરકારી કચેરીમાં તબદીલ થતાં અટકાવેલી ?

(3) અમદાવાદની કઈ સંસ્થાનું પ્રતીક ''સીદી સૈયદની જાળી'' છે ?

(4) સીદી સૈયદની મસ્જિદમાં કુલ કેટલી જાળીઓ આવેલી છે ? તે તમામ ચિત્ર, ભાતની રીતે સરખી છે ?

(5) 'સીદી સૈયદની જાળી'માં શાના ચિત્રનું નિરૂપણ છે ?

(6) 'સીદી સૈયદની જાળી'ની રચનાની શું ખાસિયત છે ?

મિત્રો, તમે આ લેખમાં આપેલી માહિતી અને રજૂ થયેલ પ્રશ્નો જોશો તો વિદ્યાર્થીઓને મૃખપૃષ્ઠમાંથી શિક્ષણ કેવી રીતે અપાય તેનો ખ્યાલ આવ્યો હશે જ અને આવી જ પ્રક્રિયાથી વિદ્યાર્થીઓની અવલોકન શક્તિ વિકસાવીને ફક્ત ગોખણપટ્ટીના બદલે શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરવાની વિવિધ પદ્ધતિઓ શીખવીએ તો શિક્ષણ પરીક્ષાલક્ષીના બદલે માહિતીસભર અને વિચારલક્ષી બની શકે.

સંકલન : સચિવ/તંત્રી,
ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર

મોટા લોકોની પ્રશંસાથી આપણો આત્મવિશ્વાસ વધુ દૃઢ થાય છે. -કાલિદાસ

સમસ્યામાં પણ સંભાવના શોધીએ

કમલેશ શુક્લ

કોરોના મહામારીએ સમગ્ર વિશ્વને ભરડામાં લીધું છે. પ્રત્યેક સમસ્યાનો ઉકેલ પણ હોય છે અને સમાધાન પણ હોય છે. કોઈપણ સમસ્યા કે મહામારી કાયમી હોતી નથી. જ્યારે જ્યારે મોટા મોટા વાવાઝોડા આવતા હોય ત્યારે જે વૃક્ષ નીચે નમી જાય છે, ઝૂકી જાય છે તે બચી જાય છે અને જે વૃક્ષ અક્કડ રહે છે તે ધરાશયી થઈ જાય છે.

પડકાર એ પરિવર્તનની આમંત્રણપત્રિકા છે. પડકારનો સ્વીકાર કરી તેનો પ્રતિકાર કરવો પડે ત્યારે જ પડકાર ઉપકારક બને છે. પડકારમાં પણ હકાર જોવો પડે. પડકારને પણ આવકાર આપવો પડે, તેનો ધિક્કાર કરવાથી કે તિરસ્કાર કરવાથી તે દૂર થઈ જતો નથી. પડકાર ભલે હાહાકાર મચાવે પણ તેને લલકાર કરવો પડે છે. પડકાર પણ ઘણીવાર ચમત્કાર સર્જે છે. પડકારનો સાક્ષાત્કાર એટલે જીવનનો જયજયકાર. We have to fight a battle more than once to win in.

કોઈપણ દેશ પ્રજાથી મહાન બનતો હોય છે. બીજા વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન જર્મનીએ બ્રિટન આવતા ખાંડના જહાજો બૉમ્બમારો કરી ડૂબાડી દીધા. બ્રિટનમાં ખાંડની તીવ્ર અછત થઈ. લોકો રેશનીંગની દુકાને સો-બસો ગ્રામ ખાંડ માટે લાંબી લાઈનમાં ઊભા રહેતા. તત્કાલીન વડાપ્રધાન ચર્ચિલે લોકોને અપીલ કરી “ખાંડ માપમાં મળશે. જરૂર પૂરતી જ ખાંડ ખરીદો. સંગ્રહ ન કરશો, નહિ તો ગરીબ વર્ગ સાવ ખાંડ વગર રહી જશે.” બીજે દિવસે સંસદ જવા નીકળેલા ચર્ચિલે જોયું કે સુખી દેખાતા લોકો પણ દુકાનો પર લાંબી લાઈનોમાં ઊભા હતા. એ દુઃખી થઈ ગયા કે બધાને ખાંડ મળશે એવી જાહેરાત પછી પણ લોકોને ધીરજ નથી. સૅક્રેટરીને તપાસ કરવા મોકલ્યા. થોડી વારે પાછા આવી એણે કહ્યું : “સર, એ લાઈનો ખાંડ લેવા નહીં પણ જેમની પાસે વધુ ખાંડ હતી એ પાછી આપવા આવ્યા છે જેથી જેમની પાસે નથી એમનેય મળી રહે.” ચર્ચિલે ગદ્‌ગદ્ થઈને કહ્યું, “જ્યાં આવી પ્રજા હોય એ દેશને કોણ હરાવી શકે?” પછીનો ઈતિહાસ જગજાહેર છે. આવો અભિગમ પ્રજાનો હોય તો દેશ મહાન જ થાય.

યે મત ચાહો કી કામ આસાન હો,
બલ્કિ યે ચાહો કી આપ બહેતર હો.

કોઈપણ મહામારી માનવતાને ઉજાગર કરવા આહ્‌વાન કરે છે. ‘મારે શું’ અને ‘મારું શું’ ની ભાવનાથી પર ઊઠી કલ્યાણકારી કાર્યો કરવાની તકો આપે છે. એક સુંદર વિધાન છે-

If we are not the part of solution, then we are the problem. Let us become a part of solution, not a part of pollution.

જાપાનમાં વારંવાર ધરતીકંપ થતા હોય છે પરંતુ જાપાનીઓ કાગારોળ મચાવતા નથી. આ કુદરતી આફતથી સામે તેમણે મકાનો બનાવવાની એવી ટૅક્નોલોજી વિકસાવી છે કે જેથી ઓછામાં ઓછી જાનહાનિ અને નુકસાન થાય. અરે, આપણે પણ 2002ના ધરતીકંપ પછી કચ્છની શકલ-સુરત-નથી બદલી નાખી ? એટલે જ કહેવામાં આવ્યું -

કચ્છ નહીં દેખા તો કુછ નહીં દેખા.

એક સુંદર વિધાન છે-

ઈન્સાન વો નહીં જિન્હે હાલાત બદલ દેતે હૈ,
ઈન્સાન વો હૈ જો હાલાત હી બદલ દેતે હૈ.

કોઈપણ સમસ્યા આવે ત્યારે રોદણાં રડવાથી કશું વળતું નથી. “હવે શું થશે... બધું જ બગડી ગયું છે... પૃથ્વીનો વિનાશ નક્કી છે.. હવે તો બીજો કોઈ ઉકેલ જ નથી... પૃથ્વી પર પાપ વધી ગયાં છે... સત્યાનાશ... યાદ રહે. આપણે જેવું વિચારીએ છીએ તેવું જ ભાવમંડળ આપણી આસપાસ રચાય છે.”

અવસર હંમેશાં મળતા નથી પરંતુ પેદા કરવામાં આવે છે. કારાવાસમાં જન્મે છે એ જ શ્રીકૃષ્ણ કુરુક્ષેત્રમાં

આત્મવિશ્વાસનો અર્થ છે પોતાના કામમાં અતૂટ શ્રદ્ધા. - મહાત્મા ગાંધી

ગીતાનો બોધ આપી શકે છે. ભયંકર રાક્ષસોને હણે છે. ગોવર્ધન પર્વત ઊંચકી શકે છે. વાંસળી પણ વગાડે અને ગાયો પણ ચરાવે. જ્યારે બધું જ આપણી ખિલાફ થઈ રહ્યું હોય ત્યારે એ વાત યાદ રાખવી કે હવાઈજહાજ પણ હવાની વિરુદ્ધમાં ઉડાન ભરે છે, તેની સાથે નહીં.

Start... where you are
Use... what you have
Do... What you can.

કોરોના વાયરસને ખતમ કરવા સરકાર યુદ્ધના ધોરણે તમામ પ્રયત્નો કરી રહી છે. આપણે વ્યથા ન ઠાલવીએ. વ્યવસ્થામાં અડચણ ઊભી કરવા કરતાં તેને જાળવવામાં, સુધારવામાં, વિકસાવવામાં આપણે આપણી ભૂમિકા સમજીએ. નાગરિકોના જીવ બચાવવા માટે કેન્દ્ર કે રાજ્ય સરકાર સંજોગો પ્રમાણે શ્રેષ્ઠ નિર્ણયો લઈ રહી છે.

દરેક વ્યક્તિએ પોતાના અંતરાત્માને એક સવાલ જરૂર કરવો જોઈએ-

કોરોનાના સંક્રમણને અટકાવવા મેં શું કર્યું ? મને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે ગુજરાતના શિક્ષકવર્ગે 'કોરોના વૉરિયર્સ' બનીને આ લડાઈમાં સરકારને તન, મન અને ધનથી સહકાર આપ્યો છે, આપી રહ્યા છે અને આપશે જ.

કપરા-વિકટ સંજોગોમાં શ્રદ્ધા અને ધીરજ ટકાવી રાખવા ખૂબ જ જરૂરી હોય છે. જ્યારે આપણે કોઈ નિર્ણય કરીએ છીએ ત્યારે બ્રહ્માંડ પણ તેને પૂરો કરવાની સાજિશ કરવા લાગે છે. એક અભિગમ કેળવવો ખૂબ જ આવકાર્ય હોય છે.

ઈશ્વર જે કંઈ કરે છે તે બધું જ આપણા ભલા માટે કરે છે. કારણ કે આપણે સૌ ઈશ્વરનાં સંતાનો છીએ. કોઈપણ પિતા પોતાના સંતાનોનું હંમેશાં ભલું જ કરે છે, ક્યારેય પણ અહિત કરતા નથી. એક સુંદર વાર્તા છે.

એક ધનવાન માણસે દરિયામાં એકલા ફરવા માટે એક બોટ વસાવી હતી. રજાના દિવસે તે પોતાની બોટમાં દરિયો ખુંદવા નીકળ્યો. મધદરિયે પહોંચ્યો. ત્યાં દરિયામાં તોફાન આવ્યું. બોટ ડૂબવા લાગી. બોટ બચવાની કોઈ શક્યતા ન લાગી. ત્યારે એણે લાઈફજેકેટ પહેરીને દરિયામાં પડતું મૂક્યું. બોટ ડૂબી ગઈ. તોફાન પણ શાંત થયું. તરતો તરતો એ માણસ એક ટાપુ પર પહોંચી ગયો. ટાપુ પર કોઈ જ ન હતું. ટાપુના ફરતે ચારે તરફ ઘૂઘવતા દરિયા સિવાય કંઈજ નજરે પડતું ન હતું. એ માણસે વિચાર્યું કે મેં મારી આખી જિંદગીમાં કોઈનું કાંઈ બૂરું કર્યું નથી તો પછી મારી હાલત આવી શા માટે થઈ ? તેના અંતરાત્માએ જ જવાબ આપ્યો, 'જે ઈશ્વરે તોફાની દરિયાથી તેને બચાવ્યો છે એ જ ઈશ્વર કંઈક રસ્તો કાઢી આપશે.' દિવસો પસાર થવા લાગ્યા. ટાપુ પર ઉગેલા ઝાડ-પાન ખાઈને એ માણસ દિવસો પસાર કરતો હતો. થોડા દિવસોમાં તેની હાલત બાવા જેવી થઈ ગઈ. ધીમે ધીમે તેની શ્રદ્ધા તૂટવા લાગી. ઈશ્વરના અસ્તિત્વ સામે પણ તેને સવાલો થવા લાગ્યા. ભગવાન જેવું કંઈ છે જ નહીં બાકી મારી હાલત આવી ન થાય. ટાપુ પર કેટલા દિવસો કાઢવાના છે એ તેને સમજાતું ન હતું. તેને થયું કે લાવ નાનકડું ઝૂંપડું બનાવી લઉં. ઝાડની ડાળો અને પાંદડાંની મદદથી તેણે ઝૂંપડું બનાવ્યું. એને થયું કે હાલ આજની રાત આ ઝૂંપડામાં સૂવા મળશે. મારે ખુલ્લામાં સૂવું નહીં પડે. રાત પડી ત્યાં વાતાવરણ બદલાયું. અચાનક વીજળીના કડાકા-ભડાકા થવા લાગ્યા. ઝૂંપડીમાં સૂવા જાય એ પહેલાં જ ઝૂંપડી ઉપર વીજળી પડી અને આખી ઝૂંપડી ભડભડ સળગવા લાગી. સળગતી ઝૂંપડી જોઈ તે ભાંગી પડયો. ઈશ્વરને મનોમન ભાંડવા લાગ્યો. તું ઈશ્વર નથી, રાક્ષસ છો, તને દયા જેવું કંઈ નથી, તું અત્યંત ક્રૂર છો, હતાશ થઈને માથે હાથ દઈ રડતો રડતો એ માણસ બેઠો હતો. અચાનક જ એક બોટ ટાપુના કિનારે આવી. બોટમાંથી ઉતરી બે માણસો તેની પાસે આવ્યા અને કહ્યું, "અમે તમને બચાવવા આવ્યા છીએ. તમારું સળગતું ઝૂંપડું જોઈને અમને થયું કે આ અવાવરું ટાપુ પર કોઈ ફસાયું છે. તમે ઝૂંપડું સળગાવ્યું ન હોત તો અમને ખબર જ ન પડત કે અહીં કોઈ છે!" એ માણસની આંખમાંથી દડદડ આંસુ વહેવા લાગ્યા. ઈશ્વરની માફી માગી અને કહ્યું કે મને કયાં ખબર હતી કે તેં તો મને બચાવવા માટે મારું ઝૂંપડું સળગાવ્યું હતું.

કંઈક ખરાબ બને ત્યારે માણસ નાસીપાસ થઈ જાય છે. હેલન કેલરે એક સરસ વાત કરી છે- "જ્યારે ઈશ્વર સુખનું એક બારણું બંધ કરી દે છે ત્યારે સાથોસાથ સુખના

સફળતા પ્રાપ્ત કરવા માટે અન્ય કોઈ પણ સાધનસામગ્રી કરતાં તમારો આત્મવિશ્વાસ વધુ ઉપયોગી છે. - અબ્રાહમ લિંકન

બીજા બારણાંઓ ખોલી દે છે પણ આપણે મોટાભાગે બંધ થઈ ગયેલા સુખના બારણાં તરફ જ જોઈને બેસી રહીએ છીએ. બીજી તરફ નજર જ નાખતા હોતા નથી.''

કોરોના મહામારીમાં ઈશ્વરે અનેક સંભાવનાઓ વિચારી રાખી છે. પર્યાવરણની જાળવણી થાય, સ્વચ્છતા જળવાય, લોકોની આરોગ્ય સુખાકારીમાં વધારો થાય. માનવીય મૂલ્યો ઉજાગર થાય, માનવી સાચા અર્થમાં માનવ બને, વિશ્વબંધુત્વની ભાવના કેળવે, ભલાઈનાં કાર્યો કરે, યોગી અને ઉપયોગી બને, ધન કરતાં ધ્યાનનું મહત્ત્વ સમજે. મેડિસિન કરતાં મેડિટેશનનું મહત્ત્વ સમજે, જનસેવાને પ્રભુસેવા સમજે. જીવદયાની ભાવના કેળવે, કલ્યાણકારી કાર્યો કરે, ઍટમની શક્તિ કરતાં આતમ (આત્મા) ની શક્તિને ઓળખે, પબ કરતાં જીવનમાં પરબ જરૂરી છે તે જાણે, માનવી વધુ આધ્યાત્મિક બને, સેવા અને પરસેવાનું મૂલ્ય સમજે, સાધનોનો મોહ ત્યજી સાધના તરફ વળે તેમજ માનવી શુદ્ધ અને સમૃદ્ધ બને, સંસારમાં યુદ્ધની નહીં પરંતુ બુદ્ધની મહત્તા વધુ છે તે સમજે- આ બધી જ બાબતો એકવીસમી સદીના માનવી માટે અનિવાર્ય બનવાની છે. એક સરસ વિધાન છે-

If you think of something difficult that means you have not understood it well.

ઈશ્વરની કરૂણા જ આ કોરોના વાયરસને ખતમ કરશે. એ આશાવાદ અને અભ્યર્થના આપણા અંતરમાં કાયમ સેવીએ. ઈશ્વરને જરૂર પ્રાર્થના કરીએ-

હે કરૂણાના કરનારા, તારી કરૂણાનો કોઈ પાર નથી,
મારા સંકટના હરનાર, તારી કરૂણાનો કોઈ પાર નથી.

કવિ મકરંદ દવે લખે છે-

સૌંદર્યનું ગાણું મુખે મારે હજો,
જ્યારે પડે ઘા આકરા, જ્યારે વિરૂપ બને સહુ,
વેદનાની ઝાળમાં સળગી રહે વન સામટાં
ત્યારે અગોચર કોઈ ખૂણે
લીલ વર્ણા, ડોલતાં, હસતાં કૂણા તરણા તણું
ગાણું મુખે મારે હજો,
આ વિશ્વનાં માંગલ્યનું ગાણું મુખે મારે હજો.

પૉલો કોહલોએ 'Alchamist' નામનું અદ્‌ભુત પુસ્તક આપ્યું. જેમાં એક સુંદર વિધાન છે-

When you are in the desert, the only way to come out is to move forward.

એક વાયરસ શું આપણો ખજાનો લૂંટી જવાનો,
ચાલો તેને ખતમ કરી જમાનો મજાનો કરી દેવાનો !

સંપર્ક :એ. પી. ઠાકર હાઈસ્કૂલ,
મુ. ગાંઠીઓલ, તા. ઈડર, જિ. સાબરકાંઠા

સોનેરી સંકલ્પો

1. હું ઓછામાં ઓછા 5 (પાંચ) વૃક્ષો વાવીશ અને ઉછેરીશ અને દરેકને નામ આપીશ.
2. હું વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા 20 પુસ્તકોનું વાંચન કરીશ. વિદ્યાર્થી/ શિક્ષકો માટે માર્ગદર્શક લેખો લખીશ.
3. હું પશુપંખીઓ - પ્રાણીઓ પ્રત્યે દયાભાવ રાખીશ, પશુ-પક્ષી માટે જળપરબ, અન્નપરબની વ્યવસ્થા કરાવીશ.
4. હું વિદ્યાર્થીઓના સર્વાંગી વિકાસ પ્રત્યે સજાગ રહીશ.
5. હું માતા-પિતા, વડીલો, સ્નેહીજનો, શુભેચ્છકો અને અધિકારીવર્ગ પ્રત્યે આદરભાવ રાખીશ.
6. હું પાણી, ઊર્જા (વિદ્યુત) અને અન્ય કુદરતી સંસાધનોનો વિવેકપૂર્ણ ઉપયોગ કરીશ.
7. હું નિયમિત યોગ અને કસરત (Exercise) કરીશ. હું રોજનું લગભગ 4 કિ.મી. Walking (વૉકિંગ) કરીશ.
8. હું ગરીબ, લાચાર, નિર્ધન, અસહાય વ્યક્તિઓને તથા જરૂરિયાતમંદ વિદ્યાર્થીઓને યથાશક્તિ મદદ કરીશ.
9. હું ગુજરાતી ભાષાના પ્રચાર-પ્રસાર માટે પ્રયત્ન કરીશ. માતૃભાષામાં વ્યવહાર થાય તે માટે શક્ય તમામ પ્રયત્નો કરીશ. તેનું વ્યાકરણ સમજાય તેવી સરળ મુદ્દાસર પુસ્તિકાઓ તૈયાર કરીશ.
10. હું શિક્ષક તરીકે મારી સજાગતા વધારી નવું નવું શીખવા-જાણવાનો પ્રયત્ન કરીશ અને મારી યોગ્યતા વધારવા નવા અભ્યાસક્રમમાં જોડાઈશ. સેવાનિવૃત્તિ પછી પણ આ સંકલ્પો પાળીશ.
11. હું મારી શાળાના પ્રાર્થના કાર્યક્રમમાં નિયમિત પ્રવચન આપી વિદ્યાર્થીઓને પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન આપીશ.
12. હું નિયમિત ઈશ્વર સ્મરણ તથા સ્વાધ્યાય કરીશ.

(સંકલન)

જેને પોતાની જાત પર વિશ્વાસ ન હોય તે નાસ્તિક છે. - સ્વામી વિવેકાનંદ

પ્રોક્ષી : પ્રતિભા પ્રદર્શનનું માધ્યમ

રણછોડ શાહ

"નદીને પૂછો, ગગનને પૂછો, ધરાને પૂછો, શું પૂછવું છે ?
હજારો પ્રશ્નો છે સૌની પાસે, બધાને પૂછો, શું પૂછવું છે ?
નથી અમે કંઈ અમારા ઘરમાં ઉછીનું અજવાળું લઈને બેઠા,
અમારા દીવા સળગતા રાખો, હવાને પૂછો, શું પૂછવું છે !"

- ખલીલ ધનતેજવી

પ્રોક્ષી શબ્દમાં વૈવિધ્ય રહેલું છે. શિક્ષણેતર વ્યવસાયમાં પ્રોક્ષી શબ્દનો અર્થ થાય છે : "કોઈની ગેરહાજરીમાં તેના અધિકૃત પ્રતિનિધિ તરીકે કામ કરનાર વ્યક્તિ." અહીયાં કોઈના પણ પ્રતિનિધિ તરીકે ઉપસ્થિત રહેવાની વાત ઈંગિત છે. કાર્ય બાબતે સ્પષ્ટતા નથી. તો લિમિટેડ કંપનીની સામાન્ય સભામાં ઉપસ્થિત રહેતી વ્યક્તિ માટે પ્રોક્સી શબ્દ વપરાય છે અને તેનો અર્થ છે : "કોઈએ પોતાની ગેરહાજરીમાં પોતાના વતી મતદાન કરવા માટે અન્ય વ્યક્તિને લખી આપેલ અધિકારપત્ર." એટલે કે તેને કોઈ વ્યાવસાયિક કામગીરી નિભાવવાની નથી. માત્ર પોતાની હાજરીની નોંધ આપવાની રહે છે. સંજોગોવશાત્ ચૂંટણી થાય તો મતદાન કરવાની જવાબદારી હોય છે. ચર્ચા થાય તો તેમાં ભાગ લેવાનું ફરજિયાત નથી. વ્યક્તિ ઈચ્છે તો ચર્ચામાં ભાગ લે અને તેને શાંત ઉપસ્થિતિ દર્શાવવી હોય તો તે શક્ય છે. ટૂંકમાં કોઈ વિશિષ્ટ કામગીરીની જવાબદારી સોંપવામાં આવી નથી. અહીં કદાચ માત્ર ઉપસ્થિત રહેવાની વાત છે પરંતુ કામગીરીની સ્પષ્ટતા નથી.

શિક્ષણક્ષેત્રે 'પ્રોક્ષી'નો અર્થ સ્પષ્ટ કામગીરી છે. કોઈ શિક્ષકની ગેરહાજરીમાં અન્ય શિક્ષકે અનુપસ્થિત શિક્ષકની તમામ કામગીરી અને જવાબદારી નિભાવવાનું ફરજિયાત છે. રોજ નિયમિત શિક્ષક જે કાર્ય કરતા હોય તે તમામ કાર્ય કરવાનું અને તેની જવાબદારીઓ સુપેરે ચલાવવાની ફરજ છે. ગેરહાજર શિક્ષકના વર્ગની હાજરી લેવાથી લઈને ગૃહકાર્ય આપવા સુધીની જવાબદારી નિભાવવાનું ફરજિયાત છે. પ્રોક્ષી શિક્ષકે જે વિષયનો તાસ હોય તે વિષયનું શિક્ષણ આપવું જોઈએ તેવી અપેક્ષા છે. પ્રાથમિક અને માધ્યમિક કક્ષાના શિક્ષકો તમામ વિષયો બાબતે પારંગત ન હોય પરંતુ સામાન્ય જ્ઞાન ધરાવતા હોય તે અપેક્ષિત છે. પ્રત્યેક વિષયની તલસ્પર્શી માહિતી ન પણ હોય પરંતુ તેની થોડીક માહિતી અને જાણકારી હોય તેવું સ્વીકારી લેવામાં આવેલ છે. આ ધારણાઓના આધારે પ્રોક્ષી કામગીરીની ચર્ચા થાય છે. સામાન્ય રીતે શિક્ષકોને બે કામગીરીનો કંટાળો આવે છે, એક છે ઉત્તરવહી અથવા ગૃહકાર્ય કે વર્ગકાર્યની તપાસણી અને બીજી છે પ્રોક્ષી તાસની કામગીરી. પરંતુ આ બંને જવાબદારીઓ તો આ વ્યવસાયના પાયામાં રહેલી હોવાથી તેના તરફ નફરતની નજરે જોવાને બદલે ફરજ, જવાબદારી અને આનંદના દૃષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો કદાચ હકારાત્મક અભિગમ વિકસે.

પ્રોક્ષી તાસમાં શું ટાળીશું ?

1. વર્ગખંડમાં જઈ માત્ર ભૌતિક ઉપસ્થિતિ જ જરૂરી છે તેમ સમજીએ નહીં.
2. વર્ગમાં જઈ પોતાની નારાજગી વિદ્યાર્થીઓમાં પરિવર્તિત કરીએ નહીં.
3. એક ખૂણામાં ઊભા રહી વિદ્યાર્થીઓ ઉપર માત્ર દૃષ્ટિ રાખીને સમય પસાર કરીશું નહીં.
4. પ્રોક્ષીનો તાસ હોવાથી શિક્ષક ખંડમાંથી વર્ગખંડ જવા સુધી જેટલા વધુ સમયનો વ્યય થાય તેટલો કરીશું નહીં.

પોતાનું કેન્દ્ર બહાર ન રાખો. તે તમારું પતન કરશે. પોતાનામાં પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખો અને પોતાના કેન્દ્ર પરથી કામ કરતા રહો, કોઈ વસ્તુ તમને હેરાન કરશે નહિ. - સ્વામી રામતીર્થ

5. વર્ગખંડમાં દાખલ થતાં તરત જ 'તમારે જે કરવું હોય તે કરો' તેવી સૂચના આપીને ખુરશી કે ટેબલ ઉપર બેસી જઈશું નહીં.

6. વિદ્યાર્થીઓને અંતાક્ષરી રમવી હોય તો રમવા માટે પરવાનગી આપી દઈ એક બાજુએ બેસી કે ઊભા રહી સમય પસાર કરીશું નહીં.

7. વિદ્યાર્થીઓને રમતના મેદાન ઉપર લઈ જઈ તેમને જેમ કરવું હોય તે કરવાની જાહેરાત કરીશું નહીં.

8. વર્ગમાં વિદ્યાર્થીઓ માત્ર વાતો જ કર્યા કરે અને અન્ય વર્ગોને ખલેલ પહોંચે તેવું વાતાવરણ પેદા થવા દઈશું નહીં.

આ યાદી ઘણી લાંબી થઈ શકે. વર્તમાનમાં જે રીતે પ્રોક્ષીની કામગીરી કરવામાં આવે છે તે નકારાત્મકતાની સૂચક છે. તેના તરફ નફરતથી જોનાર શિક્ષક નાસીપાસ થઈ હતાશા અનુભવે છે. સાથી મિત્રોમાં અપ્રિય બને છે. વિદ્યાર્થીઓની પસંદગીમાંથી શિક્ષક દૂર ફેંકાઈ જાય છે.

''કશું કહેવાને આવ્યો છું, હું કરગરવા નથી આવ્યો,
બીજાની જેમ આ જીવન અનુસરવા નથી આવ્યો;
દયા સાગર ! હવે મુજને તું તારામાં સમાવી લે,
હું આવ્યો છું અહીંયાં ડૂબવા; તરવા નથી આવ્યો.''

- નાઝિર દેખૈયા

જે શિક્ષક પ્રોક્ષીના તાસનું સ્વાગત કરે છે તેનામાં અત્યંત હકારાત્મક અભિગમનો વિકાસ થાય છે. પ્રોક્ષીના તાસની અગાઉથી તૈયારી કરી રાખીએ તો શિક્ષક વિદ્યાર્થીઓ તરફથી અનોખી ચાહના પ્રાપ્ત કરે છે. હું શાળામાં આચાર્યની જવાબદારી નિભાવતો હતો ત્યારનો અનુભવ ટાંકવાનું ગમશે. એક દિવસ ધોરણ સાતના વિદ્યાર્થીઓ શાળા પૂરી થયા બાદ મને મળવા માટે ઑફિસની બહાર ઊભા હતા. તમામ શિક્ષકો ઘેર જવા માટે નીકળી ગયા હતા. પરંતુ બે વિદ્યાર્થીઓ અને બે વિદ્યાર્થિની મને મળવા માટે રોકાયા હતા. ઘરે જવા ઑફિસની બહાર નીકળ્યો અને વિદ્યાર્થીઓને ઊભેલા જોયા. મારાથી સ્વાભાવિક રીતે કારણ પુછાઈ ગયું. વિદ્યાર્થી ઉત્તર આપવામાં સંકોચનો અનુભવ કરતાં હતાં. મને લાગ્યું તેઓ મને કાંઈક કહેવા માંગે છે. તેથી હું ઑફિસમાં ગયો અને તેમને અંદર આવવા જણાવ્યું. તેઓ દફતર ઑફિસની બહાર મૂકીને અંદર આવ્યા. મેં તેઓને મળવાનું કારણ જણાવવા કહ્યું. તેઓમાંથી એક વાચાળ વિદ્યાર્થિની બોલી, ''સાહેબ, અમારે એક વાત કરવી છે. તમને વાત કરીએ ? મેં સસ્મિત ડોકું હલાવી હા પાડી. એક વિદ્યાર્થી બોલ્યો, '' 'અ' સાહેબ તો ગણિત શિક્ષક છે, કેમ ખરુંને સાહેબ ?'' મેં ઉત્સુકતાથી પૂછ્યું, ''શું તેઓ ગણિત બરાબર શીખવતા નથી ? તમારે કાંઈ ફરિયાદ છે ?'' એક વિદ્યાર્થીએ હિંમત કરીને કહ્યું, ''ગણિતના સાહેબ આજે ભૂગોળના તાસમાં પ્રોક્ષી લેવા આવ્યા હતા. તેઓએ ભૂગોળ ગણિત કરતાં પણ સારી રીતે શીખવી. અમારા ભૂગોળના 'બ' શિક્ષિકાબહેન બરાબર શીખવતા નથી. શું 'અ' સાહેબ ગણિતની સાથે સાથે અમને ભૂગોળ પણ શીખવે તો કેવું સારું, સાહેબ ? મહેરબાની કરીને આટલું કરી આપોને.'' (સત્ય ઘટના) મેં તાત્કાલિક કોઈ જવાબ આપ્યો નહીં. પાછળથી વિચારીને કહીશ તેમ વિદ્યાર્થીઓને જણાવી વિદાય કર્યા. પ્રોક્ષી તાસ શિક્ષકને વિદ્યાર્થીપ્રિય બનાવવામાં કેટલો મહત્ત્વનો ભાગ ભજવી શકે તે મને ખૂબ નાની ઉંમરે શીખવા મળ્યું. પ્રોક્ષી તાસ વધારાનો બોજ નથી પરંતુ 'વિદ્યાર્થી પ્રિય' શિક્ષક બનવાની સીડી છે.

પ્રોક્ષી તાસને કેવી રીતે સર્જનાત્મક બનાવી શકાય ?

1. શિક્ષકના વ્યવસાયમાં ક્યારેક તો પ્રોક્ષીની કામગીરી કરવાની છે તેની ખબર છે તો તેની અગાઉથી તૈયારી કરી રાખવી જોઈએ. વળી પ્રોક્ષી આકસ્મિક આવવાની છે. તે ધો. 1 થી 10 (ક્યારેક ધો.12)માં, ગમે તે ધોરણમાં અને વિષયમાં આવવાની છે. તે માટેની સજ્જતા વ્યવસાયમાં દાખલ થઈએ ત્યારથી આવી જ જવી જોઈએ.

જો આપનામાં આત્મવિશ્વાસ નથી તો આપ જીવનમાં હંમેશાં અસફળ જ રહેશો પણ જો આપનામાં આત્મવિશ્વાસ હશે તો કામને શરૂ કર્યા પહેલાં જ આપ સફળ હશો. - માર્ક્સગ્રેવ્યે

2. ધો. 1 થી 10 ના તમામ વિષયોનાં પાઠ્યપુસ્તકોના પાનાં ફેરવી લેવા જોઈએ. જે તે વિષયમાં ગમતા વિષયાંગનો થોડો વિશેષ અભ્યાસ કરી રાખવો જોઈએ. જે વર્ગમાં જઈએ તે તાસનો વિષય જાણી લઈ, શક્ય હોય તો આપણા મનપસંદ વિષયાંગની ચર્ચા કરવાનું શરૂ કરી શકાય. વિદ્યાર્થીઓને જે વિષયનો તાસ હોય તે વિષય પ્રોક્ષી શિક્ષક શીખવે તો ખૂબ ગમે છે તે અપેક્ષિત પણ છે.

3. પ્રત્યેક વિષયમાં ધોરણવાર વિશેષ માહિતીનો સંગ્રહ કરી રાખવો જોઈએ. હવે તો શક્ય છે કે પેન ડ્રાઈવમાં તે રાખીએ તો જરૂર પડે ઉપયોગી બની શકે.

4. શાળામાં આવતા સામયિકો તથા સમાચારપત્રોમાં આવતા શાળાકીય વિષયોનો અભ્યાસ કરી તેમાંથી ઉપયોગી શૈક્ષણિક સંદર્ભ સાહિત્ય ભેગું કરી શકાય. ઉપયોગી બાબતોના કટિંગ્સ કાપી ભેગા કરેલાં હોય તો પ્રોક્ષીના તાસમાં તેનો ઉપયોગ કરી શકાય. અંગ્રેજી, હિન્દી અને ગુજરાતી તથા ક્યારેક સંસ્કૃતના સામયિકોમાંથી થોડીક ઝેરોક્ષ હાથવગી રાખી તેનો ધોરણવાર સેટ બનાવી તૈયાર રાખવા જોઈએ.

5. સમાજવિદ્યાના તાસ માટે દૈનિકપત્રોનો બહોળો ઉપયોગ થઈ શકે. શાળાકક્ષાના વિષયની માહિતીના કટિંગ્સ ભેગા કરી રાખ્યા હોય તો પ્રોક્ષી તાસમાં મૂંઝવણમાં મુકાવવું પડે નહીં. વર્ગખંડના બુલેટિન બોર્ડ ઉપર મૂકી વિદ્યાર્થીઓને વિષયાભિમુખ પણ કરી શકાય.

6. વિજ્ઞાનની નવી નવી શોધોની વિપુલ માહિતી વિજ્ઞાનના સામયિકો અને વર્તમાનપત્રોમાં આવે છે. તે ભેગી કરી તેની ફાઈલ બનાવી રાખી હોય તો જે તે ધોરણમાં જે તે માહિતી રજૂ કરતાં વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકને અત્યંત માન અને પ્રેમની નજરે નિહાળે છે.

7. શાળા શરૂ થતાં જ પ્રોક્ષી તાસની ફાળવણી થઈ જાય છે. સમય મળે તો જે તે ધોરણમાં કયો વિષયાંગ છે તે શોધી લઈ ફ્રી તાસમાં 'ગુગલ' દ્વારા માહિતી વાંચી લઈએ તો વર્ગખંડમાં જઈ સમય પસાર કરવા ફાંફા મારવા પડે નહીં.

8. 'TED' જેવી જુદી જુદી એપનો ઉપયોગ કરી વિદ્યાર્થીઓને તેમના વિષયને અનુરૂપ વિષય ઉપર પ્રવચન સંભળાવી શકાય.

9. રમત, સંગીત કે ઉદ્યોગના તાસમાં ભારતના કે વિશ્વના મહાપુરુષોના જીવનની માહિતી કમ્પ્યૂટર કે લેપટોપ અથવા સ્માર્ટ બોર્ડની મદદથી આપવાનું અત્યંત સરળ છે.

10. સમાજજીવન કે રાજકીય મુદ્દે વર્તમાન વિષયો ઉપર ડિબેટ ગોઠવી શકાય. શરૂઆતમાં બંને બાજુના મુદ્દાઓની ચર્ચા શિક્ષક કરે અને પછી વિદ્યાર્થીઓને તે માટે આમંત્રણ આપે.

11. વર્ગખંડમાં થઈ શકે તેવી બૌદ્ધિક સ્પર્ધાઓનું આયોજન વિચારી શકાય. વિજેતા વિદ્યાર્થીને નાનું પુસ્તક શિક્ષક ભેટ આપી શકે.

12. વર્તમાન સમયમાં તો ટેક્નોલોજીના ઉપયોગ દ્વારા પ્રોક્ષી તાસને ચોક્કસ જ આનંદપ્રદ, માહિતીપ્રધાન અને ઉપયોગી બનાવી શકાય. શિક્ષકે પોતાની સૂઝબૂઝ દ્વારા અગાઉથી તૈયારી કરી રાખવી આવશ્યક છે.

જો શિક્ષક પ્રોક્ષી તાસનો યોગ્ય ઉપયોગ કરે તો તેની પ્રતિભા, વ્યક્તિત્વ અને ઓળખમાં ચોક્કસ જ વધારો કરી શકે છે. તે પોતાની આગવી છબી જરૂરથી ઉપસાવી શકે છે.

આચમન : "જિંદગી પરસેવાથી માંજી છે ભાઈ,
એટલે તો આટલી ચમકી છે ભાઈ !
કાલે રાતે એકલો જાગ્યો નથી હું,
મીણબત્તી રાતભર સળગી છે ભાઈ."

- ખલીલ ધનતેજવી

સંપર્ક : એમિટી સ્કૂલ, ભરૂચ.

જે વ્યક્તિ આત્મવિશ્વાસ ગુમાવી બેસે છે તેને પછી કશું ગુમાવવાનું રહેતું નથી. - બોઈસ્ટે

શાલેય શિક્ષણમાં બહુભાષિકતા અને નવી શિક્ષણનીતિ - 2020

ડૉ. ભરત જાદવ

શિક્ષણમાં ભાષા અને તેનો ઉપયોગ પાયાની બાબત છે. શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી વચ્ચે સમજદારીપૂર્વકનું સમાયોજન કરવા તે સુષુમ્ણા નાડી જેવું મહત્ત્વનું કાર્ય કરે છે.

ભાષા શિક્ષણ માટે બાળક વાણીનો પ્રયોગ જે- તે શબ્દોના અર્થ સાથે આરોહ - અવરોહમાં કરતું થાય, તેમજ ગતિ, અર્થ અને સ્થિતિથી તેના અક્ષરજ્ઞાનનો આરંભ થાય તો એને સમજવામાં તકલીફ પડવાની સંભાવનાઓ ખૂબ ઓછી થઈ જાય છે. વળી શાળા, શિક્ષણ અને શિક્ષકો પ્રત્યે પોતાપણાની લાગણીનું બીજારોપણ પણ થઈ જતું હોઈ ત્યારે તેના માટે શિક્ષણ આનંદમય બની રહે છે અને આ રીતે તેનામાં રસરુચિ જાગૃત કર્યા પછી ક્રમશઃ તેને ભાષાશિક્ષણ તરફ વાળી દેવાથી તેનામાં સમજદારીપૂર્વક આગળ વધવાનો આત્મવિશ્વાસ કેળવી શકાય છે. જે રીતે નર્સરીમાં બીજને અલગ માટીમાં ઊગાડીને તેને જ્યારે અન્યત્ર વાવવામાં આવે તો સૌપ્રથમ તે છોડ નવી ધરતી સાથે અનુકૂલન સાધે છે અને આ પ્રક્રિયા દરમિયાન તેના જૂનાં પાંદડાં ધીરે-ધીરે ખરીને તેના સ્થાને નવાં પાંદડાં આવતાં પરિપૂર્ણ વૃક્ષનું અવતરણ થાય છે.

બહુભાષિકતા એટલે શું?

સામાન્ય રીતે બહુભાષિકતા એટલે એકાધિક ભાષાઓનું શિક્ષણ એવો અર્થ કરી શકાય. આપણા દેશના ઘણાં રાજ્યો અને મોટાં શહેરોમાં બાળકની ઘરની ભાષા જુદી હોય અને શિક્ષણની ભાષા જુદી હોય એવું બનતું રહ્યું છે. તેવી સ્થિતિમાં બાળકની ઘરની ભાષાને શિક્ષણનું માધ્યમ બનાવીને માનક ભાષા સાથે તેનો અનુબંધ સાધીને તે બંને વચ્ચે સમન્વય સાધવાનો પ્રયાસ એટલે બહુભાષિકતા .

બહુભાષિકતાની અનિવાર્યતા શા માટે?

ન્યૂમાર્કે આ બાબતે ખૂબ મહત્ત્વની વાત કહી છે. તેઓ કહે છે કે - ''આપણે ખૂબ સારી રીતે જાણીએ છીએ કે ભાષા કેવી રીતે શીખી શકાય, તેમ છતાં તેની શીખવાની પ્રક્રિયામાં આપણે ખૂબ હસ્તક્ષેપ કરીએ છીએ. ભાષા ત્યારે ખૂબ સારી રીતે શીખી શકાય, જ્યારે આપણું ધ્યાન ભાષા શીખવા તરફ ન હોય, વાસ્તવમાં બહુભાષી સમાજમાં અધિકાંશ બાળકો એક સાથે અનેક ભાષાઓ શીખતા હોય છે અને એનો પ્રયોગ કરતા હોય છે. કારણ કે એમનું ધ્યાન ભાષા શીખવા તરફ નહીં પરંતુ તેમાં છૂપાયેલો સંદેશ શીખવા તરફ હોય છે.''

પરંતુ આપણે આ બાબતે થોડા પાછળ છીએ. 'બાર ગામે બોલી બદલાય' એ કહેવત અનુસાર લોકબોલીના શબ્દો, ઉચ્ચાર અને અર્થ જુદા હોય. દા.ત. એક ગામમાં બૂમ પાડવી એના માટે લોકભાષામાં ''હાદી કે'' દોડવાને માટે ''હડી કાડ'' કે ''રોહડી મેલ'' જેવા લોકબોલીના શબ્દપ્રયોગો થતા હોય અને એ જ બાળક જ્યારે શાળામાં આવે છે ત્યારે તેની સામે એ જ ક્રિયા માટે જુદો જ શબ્દ સામે આવે છે, ત્યારે આરંભે જ બાળક મૂંઝાઈ જાય છે. આવું લગભગ દરેક તળપદા ક્રિયાપદોમાં થવાની ખૂબ મોટી સંભાવના રહેલી છે. એમાં પણ ''ઓખાના વાઘેર બાળકો, બન્નીના કચ્છી બાળકો, ઈડરના ભીલ બાળકો, દાહોદના, રાજપીપળા અને ડાંગનાં આદિવાસી બાળકો'' [શુકવિદ્યા-દુષ્યંત પંડ્યા - શિક્ષણ : ચિંતા અને ચિંતન]ની લોકબોલી અને માનક ગુજરાતી ભાષા વચ્ચે ખૂબ તફાવત હોય ત્યારે આરંભિક અવસ્થામાં બાળકની હાલત કફોડી થઈ જાય છે. આજે રાજ્યની વસ્તીના ખૂબ મોટા ભાગને તેની આગવી લોકબોલી અને સંસ્કૃતિ છે તેવી સ્થિતિમાં માત્ર કોઈ એક જ ભાષામાં તેમને શિક્ષણ આપવું એ અવૈજ્ઞાનિક છે. એમાંય વળી ભાષાકીય માધ્યમ જ જુદું હોય તો વળી પ્રશ્ન હજી વધુ ગૂંચવી નાખે છે. અંગ્રેજી અને અન્ય માધ્યમો વચ્ચે આજે આ જ સંઘર્ષ ચાલી રહ્યો છે.

શાળામાં આરંભથી જ ભાષાશિક્ષણના પ્રારંભમાં ભૂલોનો અભાવ, લિપિ અને સાચી જોડણીનો આગ્રહ, શુદ્ધ ઉચ્ચાર જેવી બાબતોનો આગ્રહ રાખવામાં આવે છે. તેના

મહાન કાર્યોની સૌપ્રથમ જરૂરિયાત આત્મવિશ્વાસ છે. - જોન્સન

પરિણામે હજી બાળક ઘર-પરિવાર છોડીને શાળાના વાતાવરણમાં પહેલી જ વાર આવ્યું છે, ત્યાં જ તે મૂંઝાઈ જાય છે. તેવી સ્થિતિમાં બાળકની બોલીમાં જો શિક્ષણનો આરંભ કરવામાં આવે તો તેને ખાસ નવું લાગતું નથી અને તેનામાં રહેલી સાહજિકતા સચવાય રહે છે કારણ કે આરંભિક શિક્ષણ એ બાળકના જીવનનું ખૂબ જ મહત્ત્વનું પાસું છે.

આરંભિક શિક્ષણ જ બાળકની સર્જનાત્મક્તા પર ખૂબ પ્રભાવ પાડે છે. ડૉ. એ.પી.જે અબ્દુલ કલામ સાહેબે કહ્યું છે કે – "દરેક મન સર્જનાત્મકતાથી છલકાય છે પણ તેને અભિવ્યક્ત કરવા માટે એકાગ્ર પ્રયાસોની જરૂર હોય છે. દરેક મન સર્જનાત્મક હોય છે. દરેક મન જિજ્ઞાસુ હોય છે અને જયારે બાળક પ્રશ્ન પૂછે છે, ત્યારે આપણે તેમણે ઉત્તરો આપવા જ જોઈએ. શિક્ષકો અને વડીલોની આ પ્રાથમિક જવાબદારી છે. જો બાળપણથી આમ કરાય તો સર્જનાત્મકતાને પોષણ મળશે અને બાળકોનો ખૂબ જ વિકાસ થશે. માનવમનની કલ્પનાશીલતા અને સર્જનાત્મકતા કોઈ પણ કમ્પ્યૂટર કરતાં ચડિયાતા છે."

માતૃભાષામાં શિક્ષણ પર ભાર આપતાં વિનોબાજી કહે છે કે – "હું તો ત્યાં સુધી કહીશ કે નાનાં બાળકોને શિક્ષણ એમની પોતાની માતૃભાષામાં આપવાને બદલે પારકી ભાષામાં આપશો તો એ બાળકો નિર્વીર્ય બનશે. એમની ગ્રહણશક્તિ બુઠ્ઠી બનતી જશે."

બહુભાષાવાદી શિક્ષણ હાથ ધરવાના કેટલાક ઉપાયો -

"ગુજરાતના શાળાકીય શિક્ષણનો એક્ષ-રે" નામના પુસ્તકમાં એક મહત્ત્વની વાત નોંધવામાં આવી છે, જે અત્રે ઉપયોગી થઈ પડે એમ છે. તેમાં જણાવ્યું છે તેમ- "ધોરણ એકથી ત્રણના પાઠ્યપુસ્તક ગુજરાત પાઠ્યપુસ્તક મંડળ દ્વારા લોકબોલીમાં તૈયાર કરાવવામાં આવે. પૂર્વ પ્રાથમિક અને પ્રાથમિક કક્ષાએ શિક્ષણ લોકબોલીમાં આપવામાં આવે તો ડ્રોપ આઉટ દર તો ઓછો થશે અને સાથે વિદ્યાર્થીનો અભ્યાસમાં રસ જળવાઈ રહેશે. ધોરણ એકથી ત્રણમાં લોકબોલી આધારિત મુખ્યત્વે ત્રણ વિષયો વિજ્ઞાન, ગણિત અને પર્યાવરણનાં પાઠ્યપુસ્તકો પૂરા પાડીને પ્રાથમિક વિભાગમાં અભ્યાસ કરાવવામાં આવે. આ ત્રણેય વિષયોનાં પુસ્તકો જે તે વિસ્તારની લોકબોલી અને જે તે વિસ્તારની પ્રચલિત પદ્ધતિ અનુસાર જ હોવા જોઈએ. ઉદાહરણ તરીકે જોઈએ તો છોટાઉદેપુરની આજુબાજુના આદિવાસી વિસ્તારની ગણિતની ગણતરી માટે "વિસીયું" વપરાય છે. એટલે કે જેને અક્ષરજ્ઞાન ન હોય તેવા વૃદ્ધ આદિવાસીને પણ વિસીયુંની ગણતરી આવડતી હોય. આમ કરવાથી વિદ્યાર્થીનો ગણિતમાં રસ જળવાઈ રહેશે." માત્ર ગણિતમાં જ નહીં, પણ પર્યાવરણ જેવાં વિષયમાં તો શાળાઓએ પોતે જે તે વિસ્તારના પર્યાવરણને લોકબોલી અને માન્યતાઓના આધારે ભણાવવાની પહેલ કરવી જોઈએ. દા.ત. વિદ્યાર્થીના પરિવેશમાં આવતી વનસ્પતિઓના નામ, તેની વિશેષતાઓ, તેના ઉપયોગ, તેની જાળવણી, એ જ રીતે પશુઓ, કૃષિ જેવી બાબતોથી તેમને પહેલા અવગત કરાવવામાં આવે અને ત્યાર બાદ પુસ્તક તરફ લઈ જવામાં આવે તો આ મહત્ત્વપૂર્ણ બાબતો વિદ્યાર્થીઓની રસ-રુચિ અને સર્જનશક્તિ અને સંવેદનશક્તિને પોષવામાં ખૂબ ઉપયોગી થશે.

અનુભવે એ પણ જોયું છે કે ઘણીવાર પાઠ્યપુસ્તકોમાં પ્રયુક્ત પારિભાષિક શબ્દો જ એટલા કઠિન હોય છે કે તેના નામ યાદ રાખવામાં જ વિદ્યાર્થી ગુંચવાઈ જાય છે. તેના સ્થાને આવા પારિભાષિક શબ્દોને આરંભે વિદ્યાર્થીના પોતીકા અનુભવના વાતાવરણમાં આવેલી વસ્તુઓ સાથે સાંકળીને સમજાવવામાં આવે તો કદાચ તેને એનો અર્થ સમજવામાં બહુ તકલીફ નહીં પડે. પારિભાષિક શબ્દોના અર્થ ભલે પાઠ્યપુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યા હોય તોયે તેને પ્રયોગમાં લાવવાની આવડત અને કળા શિક્ષક પાસે હોય તે જરૂરી છે. ખાસ કરીને ગણિત, વિજ્ઞાન જેવાં વિષયોમાં તો આ બાબત ખૂબ જ જરૂરી છે. છેક માધ્યમિક કક્ષા સુધી વિદ્યાર્થીઓને અમુક બાબતો સમજાતી નથી,તેની પાછળનું મૂળ કારણ જ જે તે બાબતને પાયામાંથી જ સમજવામાં રહેલી તકલીફ હોય છે. તેને આ રીતે પ્રાથમિક તબક્કે જ સાચવી લેવામાં આવે તો તેમાં મહદ્અંશે સફળતા મળવાની સંભાવના વધી જાય છે. આવા વિષયોની ભાષા પણ બને તેટલી સરળ બનાવવામાં આવે તે પણ ખૂબ જરૂરી છે.

અનુભવથી આપને સમજાય છે કે શું કરવું અને શું ન કરવું અને આત્મવિશ્વાસ આપને તે કામ કરવાની તાકાત આપે છે. - સ્ટેન સ્મિથ

નવી શિક્ષણનીતિ - બહુભાષાવાદ અને ભાષાની ક્ષમતા - આશાનો સૂર્યોદય -

રાષ્ટ્રીય શિક્ષણનીતિ - 2020માં તેના ચોથા પ્રકરણમાં ''બહુભાષાવાદ અને ભાષાની ક્ષમતા [4.11 થી 4.22] ની ચર્ચામાં ઉપરોક્ત બાબતોને ખૂબ ગંભીરતાથી લેવામાં આવી હોય તેવું લાગે છે, તેમાં જણાવ્યા મુજબ-'' એ સર્વવિદિત છે કે નાનાં બાળકો તેમના ઘરમાં બોલાતી ભાષા એટલે કે માતૃભાષામાં મહત્ત્વના મૂર્ત કે અમૂર્ત ખ્યાલોને વધુ ઝડપથી શીખે છે અને ગ્રહણ કરે છે. ઘરોમાં સામાન્ય રીતે માતૃભાષા અથવા સ્થાનિક સમુદાયો દ્વારા બોલવામાં આવતી ભાષાનો ઉપયોગ થાય છે. જોકે, કેટલીક વખત બહુભાષી કુટુંબોમાં, કુટુંબના અન્ય દ્વારા બોલાતી ભાષા ઘરેલું ભાષા હોઈ શકે છે. જે ક્યારેક માતૃભાષા અથવા સ્થાનિક ભાષાથી અલગ હોઈ શકે છે. જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી ઓછામાં ઓછાં ધોરણ 4 સુધી, પણ વધુ યોગ્ય હોય તો ધોરણ 8 સુધી, શિક્ષણનું માધ્યમ ઘરની ભાષા /માતૃભાષા/સ્થાનિક ભાષા /પ્રાદેશિક ભાષા હશે. આ ઉપરાંત નવી શિક્ષણ નીતિ-2020માં ભાષા, લોકભાષા, પાઠ્યપુસ્તકો, શિક્ષણની પ્રભાવી પદ્ધતિ, શિક્ષકોની ભરતી, શિક્ષક પાસે અપેક્ષાઓ, સર્જનાત્મકતાને પ્રોત્સાહન જેવી ખૂબ જરૂરી બાબતોનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે, જે ખૂબ જરૂરી અને આવકારદાયક બાબતો છે. જો તમામ બાબતોનું નિર્દેશ મુજબ અમલીકરણ થશે તો વાસ્તવમાં ભારતના શિક્ષણનું ઊજળું ચિત્ર આપણી સામે હશે.

[1] શિક્ષણનો આરંભ બાળકના ઘરેલું વાતાવરણને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવે.

[2] તેની બોલી, ઉચ્ચાર, તેની સાહજિકતા, સંવેદનશીલતા, સાંવેગિકતાનો સ્વીકાર કરવામાં આવે.

[3] તેના પારિવારિક અને સામાજિક પર્યાવરણ, રીતરિવાજો, માન્યતાઓ વગેરેને માન આપી તેને જ શિક્ષણનો આધાર બનાવવામાં આવે, જેથી બાળકને કોઈ ભાર કે તાણ ન લાગે.

[4] સ્થાનિક લોકકલાકારો, વિદ્વાનો, સેવાભાવી લોકો અને વડીલોની મદદ લેવી તથા સ્થાનિક સંસાધનોનો ઉપયોગ કરવો.

[5] પાઠ્યપુસ્તકોને લોકબોલીના માધ્યમથી ભણાવવાની કોશિશ કરવામાં આવે. જે તે વિસ્તારમાં વપરાતા શબ્દોના અર્થ સમજીને શિક્ષણમાં તેનો વિનિયોગ કરવામાં આવે.

[6] બ્લોક પ્રમાણેની સમિતિઓ બનાવી, લોકલ સંસ્કૃતિની માહિતીના સ્ત્રોત હાથવગા રાખવાની વ્યવસ્થા કરવી.

[7] શાળાકીય કાર્યક્રમોમાં બાળકોની ભાગીદારી વધારવી, તેમને તેમની સ્થાનિક સ્થિતિઓ અને જરૂરિયાતોના આધારે નવસર્જન તરફ વાળવાના પ્રયાસો કરવા.

[8] શાળાની બહારના વાતાવરણમાં લઈ જઈને તેમના અનુભવોને પ્રાથમિક માહિતી સાથે જોડવાનો પ્રયાસ કરવો. આ સાથે આવશ્યક ટૅક્નોલૉજીનો પણ ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

[9] પારિભાષિક શબ્દોને બાળકની લોકબોલીમાં બદલીને બને તેટલા સરળ શબ્દોમાં સમજાવી શકાય તેવા પૂરક સાહિત્યનું નિર્માણ કરવું જોઈએ.

[10] વ્યાખ્યાઓ, પરિભાષાઓ વગેરેને બાળકના દૈનિક જીવનનાં ઉદાહરણો સાથે જોડીને સમજાવવાના પ્રયાસ કરવા જોઈએ.

આ ઉપરાંત સ્થાનિક કક્ષાએ આવશ્યક તમામ બાબતોને સમજી, સ્વીકારીને બાળકને અભ્યાસ તરફ લઈ જવામાં આવે તો ધાર્યું પરિણામ મળી શકશે તેમાં બેમત નથી.

અંતે કબીરજીએ કહ્યું છે તેમ -

''સહજ મિલે સો દૂધ સમ, માંગા મિલે સો પાની
કહે કબીર વા રક્ત સમ,જા મેં એંચાતાની''

આ સારનો આપણે શિક્ષણમાં વિનિયોગ કરીશું તો ઉત્તમ સમાજના નિર્માણમાં આપણું ઉત્તમ યોગદાન લેખાશે.

સંપર્ક : આચાર્ય,
એમ. વાય. હાઈસ્કૂલ, દાહોદ, જિ. પંચમહાલ

આત્મવિશ્વાસ સફળતાનું પ્રથમ રહસ્ય છે. - એમર્સન

શાસ્ત્ર, મૂલ્ય અને શિક્ષણ

પરેશભાઈ વી. પટેલ

ભારતની શિક્ષણની વ્યવસ્થા દુનિયાની સૌથી પ્રાચીન અને પાયાની શિક્ષણ વ્યવસ્થા છે. ભારતનાં સનાતન શાસ્ત્રમાંથી શિક્ષણનાં બીજ રોપાયાં છે. આપણા શાસ્ત્રો એ આપણી અમૂલ્ય સંપત્તિ છે. ઋષિઓના ઉપદેશ ધરાવતા પવિત્ર ગ્રંથોને શાસ્ત્ર કહેવાય છે. શાસ્ત્રોના મહત્ત્વને સમજાવતું એક સુભાષિત સંસ્કૃત ભાષામાં છેઃ

अनेकसंशयोत्छेदिपरोक्षार्थस्यदर्शकम् ।
सर्वस्यलोचनंशास्त्रंयस्यनास्त्यन्धएवसः ॥

શબ્દાર્થ : શાસ્ત્ર સર્વ શંકાઓનો નાશ કરે છે અને પરોક્ષ લાગતા સિદ્ધાંતોને પ્રત્યક્ષ કરી આપે છે. શાસ્ત્ર માનવીની આંખો છે, તેથી જે શાસ્ત્રને જાણતો નથી તે ખરેખર આંધળો જ છે.

આદિ આચાર્ય વેદ વ્યાસે વેદ, ઉપનિષદ, પુરાણો, શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા જેવા મહાન શાસ્ત્રોની રચના કરીને આપણા ઉપર અનંતગણી કૃપા કરી છે. આ શાસ્ત્રો શિક્ષણનો પાયો બન્યા છે. સૌપ્રથમ આ શાસ્ત્રોનું જ શિક્ષણ આપવામાં આવતું હતું. "શિક્ષણ એટલે શાસ્ત્રોનું શિક્ષણ" એવું કહેવામાં આવતું કારણ કે આ શાસ્ત્રોમાં નીતિસતક, અસ્ત્રવિદ્યા, શસ્ત્રવિદ્યા, વ્યાકરણ, આચાર, વિચાર અને વર્તનની શુદ્ધતા, રાજનીતિ, ધર્મનીતિ, નૈતિકતા, આધ્યાત્મિકતા વગેરે જેવી બાબતોનું શિક્ષણ આપવામાં આવતું હતું.

આજે ભારતમાં સાક્ષરતાદર સંતોષકારક છે. પરંતુ આપણી સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને નૈતિક જીવનની અવ્યવસ્થાએ દેશમાં અશાંતિનું વાતાવરણ ઊભું કરી દીધું છે. એક લેખકના શબ્દો ટંકારવા યોગ્ય છે, "આપણી પાસે મનોબળ છે પણ સહાનુભૂતિ નથી, સંશોધનો છે પણ ઈશ્વરને ભૂલાવી દીધો છે, ગતિ છે પણ દિશા નથી, ધર્મ છે પરંતુ આધ્યાત્મિક્તાની પવિત્રતાનો અભાવ છે." ભારત દેશની સાથે સમગ્ર વિશ્વ આ અરાજકતાનો ભોગ બન્યું છે.

આઝાદી પછી દેશના વિકાસ માટેની અનેક યોજનાઓ અમલમાં આવી અને તેના દ્વારા દેશનો ભૌતિક વિકાસ તો થયો પરંતુ જનસમૂહની કેળવણી અને લોકોના સર્વાંગિક ચારિત્ર્યઘડતર માટે શિક્ષણમાં જે આમૂલ પરિવર્તન થવું જોઈએ તે થયું નહિ. આપણે જૂની કહેવત જરૂર યાદ કરાવવી પડે છે કે, "ભણ્યા તો ખરા પણ ગણ્યા નહિ." આજે દરેક માનવમૂલ્યોનો હ્રાસ થઈ રહ્યો છે. સમાજમાં અશાંતિ, ગુનાખોરી, ભ્રષ્ટાચાર, હિંસાખોરી, કોમવાદ, જેવી અનેક ગંભીર અને વિકટ, સામાજિક તેમજ આર્થિક સમસ્યાઓ આપણી સામે ઊભી થઈ રહી છે. આ બધી વિકટ અને ગંભીર સમસ્યાઓનો જો કોઈ રામબાણ ઈલાજ હોય તો તે એક જ છે કે મૂલ્ય શિક્ષણ. અર્થાત્ આપણી આ વિકટ અને ગંભીર સમસ્યાઓનું સમાધાન મૂલ્ય શિક્ષણ દ્વારા જ થઈ શકે છે. ભારતીય સંસ્કૃતિને પોતાની આગવી ઓળખ છે. કોઈપણ રાષ્ટ્રની સંસ્કૃતિ સમાજના પાયા પર નિર્માણ પામે છે. રાષ્ટ્રની સંસ્કૃતિ એટલે તે રાષ્ટ્રના સમાજમાં રહેલી માન્યતાઓ, પરંપરાઓ, રીતરિવાજો, આચારવિચારો તેમજ મૂલ્યોનો સમન્વય. આ બધાને કારણે સમાજ બંધાય છે અને રાષ્ટ્રની ઓળખ ઊભી થાય છે. શિક્ષણ એ એક મૂલ્યલક્ષી પ્રક્રિયા છે. સોક્રેટીસના મતે "પ્રત્યેક માનવના માનસમાં રહેલા વિદ્યમાન વિશ્વના સર્વમાન્ય વિચારોનું પ્રગટીકરણ એટલે શિક્ષણ." આમ શિક્ષણનું કામ સારા નાગરિક બનાવી સમાજને ટકાવી રાખવાનું અને રાષ્ટ્રની સભ્યતા અને સંસ્કૃતિનું જતન કરવાનું છે.

'ધ્યાનથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે.' - ભગવાન બુદ્ધ

શિક્ષણની પ્રક્રિયાને યોગ્ય દિશા આપવામાં શાસ્ત્રોનો મહત્ત્વનો ફાળો રહ્યો છે. શાસ્ત્રોમાં સાંસ્કૃતિક પરિબળોની અસર જોવા મળે છે. સામાન્ય જનસમાજમાં જીવનના શ્રેષ્ઠ ઉચ્ચતમ મૂલ્યોનું યોગ્ય સંરક્ષણ, સંવર્ધન, પ્રસારણ અને સંક્રમણ થાય તો જ આવતીકાલ ઉજ્જવળ થાય. આ માટે મૂલ્યશિક્ષણ અનિવાર્ય બની ગયું છે.

સામાજિક તેમજ નૈતિક મૂલ્યોના ખેડાણ માટે શિક્ષણને સબળ સાધન માનવામાં આવે છે. શાસ્ત્રોમાં લખેલા વિચારો કે જે ભગવાન તેમજ સત્પુરુષોએ આપેલા છે તે વિચારોથી જ મૂલ્યોનું નિર્માણ થઈ શકશે. વર્તમાન સમયમાં જ્યારે મૂલ્યોનો પ્રભાવ ઘટતો જાય છે ત્યારે આ અટકાવવાનું કામ શિક્ષણે કરવાનું રહેશે.

સંપર્ક : શ્રી વલ્લભાચાર્ય હાઈસ્કૂલ, માતરવાણિયા
તા. માળિયા, જિલ્લો : જૂનાગઢ

શિક્ષકત્વનો સાક્ષાત્કાર

ગાંધીજીએ આપેલા અગિયાર વ્રતોને આપણે જાણીએ છીએ. ડૉ. એ.પી.જે. અબ્દુલ કલામે એક શૈક્ષણિક સેમિનારમાં આચાર્યોના એક જૂથને અગિયાર મુદ્દાના શપથ લેવડાવ્યા હતા. આ સેમિનારનો હેતુ શૈક્ષણિક ગુણવત્તા વિકસાવવાનો અને વધારવાનો હતો.

ગુજરાતના કેળવણીકાર ડૉ. મોતીભાઈ પટેલ લખે છે – આ અગિયાર વિચારો જાણે કે શિક્ષકત્વ માટેના અગિયાર વ્રતો હોય એવાં છે. આ વ્રતોનું શિક્ષક દ્વારા નિયમિત પઠન થાય તો શિક્ષકત્વનું પ્રાગટ્ય થાય અને ત્યારે જ વિદ્યાર્થીઓમાં આપોઆપ શક્તિઓ પ્રગટે!

આ અગિયાર મુદ્દા આ પ્રમાણે છે :

1. હું શિક્ષણકાર્યને ચાહીશ. અધ્યાપનકાર્ય મારો આત્મા બની રહેશે.
2. મને ખબર છે કે મારે માત્ર મારા વિદ્યાર્થીઓને જ નહીં, પરંતુ પૃથ્વી પરના સહુથી શક્તિશાળી યુવાનોના મન-હૃદયને ઘડવાનાં છે.
3. હું મારી જાતને મહાન ગુરુ લેખીશ, કારણ કે હું મારા કાર્યથી સરેરાશમાંથી શ્રેષ્ઠનું સર્જન કરી શકું છું.
4. મારા વિદ્યાર્થીઓ સાથેનો મારો બધો જ વ્યવહાર એક માતા, એક ભગિની, એક પિતા અને એક ભાઈ જેવો માયાળુ અને પ્રેમાળ રહેશે.
5. હું એ રીતે જીવીશ કે મારું જીવન સ્વયં મારા વિદ્યાર્થીઓ માટે સંદેશારૂપ બની રહેશે.
6. હું મારા વિદ્યાર્થીઓને પ્રશ્નો પૂછવા અને જાણકારી માટે ઉત્સાહ વધારવા માટે પ્રોત્સાહન પૂરું પાડીશ, કે જેથી તેઓ ઉત્તમ અને સર્જનાત્મક નાગરિકોરૂપે ઝળહળી રહે.
7. મારે માટે બધા વિદ્યાર્થીઓ એક સમાન બની રહેશે. ધર્મ, જાતિ અને ભાષાના કોઈ વાડા ત્યાં નહીં હોય.
8. હું જ્ઞાનપ્રદાન માટેની મારી ક્ષમતા સતત વધારતો રહીશ.
9. હું શિક્ષક તરીકે તમામ રાષ્ટ્રીય વિકાસના કાર્યક્રમોમાં મોટું યોગદાન આપીશ.
10. હું મારા મનને મહાન વિચારોથી છલકતું રાખવા અને કાર્યોમાં ઉમદાપણાના ફેલાવા માટે અવિરત પ્રયત્નશીલ રહીશ.
11. હું મારી સંસ્થાને હંમેશાં વફાદાર રહીશ.

આ વ્રતો એ જીવનમંત્રો સમાન છે. તેનાથી શિક્ષક શ્રેષ્ઠ માનવીય વ્યવહાર ધારણ કરી શકે, શિક્ષણકાર્ય દીપી ઊઠે, શિક્ષકત્વ રસાળ અને વિશાળ બને, શિક્ષકનું વ્યક્તિત્વ સમાજને પ્રભાવિત અને પ્રકાશિત કરી શકે, શિક્ષકજીવન ગૌરવવંતુ બને. શિક્ષકત્વનો સાક્ષાત્કાર આ વ્રતોના પાલનથી થઈ શકે.

(સંકલન)

'યોગ એટલે 99 ટકા અભ્યાસ અને 1 ટકો સિદ્ધાંત.' - શ્રી ક્રિષ્ના જોઈસ

ઑનલાઈન ટીચિંગ-લર્નિંગ-આખરી ઉપાય

મહેન્દ્ર પંડયા

પ્રસ્તાવના : સમગ્ર વિશ્વ નૉવેલ covid-19ના કારણે ખૂબજ કપરો સમયગાળો પાર કરી રહ્યું છે. આપણે પણ દરેક ક્ષેત્રે કાર્યના વિકલ્પ વિચારવા લાગ્યા છીએ. આપણાં બાળકો માટે આગળના અભ્યાસનો અગત્યનો સમય ઘરમાં વીતી રહ્યો છે. શાળા દ્વારા શિક્ષણ અત્યારે સંભવ નથી, તે વિશેનો અંદાજ લગાવવો કઠિન છે. સત્ર ટૂંકું થતું જશે અને અભ્યાસ એટલી જ લંબાઈનો થઈ રાહ જોઈ રહ્યો હશે.

આ અણગમતો સમય પણ આપણને નવી દિશા તરફ લઈ જઈ શકે છે અને તે છે Online Teaching and Learning.

(1) ખ્યાલ :

અત્યારના સંજોગોમાં આ ખ્યાલ વધુ પ્રસ્તુત લાગે છે અને આપણી પાસે બીજો વિકલ્પ પણ નથી. શિક્ષણવિદ્ જે. એલનાથી કહે છે કે,

"Online learning is not next big thing but it is now big thing."

Online teaching and learning વિશે આપણે સૌ માહિતગાર છીએ. છતાં આ ખ્યાલને તાજો કરીએ અને વિદ્યાર્થીઓના ઉજ્જવળ ભવિષ્ય તરફ શ્રી ગણેશ કરીએ.

Well Plan online teaching માટે થોડો વિચારવિમર્શ કરીએ.

(2) અમલીકરણ :

1. Online teaching નું સમયપત્રક વિદ્યાર્થીઓને જણાવવું.
2. અભ્યાસ એકમ વાઈઝ છતાં સળંગ રહે એ રીતે સમયઅવધિમાં વિભાજીત કરવો, એકમના મણકાથી વિદ્યાર્થીને માહિતગાર કરવા. વિદ્યાર્થી ઉત્સુક હશે તો જ મહેનત લેખે લાગશે.
3. પાઠયપુસ્તકના ક્રમ મુજબ એકમ શિક્ષણનો પ્રારંભ કરવો.
4. પરીક્ષામાં પૂછાતા પ્રશ્ન સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને એકમ શિક્ષણ પ્રયોજવું.
5. પરીક્ષા તથા તેના પ્રશ્નપત્ર માળખાથી વિદ્યાર્થીને અવગત કરાવવા.
6. એકમ શિક્ષણ દરમિયાન બ્લેકબોર્ડ લેખન વિદ્યાર્થીને સ્પષ્ટ દષ્ટિગોચર થાય અને સમજવામાં અંતરાય ન આવે એ અત્યંત જરૂરી છે.
7. પ્રસ્તુતિમાં સહેલી શબ્દરચના, સમજી શકાય તેવી શૈલી છતાં પણ પાઠ્યપુસ્તકના વિષયવસ્તુને અન્યાય ન થાય એ ધ્યાન રાખવું આવકારદાયક બની રહેશે.
8. જરૂરી અને પૂરતા શબ્દ માત્રામાં આખા એકમનો વિકાસ થાય તે માટે સ્ક્રીપ્ટ આધારિત કાર્યને અનુસરવું જરૂરી બનશે.
9. લેઝર લાઈટ, સ્ટીક, વગેરેથી બ્લેકબોર્ડ અને ચાર્ટથી વિષયવસ્તુ તરફ ધ્યાન દોરી શકાય.
10. વિદ્યાર્થીને પોતાનાપણું લાગે, પ્રક્રિયા નિર્જીવ ન બને અને શીખવાનું જીવંત બને તે માટે 'પ્રતિપોષણયુક્ત વિધાનો'થી સજ્જતા સાથેની જીવતી રજૂઆત આવકાર્ય છે.
11. વિદ્યાર્થીને સમગ્ર માહોલ શુષ્ક ન લાગે અને દરેક વાત હાડોહાડ ઊતરી જાય તે માટે ભરપૂર પ્રયત્ન કરવો જોઈશે. આખરે વિડીયો ક્લીપીંગ એક એકમ માટે એકવાર જ થવાનું છે પછી એ અવસર ફરી નહીં મળે.
12. યોગ્ય માત્રામાં અને મીઠો અવાજ દર્શક અને શ્રોતા એવા વિદ્યાર્થીને ગમે, એ વાતનો ખ્યાલ રહે.

'યોગ એટલે વાયુરહિત સ્થાનમાં રહેલા દીવાની સ્થિર જ્યોતિ સમાન ચિત્તની સ્થિરતા.' - ધ્યાનયોગ

13. વ્યૂહાત્મક કાર્યરીતિ અને શૈલીથી સુસજ્જ અને સુનિયોજીત માળખું online teaching and learning ખ્યાલની સફળતા છે.

(3) અનુકાર્ય :

- અંતમાં બહુવિકલ્પ પ્રકારની કસોટીમાં એક ગુણના સવાલોના જવાબો આપવા આયોજન મૂકવું.
- જવાબપત્ર વિદ્યાર્થીને Whatsapp દ્વારા સમયમર્યાદામાં આપવા કહેવું.
- વિદ્યાર્થીના જવાબ ચકાસી, તેઓની જાણકારી, તેઓની રસ, રૂચિ અને અભિપ્રેરણા વધારવી.
- વિસ્તૃત અને મોટા ઉત્તર માટે પ્રશ્નસૂચિ આપવી, જે વિદ્યાર્થીઓ નોટબુકમાં એસાઈનમેન્ટ સ્વરૂપે તૈયાર કરશે.
- વિદ્યાર્થી-વાલી સાથે મેસેજ અથવા ફોન દ્વારા સંપર્કમાં રહેવાથી વિશ્વસનીયતા વધે છે અને એ આગળનું શીખવા પ્રેરિત કરશે.
- અગાઉના ચાલી ગયેલા એકમ આધારિત પખવાડિયે એક કસોટી મૂકવી, પુનરાવર્તન પણ થશે.
- ક્યારેક સરપ્રાઈઝ ટેસ્ટ મૂકીને વિદ્યાર્થીને અચંબાનો આનંદ પણ અપાવી શકાય.

(4) આખરનો ઉકેલ :

આવનારા દિવસોમાં આ એક રામબાણ ઈલાજ સાબિત થશે. શિક્ષણ સાથે જોડાયેલ સૌ કોઈને આ પ્રવિધિ તરફ જવું પડશે.

1. વિદ્યાર્થી એક ઓનલાઈન અધ્યેતા તરીકે ગૌરવ અનુભવશે.
2. વિદ્યાર્થીમાં પડેલ અદશ્ય કુશળતાઓ આંતરવ્યવહારના સંદર્ભમાં વિકસિત થશે.
3. શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીઓના આંતરવ્યવહાર સાથેનું શિક્ષણકાર્ય રોચક હશે.

(5) વિસ્તરતી ક્ષિતિજો :

વિશ્વની ખ્યાતનામ શિક્ષણ સંસ્થાઓ online teaching & learningની તરફેણ કરે છે. વૈશ્વિક મહામારી Covid-19ના શિકાર આપણે સૌ અને આપણા ઘરમાં પાંજરે પુરાયેલા બાળપંખીડાંઓ છે, જરૂર ઈચ્છીએ કે શાળાઓમાં ફરી કિલકારી ગૂંજે પરંતુ ત્યાં સુધી અને એ પછી પણ આ online learning હાથવગું હથિયાર છે.

સમગ્ર શિક્ષણ ક્ષેત્રને online લઈ જવાની કદાચ આ શરૂઆત હશે. ચાલો, આફતને અવસરમાં બદલવાનો સોનેરી મોકો ઝડપી લઈએ.

ક્ષિતિજને વિસ્તરવું છે,
ક્ષમતાઓ રાહ જોઈ રહી છે.

સંપર્ક : એ. કે. મોરડિયા હાઈસ્કૂલ,
નારી, તા.જિ. ભાવનગર.

વિદ્યાર્થીએ અનેકવિધ મૂંઝવણો વખતે શું કરવું ?

"આજના વિદ્યાર્થીની મૂંઝવણોનો પાર નથી. જીવનની શરૂઆતમાં જ એની આગળ જીવનના આકરામાં આકરા સવાલો ઊભા થાય છે. જેનો તાત્કાલિક નિર્ણય કર્યા વગર એક ડગલું પણ આગળ વધવું એને માટે મુશ્કેલ થઈ જાય છે અને એનો જમાનો પણ કેવો ! કશું જ સ્થિર કે નિશ્ચિત ન મળે. ધાર્મિક, સામાજિક, લૈંગિક,આર્થિક, રાજદ્વારી બધા જ આદર્શો આજે નિર્દયપણે કસાય છે. એમાં વળી સંસ્કારિતા, કલા, સમાજસત્તા વગેરે નવા નવા સવાલો ઉમેરાતા જાય છે અને જીવન તો દહાડે દહાડે જટિલ અને મુશ્કેલીભર્યું થતું જ જાય છે. ઘેર એક જાતની દુનિયા, ચોપડીમાં બીજી જાતની, શિક્ષણસંસ્થામાં ત્રીજી, સમાજમાં ચોથી અને મનોરાજ્યમાં વળી પાંચમી. આવી પંચવિધ દુનિયાના એકીસાથે રહીશ થવું એ પાંચ ભાષા એકસામટી શીખવા કરતાં કેટલુંયે અઘરું છે અને છતાં નિષ્ઠુર જમાનો એને વગર સંકોચે એવી પરિસ્થિતિમાં ફેંકી જ દે છે. આખરે મૂંઝાયેલો વિદ્યાર્થી નિરાશ થઈને કહે છે, 'હવે તો મારો રસ્તો હું જ શોધી કાઢીશ અને તેમ કરતાં જે જોખમ વહોરવું પડે તે વહોરી લઈશ.' "

- કાકા કાલેલકર

'યોગસાધના થકી જ વાસ્તવિક જ્ઞાનપ્રાપ્તિ થાય છે.
યોગ જ ધર્મનું લક્ષણ છે અને યોગ જ પરમ તપ છે.' - અગ્નિસંહિતા

ઘર : કેળવણીનું પ્રથમ પગથિયું છે

જીતુ નાયક

કેળવણી અને શિક્ષણ આ બન્ને શબ્દો વર્તમાન સમયે અલગ-અલગ છે. પ્રાચીન સમયે જે શિક્ષા શબ્દનો પ્રયોગ થતો હતો તે જ શિક્ષા એટલે... અક્ષરજ્ઞાન અને કેળવણી. વર્તમાન સમયે શિક્ષણ એટલે માત્ર ને માત્ર અક્ષરજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું એવો અર્થ જ રહી ગયો છે. આપણે સૌ જાણીએ છીએ કે આજે આપણે બાળકને શાળાએ મોકલીએ છીએ ત્યારે બાળક પરીક્ષામાં પુસ્તકીયા જ્ઞાનના આધારે સારું પરિણામ મેળવે તેવી જ અપેક્ષા દરેકની હોય છે. પરંતુ પુસ્તકીયા જ્ઞાનની સાથે-સાથે બાળક સંસ્કાર, સભ્યતા, આત્મસૂઝ, સ્વયં શિસ્ત અને સમજદારીપૂર્વકનું વર્તન પણ પ્રાપ્ત કરે ત્યારે જ કેળવણી મળી છે એમ આપણે કહી શકીએ. આવી કેળવણી જ કોઈપણ રાષ્ટ્રને મહામારીમાંથી બચાવી શકે છે.

મોટાભાગની શાળાઓમાંથી માત્ર પુસ્તકીયું જ શિક્ષણ મળે છે પરંતુ કેળવણી નહિ. ત્યારે વર્તમાન સમયનું શિક્ષણ મુસીબતના સમયે કે મહામારીના સમયે ઉપયોગમાં આવે છે ખરું ? આ અંગે હવે શાળાઓએ પણ વિચારવું જ રહ્યું, કારણ કે મહામારીના સમયે જો બાળકો સ્વયં સૂઝ, શિસ્ત અને સમજદારીપૂર્વકનો ઉપયોગ કરીને પોતાને કે પરિવારને કે દેશને ઉપયોગી ન બની શકે તો શિક્ષણ શા કામનું ? છેલ્લા દોઢ વર્ષથી આપણો દેશ અને સમગ્ર વિશ્વ કોરોના મહામારી સામે લડી રહ્યા છે ત્યારે પ્રત્યક્ષ શિક્ષણ કાર્ય લગભગ બંધ જેવું જ છે. આવા સમયે બાળકો ઘરમાં પૂરાઈ ગયા છે. આ સમયે બાળકો સૌથી વધુ સમય માતા-પિતા સાથે ગાળે છે ત્યારે સમયના સદુપયોગની સાથે સાથે બાળકની શારીરિક અને માનસિક તંદુરસ્તી જાળવવાની જવાબદારી માતા-પિતાની એટલે કે ઘરની છે.

વર્તમાન સમયે માતા-પિતા જાણતા હોવા છતાં અજાણ બની રહ્યા છે કે... ઘર એ જ કેળવણીનું પ્રથમ પગથિયું છે અને ખાસ કરીને વર્તમાન સમયે - મહામારીના સમયે પોતાનાં બાળકો શારીરિક કે માનસિક રીતે બિમાર ન પડી જાય અને સમયનો સદુપયોગ કરી કેળવાય તે જોવાની જવાબદારી માતા-પિતાની બની જાય છે. માતા-પિતા પાસે ઉંમરનો અનુભવ છે માટે તેનો ઉપયોગ કરીને બાળકોને મહામારી સામે સાચી કેળવણી આપવાનું કામ કરવાનું છે. એટલે કે બાળક કોઈ ગેરમાર્ગે ન જતું રહે અથવા કોઈ માનસિક રોગના ભોગ ન બને તેવી રીતે બાળક પાસેથી કામ લેવાનું છે અને તે માટે સમય ફાળવવાની જરૂર છે. આ મહામારીના સમયે ઘર એ જ સૌથી મોટી કેળવણીનું સ્થળ છે એ બાબત સ્વીકારીને માતા-પિતા અને બાળકોએ તેમજ પરિવારના સભ્યોએ નીચે મુજબની કેટલીક બાબતોનું ધ્યાન રાખવું જોઈએ.

માતા-પિતા અને વડીલો દ્વારા :

➢ બાળકો માટે સમય ફાળવો એટલે કે બાળકો પાસે બેસો.

➢ બાળકોની મનગમતી પ્રવૃત્તિમાં સામેલ થાઓ.

➢ હકારાત્મક વાતાવરણ બનાવો.

➢ પોતે પણ નિયમોનું પાલન કરો.

➢ પ્રેરણાદાયી પ્રસંગો કે વાર્તાઓ કહો.

➢ સારાં પુસ્તકોનું વાંચન કરો.

➢ બાળકોની ભૂલોને પ્રેમથી સુધારો.

➢ બાળકના મોબાઈલના ઉપયોગ ઉપર ધ્યાન રાખો.

➢ બાળકોને અનિવાર્ય કારણ વગર જાહેર જગ્યાએ ન મોકલો.

'યોગ એટલે સારું અનુભવવું, સારા બનવું અને સારા બનાવવું.' - સ્વામી શિવાનંદ

➢ આપ પણ અનિવાર્ય કારણ વગર જાહેર જગ્યાએ ન જાવ.

➢ માસ્ક, હાથની સફાઈ અને વ્યક્તિ વચ્ચેના અંતરની સમજ આપો.

➢ ઘરમાં પણ નિયમોનું પાલન કરો.

➢ ટી.વી. કે મોબાઈલ ઉપર આવતા સારા કાર્યક્રમો સાથે બેસીને જોવા.

➢ સામાજિક અને પ્રેરણાદાયી ફિલ્મો બાળકોને બતાવો.

➢ બાળકોને રચનાત્મક કાર્ય તરફ વાળો.

➢ બાળકોને ભણવા માટે દબાણ ન કરો.

➢ નિરાશાજનક કે અપમાનજનક શબ્દો બાળકો માટે ન પ્રયોજો.

➢ આર્થિક પરિસ્થિતિ સારી હોય તો સામાજિક સેવા માટે યોગદાન આપો.

➢ માતા-પિતાની સારી પ્રવૃત્તિની સીધી છાપ બાળક ઉપર પડતી હોય છે.

➢ ઘરના સભ્યની હાજરીમાં જ બાળકને મોબાઈલનો ઉપયોગ કરવા દો.

➢ દિવસમાં બે કલાક માટેનું શૈક્ષણિક કાર્ય પણ કરાવો.

➢ સામાજિક કે ધાર્મિક પ્રસંગોમાં જવાનું ટાળવું. (અનિવાર્ય સંજોગો સિવાય)

➢ ઘરના વડીલોનું સવિશેષ ધ્યાન રાખો.

➢ અફવાઓ પર ધ્યાન આપવું નહિ અને અફવાઓ ફેલાવવી નહિ.

➢ ધંધા-રોજગારમાંથી સમય કાઢીને પરિવાર કે બાળકો માટે સમય ફાળવો.

બાળકો માટે....

→ બાળકોએ વર્તમાન સમયે માતા-પિતાને જ શિક્ષક માનવાના છે.

→ માતા-પિતાની સૂચનાઓનું પાલન કરવાનું છે.

→ પોતાને મનગમતી કે રસની બાબતોમાં સમય ફાળવવાનો છે.

→ બાળ સાહિત્યનાં પુસ્તકોનું વાંચન કરવું.

→ મહામારીના નિયમોનું પાલન કરવાનું છે.

→ માતા-પિતાને ઘરના કામમાં મદદરૂપ બનવું.

→ ઘરમાં બેસીને રમાતી રમતો જ રમવી.

→ વધુ પડતો મોબાઈલનો ઉપયોગ ન કરો.

→ વધુ પડતું ટી.વી. પણ ન જોવું.

→ સંગીત... ડાન્સ...ચિત્ર... અભિનય વગેરે જેવી કળાઓ શીખવાનો પ્રયાસ કરવો. (ટી.વી./મોબાઈલ દ્વારા)

→ માટીકલા, કાષ્ઠકલા, સ્થાપત્યકલાના નમૂનાઓ મોબાઈલ પર યુટ્યુબના માધ્યમથી જોવા.

→ ઐતિહાસિક અને ધાર્મિક સ્થળોને મોબાઈલ પર યુટ્યુબના માધ્યમથી જોવા.

→ પ્રવાસનાં સ્થળો પણ જોઈ શકાય.

→ ચેસ જેવી બુદ્ધિ અને એકાગ્રતા વધારતી રમતો રમવી જોઈએ.

→ શૈક્ષણિક અને સમાજ ઉપયોગી બાળ ફિલ્મો જોવી જોઈએ.

→ મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોનાં પુસ્તકોનું વાંચન કરવું જોઈએ.

→ અક્ષર સુધારવા માટે ગુજરાતી, હિન્દી અને અંગ્રેજી ભાષામાં સુલેખન કરો.

→ નિબંધ, વિચાર-વિસ્તાર, પત્ર, અહેવાલ અને વાર્તાઓનું વાંચન કરવું.

→ ગણિત અને વિજ્ઞાનમાં રસ ધરાવતાં બાળકોએ એકાદ કલાક તેમાં પણ સમય ફાળવવો.

→ જરૂર જણાય ત્યાં વિષયશિક્ષક અથવા વર્ગ શિક્ષકનું મોબાઈલ થકી માર્ગદર્શન મેળવવું જોઈએ.

'ધ્યાન એ આત્માનો પ્રાણ છે.' - ઓશો રજનીશ

→ જ્યાં સુધી વર્તમાન પરિસ્થિતિ કાબૂમાં ન આવે ત્યાં સુધી ટ્યુશનમાં કે અન્ય કોઈ જગ્યાએ ટોળામાં ભેગા થવું નહિ.

→ વૃક્ષારોપણ, સફાઈ અભિયાન અને જનજાગૃતિમાં યોગદાન આપવું. (સલામતી સાથે)

→ રાષ્ટ્ર દ્વારા આપવામાં આવેલ નિયમોને સમજવા અને તેનું દઢપણે પાલન કરવું.

→ રાષ્ટ્રને મહામારીમાંથી બહાર લાવવા માટે આપણે સમજદારીપૂર્વક નિયમોનું પાલન કરીને યોગદાન આપવું જોઈએ.

→ નકારાત્મક અથવા મન ઉપર અસર કરતા સમાચારો સાંભળવા કે જોવા નહિ.

→ મોબાઈલના ફાયદાઓ કરતાં ગેરફાયદાઓ વધારે છે માટે માતા-પિતા કે ઘરના વડીલની હાજરીમાં તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

→ સમગ્ર દિવસ માટેનું આયોજન આગલા દિવસે જ કરી લેવું.

→ ઘરમાં દાદા-દાદી હોય તો વધુમાં વધુ તેમના અનુભવ અને જ્ઞાનનો લાભ લો.

આમ, મહામારીના સમયે બાળકો જ્યારે ઘરે જ છે ત્યારે તેમને યોગ્ય કેળવણી આપીને આપણે સૌ સ્વહિત, જનહિત અને દેશહિત માટે આપણું યોગદાન આપી સૌ માનવજાતને મહામારીમાંથી બચાવીએ. તો ચાલો, આપણે સૌ ઘરને જ સાચા અર્થમાં કેળવણીનું પ્રથમ પગથિયું સાબિત કરી બતાવીને રાષ્ટ્ર સેવા કરીએ.

સંપર્ક : સર્વ વિદ્યાલય, કડી, જિ. મહેસાણા

સફળતાના સોળ સોનેરી સિદ્ધાંતો

1. જીવનમાં મૂલ્યોનું જતન કરો.
2. દઢપણે માનો કે "કોઈ નિષ્ફળતા કાયમી નથી હોતી."
3. ભૂલો તથા જવાબદારીને સ્વીકારતાં શીખો.
4. બિનજરૂરી ઉતાવળથી દૂર રહો.
5. કંટાળો ન લાવો. કંટાળો હંમેશાં જિંદગીને કાંટાળી બનાવે છે તે યાદ રાખો.
6. હસતાં હસતાં, હળવી રીતે, આનંદપૂર્વક જિંદગી જીવતા શીખો.
7. રોજનું કામ રોજ પૂર્ણ કરો. બાકી રહેલા કામોની યાદી કરી આવતીકાલે પતાવો.
8. કદી ક્રોધ (ગુસ્સો) ન કરો. સંજોગોનો સામનો દઢતા અને સમજપૂર્વક કરો.
9. યાદશક્તિ એવી કેળવો કે ઉપયોગી બાબતો યાદ રહે અને બિનઉપયોગી ભૂલી જવાય.
10. સાચા હૃદયથી કોઈની સારી બાબતની પ્રશંસા કરો.
11. નિરાશા છોડો, હંમેશાં આશાવાદી બનો.
12. મહેનત (Hardwork) અને મજૂરી (Labour) વચ્ચેનો ભેદ સમજીને કામ કરો.
13. કોઈના પ્રત્યે પૂર્વગ્રહોથી મુક્ત રહો અને બાંધછોડ કરતાં શીખો.
14. જ્યાં હા કહેવાની છે ત્યાં હા અને જ્યાં ના કહેવાની છે ત્યાં સ્પષ્ટ ના પાડતા શીખો.
15. શરીરની તંદુરસ્તી અને મનની સ્વસ્થતા બંને જળવાઈ રહે તેમ વર્તો.
16. ભલા બનો અને બીજાનું ભલું કરો.

સંકલન : અજયસિંહ ચંપાવત, હિંમતનગર, જિ. સાબરકાંઠા (ઉ.ગુ.)

'મનુષ્ય ગમે તેટલો જ્ઞાની, વિરક્ત, ધાર્મિક કે જિતેન્દ્રિય હોય તોપણ યોગ વગર મોક્ષ મેળવી શકતો નથી.' - બ્રહ્માંડ પુરાણ

નવા સત્રથી

સંકલ્પબદ્ધ થઈને શિક્ષણકાર્ય શરૂ કરીએ

વિપુલ ડી. પટેલ

વૈશ્વિક મહામારીએ અફરાતફરી મચાવી દીધી છે. કોરોનાના લીધે ગત વર્ષે થોડો સમય ઑફલાઈન શિક્ષણકાર્ય કરવાનું થયું. બાળકો કે વિદ્યાર્થીઓ વગરની શાળા શિક્ષકોને ગમતી નથી. વિદ્યાર્થીના કોલાહલ, ઘોંઘાટ, આવન-જાવન એ શાળાનો પ્રાણ છે.

શિક્ષણ એ સતત ચાલતી પ્રક્રિયા છે. વિદ્યાર્થી અને શિક્ષકને ક્યારેય વૅકેશન ના હોય. શિક્ષકને પોતાના વર્ગને અસરકારક બનાવવા માટે, તેના વિષયમાં વધુ રસિકતા લાવવા માટે - વાંચન, લેખન તેમજ શૈક્ષણિક રસાલો તૈયાર કરવાનો હોય છે.

શિક્ષક સતત વાંચતો હોય તેમજ લેખનકાર્ય કરતો હોય અને રસથી સારું ભણાવતો હોય તો તેનો વર્ગ સ્વર્ગ બની રહે. વિદ્યાર્થીઓને પાઠ્યપુસ્તકથી બહારની સફર કરાવવા માટે જ્ઞાનાત્મક, સ્પર્ધાત્મક, અદ્યતન શૈક્ષણિક ભાથું તેની પાસે હાથવગું હોવું અનિવાર્ય છે. શિક્ષકનો દૃષ્ટિકોણ હકારાત્મક તેમજ પ્રેરણાત્મક હોવો જોઈએ. તમારો વર્ગ ભરવા વિદ્યાર્થી આતુર હોય તેવું રસપ્રદ શૈક્ષણિક કાર્ય કરવું પડશે. તેના માટે શિક્ષકમિત્રો પાઠ્યપુસ્તકનું વારંવાર વાંચન કરી, સંદર્ભગ્રંથો, ટૅક્નોલોજીનો ઉપયોગ કરી માહિતીસભર ફાઈલ તૈયાર કરી વર્ગમાં અધ્યાપનકાર્ય કરશો તો વિદ્યાર્થીઓને ભણવામાં મઝા પડી જશે.

શિક્ષકમિત્રો, વિદ્યાર્થીઓ માટે ઉત્તમ-શ્રેષ્ઠ-શિક્ષણ આપવા કાર્યરત બનીએ. વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકનું અવારનવાર મૂલ્યાંકન કરે છે ત્યારે તૈયારી વગર વર્ગશિક્ષણ અસરકારક બની શકે નહિ. વાંચન વગર અસરકારક શિક્ષણ કાર્ય થઈ શકે નહિ. સમાજમાં સૌથી બુદ્ધિશાળી, પ્રબુદ્ધ શિક્ષકજીવ વાંચવાનું બંધ કરી દે તે શું યોગ્ય ગણાશે?

રાજ્ય સરકાર અને શિક્ષણ વિભાગ કોરોનાના સમયે કેટલું બધું કામ કરે છે. છેવાડાના બાળક માટે સૌ ચિંતિત છે. આપણે આપણી નૈતિક ફરજ સમજી સંકલ્પબદ્ધ બનીએ. નવા સત્રથી વર્ગ શિક્ષણકાર્યને અસરકારક બનાવીએ. વૉટ્સએપ કે અન્ય માધ્યમથી, વિદ્યાર્થીઓ સાથે સતત સંપર્કમાં રહીએ. વિદ્યાર્થીઓ જ આપણું દર્પણ છે.

ટૅક્નોલોજીના સથવારે ઉત્તમ શિક્ષણરૂપી ભૂમિમાં વિદ્યાર્થીરૂપી બીજ વાવી, તેને વટવૃક્ષ બનાવી નૂતન ભારતના ભવિષ્યને સાકાર કરવા નવો આકાર આપીએ. શિક્ષક બાળકોનો માર્ગદર્શક, મિત્ર અને ફિલોસોફર છે.

હું જે વિષય ભણાવું છું તેમાં શ્રેષ્ઠ અધ્યાપન કાર્ય કરીશ તેવા સંકલ્પબદ્ધ આયોજનથી વર્ગપ્રવેશ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લઈશું. શિક્ષણની પ્રવિધિઓ, સંદર્ભગ્રંથો, ચાર્ટ, ચિત્રો, નકશાઓ વગેરે દ્વારા રસમય શિક્ષણ કાર્ય કરીશું. છેલ્લી પાટલી બેઠેલો વિદ્યાર્થી આપણા માટે ખૂબ મહત્ત્વનો છે. વિદ્યાર્થીઓના સાચા શિલ્પી તરીકે આપણે યોગ્ય ઘડતર કરવાનું છે. ગિજુભાઈ બધેકા કહેતા હતા કે શિક્ષકને 365 દિવસની વાર્તાઓ આવડવી જોઈએ. પ્રસંગને અનુરૂપ પ્રેરણાત્મક વાતો કે વિચારો વિદ્યાર્થી સમક્ષ મૂકવા ખૂબ જ જરૂરી છે. વર્ગને અસરકારક બનાવવા માટે માઈક્રો પ્લાનિંગથી શૈક્ષણિક કાર્ય કરવું પડે, ફરીથી બધા શિક્ષકો બી.ઍડ્.ની જેમ પ્લાનીંગ કરીને લેશન આપતા થઈ જાય તો સુંદર અધ્યાપન કાર્ય કરી શકાય.

આપણે સૌએ સરકારશ્રીની S.O.P. ની ગાઈડલાઈન મુજબ વ્યવસ્થિત પ્લાનિંગથી શૈક્ષણિક કાર્ય કરવા તત્પરતા દાખવવી પડશે. પૂજ્ય મોરારિ બાપુના શબ્દોમાં કહીએ તો શિક્ષક અર્ક, તર્ક અને સતત સંપર્કવાળો

'યોગ એ મનુષ્યના શરીરની આંતરિક ઊર્જાને સક્રિય કરવાનું વિજ્ઞાન છે.' - સદ્ગુરુ વાસુદેવ

હોવો જોઈએ. વિદ્યાર્થીની સમજશક્તિ વિકસે તે જરૂરી છે. 30 થી 35 મિનિટના વર્ગમાં એવું ઘનિષ્ઠ શિક્ષણ કાર્ય કરીએ કે બેલ વાગે છતાંય છોકરા એમ કહે કે સાહેબ, પિરીયડ ચાલુ રાખો ત્યારે સમજવું કે તમે સફળ શિક્ષક છો.

વિદ્યાર્થીઓને મૌલિક અને સરળ શૈલીમાં ભણાવો. ગામડાના છોકરાંઓની યાદશક્તિ અને ગ્રહણ ક્ષમતા વિશાળ હોય છે ત્યારે તેને હકારાત્મક અભિગમ દ્વારા શિક્ષણમય બનાવો. વર્ગમાં બિનજરૂરી ચર્ચા કે સમય બગાડો નહિ. શિસ્ત અને શિક્ષણ સમાંતર ચાલવું જોઈએ. તમારી છાપ વિદ્યાર્થી પર અસરકારક હોવી જોઈએ.

પરીક્ષાઓનો હાઉ ક્યારેય ઊભો ના કરો. શાળાકીય પરીક્ષાઓ પ્લાનીંગથી તૈયાર કરાવો. નોટબુક, નકશાપૂર્તિ, પેપર, એકમ કસોટી વગેરે ધ્યાનથી ચેક કરીએ. જરૂર જણાય ત્યાં સૂચન કરીએ. ભૂલને સુધારવાનો અવકાશ આપીએ. આ બધી બાબતો નવા સત્રથી અમલમાં મૂકીશું.

વિદ્યાર્થીઓના ઘડતરનો આધારસ્તંભ આપ ગુરૂદેવ છે. શિક્ષક મનોવૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિ ધરાવતો હોય. તે મનોવિજ્ઞાનનું જ્ઞાન ધરાવતો હોવો જોઈએ. વિદ્યાર્થીઓમાં ચારિત્ર્યનિર્માણનું કાર્ય કરી રાષ્ટ્ર માટે સારામાં સારો નાગરિક તૈયાર કરવાની જવાબદારી દેશના ચાણક્ય સમાન શિક્ષકની છે. રાષ્ટ્રના રક્ષણ અને વિકાસ માટે શિક્ષકે વિદ્યાર્થીના વ્યક્તિત્વ ઉપર ભાર મૂકવો પડશે. ગાંધીજી, સરદાર પટેલ, એ.પી.જે. અબ્દુલ કલામ, નર્મદ, વિવેકાનંદ, કનૈયાલાલ મુનશી, ઈન્દુલાલ યાજ્ઞિક, લિંકન, મંડેલા, વિનોબા, ઉમાશંકર જોશી, ડૉ.રાધાકૃષ્ણન્ જેવા મહાપુરુષોના સર્જનમાં શિક્ષકનો ઉમદા રોલ આપણા પર નિર્ભર છે.

કોરોનાની વૈશ્વિક મહામારી વચ્ચે હકારાત્મક અભિગમથી આગામી નવા સત્રથી શિક્ષણકાર્ય ધમધોકાર શરૂ થઈ જાય તે જ શિક્ષક તરીકેની સંકલ્પબદ્ધતા.

સંપર્ક: પ્રમુખ સ્વામી વિનય મંદિર,
નેનપુર, તા.મહેમદાવાદ, જિ. ખેડા

જીવનનાં ત્રણ પગથિયાં

જીવનનાં ત્રણ પગથિયાં છેઃ તણાવું, તરવું અને તારવું. આ ત્રણ ભૂમિકા છે, જીવનની સાધનાની. પહેલાં તણાવું, પછી તરવું અને પછી તારવું. શરૂઆતમાં આપણે ગમે તેવું નક્કી કરીને બેઠા હોઈએ પણ અમુક સગવડવાળા આવીને એમાં ફેરફાર કરાવે. આને બદલે આમ કરી નાખો. આ બરાબર નથી અને આપણને એની પાસેથી કંઈક લાભ હોય, એટલે એ કહે એમ ફેરફાર કરવો પડે. આપણે તણાતા હોઈએ. તમે જોજો, અમુક જીવનની સાધનામાં પણ એવું બનશે. તમારું ભજન શરૂશરૂનું હશે તો... તમે તણાતા હશો. આપણને કોઈક થોડાંક પ્રલોભનો બતાવશે.

પણ ભજન વખતે, સાધના વખતે, અંતે સ્થિતિ મજબૂત બનશે તો તણાવાનું બંધ થઈ જશે. પછી તરવાનું શરૂ થશે. આપણે તરતાં હોઈએ. કોઈ પ્રલોભનો, કોઈ અવરોધો, કોઈ લોભ, કોઈ મને ને તમને અટકાવી નહિ શકે. આપણે તરતાં હોઈએ. એનો અર્થ કઈ અહંકાર નથી. પણ સામે પાણીએ જતાં હોઈશું. આપણી મસ્તીમાં, આપણને કોઈ તાણી નહિ શકે. તરવાની ભૂમિકા આવી છે.

અને એ તરવાની ભૂમિકા જ્યારે બરાબર પરિપક્વ બને, ત્યાર પછી બીજાને તારવાની શક્તિ આવે. ત્યારે બીજાનો હાથ પકડીને લેતો જાય. જેમ સંતો અને ગુરુઓ બીજાને તારતા જાય છે.

આ ત્રણ ભૂમિકા છે, જીવનની. મારે તમને એટલું કહેવું છે કે, આપણે બીજાને તારી ન શકીએ તો કંઈ નહીં, તણાઈએ નહીં.

- પૂજ્ય મોરારિબાપુ

'શાંતિ પ્રત્યેક મનુષ્યની જરૂરિયાત છે અને યોગ આંતરિક શાંતિ તરફ લઈ જાય છે.' - શ્રીશ્રી રવિશંકર

કોરોના કાળમાં હકારાત્મક વલણ, માનવીય સંવેદન અને સાવધાની એ જ સાચું શિક્ષણ

ડૉ. મહેશ દાફડા

વર્તમાનમાં 'કોરોના' સમગ્ર દેશ અને વિશ્વને ઘમરોળી રહ્યો છે ત્યારે વ્યક્તિ અંદરથી ભયભીત બની ગઈ છે. એક સર્વેક્ષણ મુજબ મોટાભાગે લોકો ભયનાં કારણે મૃત્યુ પામી રહ્યાં છે. ભય એટલી હદે પેસી ગયો છે કે કોઈને છીંક આવે કે જો ખાંસી આવે તોપણ યમરાજાનાં દર્શન થવા લાગે છે. આવી સામાન્ય બાબતમાં પણ હતપ્રભ બની જાય છે.

છીંક, ખાંસીથી સહેજ આગળ વધીએ તો જો રિપોર્ટ કરાવવા જવાનું થાય ત્યારે મનમાં રહેલો ભય બી.પી., ઑક્સિજન લેવલ આ બધું અપસેટ કરી દે છે. ત્યારે આ સમયે માત્રને માત્ર હકારાત્મક વલણ એ જ સાચું શિક્ષણ લેખાશે કે સાચી સમજ લેખાશે. વ્યક્તિ પ્રત્યે પરિવારનો અને પરિવાર પ્રત્યે સમાજનો જો હકારાત્મક અભિગમ રહેશે તો પોઝીટીવ રિપોર્ટને નેગેટીવ થતાં વાર નહિ લાગે. પરંતુ સમાજનો પોઝીટીવ અભિગમ ખૂબ જ જરૂરી છે.

ક્યારેક ક્યારેક અજ્ઞાની અને અર્ધસમજ લોકો પણ સમાજમાં નકારાત્મક વાતાવરણ ઊભું કરવામાં ખૂબ મોટો ભાગ ભજવે છે. આડેધડ ફેલાવતાં વૉટ્સએપ મૅસેજ, કોરોનામાંથી ઉગરવાનાં સમજ વગરનાં વીડિયોઝ, ઑડીયોઝ આ બધું જ માણસનાં મન પર ભય પેદા કરે છે. ત્યારે આવી બાબતોથી સાવધ રહેવું તે પણ શિક્ષણનોજ ભાગ બની રહેશે. આપણા દેશે મહાભયાનક રોગો પર પણ કાબૂ મેળવ્યો છે જેનો ઈતિહાસ સાક્ષી છે. માત્ર જરૂર છે હકારાત્મક વલણની. મુન્નાભાઈ એમ.બી.બી.એસ.માં 'જાદુ કી જપ્પી' અને થ્રી ઈડિયેટ્સમાં 'ઑલ ઈઝ વેલ' આ બંને ડાયલોગ દવા કરતાં પણ વધુ અસરકારક બની રહેશે.

હકારાત્મક વલણની સાથે સાથે માનવીય સંવેદન, માનવીય ધર્મ નિભાવવો તે પણ આજનું સાચું શિક્ષણ બની રહેશે. આજે જરૂરિયાતમંદ દર્દી, કે વ્યક્તિને જરૂરી દવા અને સાધનસુવિધા પ્રાપ્ત થાય એ ખૂબ જ અગત્યનું બની રહેશે. દેશની સામાજિક, શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ, ધાર્મિક સંસ્થાઓ, અબજોમાં આળોટતાં આપણાં ધનકુબેરો, ક્રિકેટરો, ફિલ્મી સિતારાઓ વગેરેએ આજે માનવીય સંવેદન નિભાવી પોતાનો સામાજિક ધર્મ કે શિક્ષણધર્મ નિભાવવો જોઈએ. અહીં ઉલ્લેખ અવશ્ય કરવો ઘટે. અનેક કલાકારો, ગાયકો, સંગીતજ્ઞો, ગીતકારો પોતાનો આ ધર્મ નિભાવી મા-ભારતીનું ઋણ અદા કરી રહ્યા છે તેમાં કોઈ શંકાને સ્થાન નથી. આ સમજ અને આ સંસ્કાર એ પણ એક શિક્ષણનો ભાગ જ લેખાશે.

મિત્રો, અંતે સરકારશ્રી દ્વારા જાહેર કરાયેલ તમામ નીતિ-નિયમોનું ચુસ્ત પાલન કરીએ, માત્રને માત્ર ડૉકટરોની સૂચનાઓ મુજબ સારવાર લઈએ, બિનજરૂરી માહિતી, વિડિયોઝથી દૂર રહીએ. પ્રત્યેક માનવ પ્રત્યે હકારાત્મક વલણ રાખીએ. પ્રત્યેક ક્ષણે સાવધાની રાખીએ, રખાવીએ તો એ પણ શિક્ષણનો જ એક ભાગ છે.

ચાલો, સૌ સાથે મળી 'કોરોના'ને અલવિદા કરીએ.

સંસ્કારબિંદુ

વિદ્યાર્થી કોણ છે ?
ઈશ્વરનું સંતાન, નહીં કે માળખાગત રમકડું.
શિક્ષક કોણ છે ?
માર્ગદર્શક, નહીં કે પહેરેગીર.
વિદ્યાશાખા શું છે ?
વિદ્વાનોની મંડળી, નહીં કે કામદારોની મંડળી.
આચાર્ય કોણ છે ?
શિક્ષણ પારંગત, નહીં કે શિક્ષકોનો માલિક.
અધ્યયન શું છે ?
યાત્રા, નહીં કે માત્ર લક્ષ્યબિંદુ.
શોધ શું છે ?
જવાબ સામે પ્રશ્ન, નહીં કે પ્રશ્નોના જવાબ.
પ્રક્રિયા શું છે ?
જ્ઞાન અને ખોજ, નહીં કે પાઠ્યપુસ્તકની પૂર્ણાહુતિ.
ધ્યેય શું છે ?
ખુલ્લું મન, નહીં કે ગ્રંથિગઠન.
પરીક્ષા શું છે ?
અસ્તિત્વ અને પ્રાગટ્ય, નહીં કે ગોખણપટ્ટી અને સ્મૃતિ કસોટી.
વિદ્યાલય શું છે ?
આપણા સૌનું અભિપ્સિત સર્જન.

(સંકલન)

હૃદય, કિડની, આંખો જેવા શરીરનાં બધા અવયવો-અંગોના જતન માટે યોગ અકસીર છે.

શિક્ષણમાં શૈક્ષણિક મૂલ્યો

ડૉ. સંગીતા પટેલ

શિક્ષણનો મુખ્ય હેતુ મનુષ્યને સંતુલિત વ્યક્તિત્વ ધરાવતો સમાજ સ્વીકૃત નાગરિક બનાવવાનો છે. જે દેશ અને વિશ્વને ઉન્નતિના માર્ગે લઈ જઈ શકે. આવા વ્યક્તિત્વના વિકાસ માટે મૂલ્યશિક્ષણ એ શિક્ષણનું અવિભાજ્ય અંગ છે.

શિક્ષણ દ્વારા સર્વાંગી વિકાસને સાધવાના મૂળ હેતુથી કાર્ય થાય છે. સર્વાંગી વિકાસનો ખ્યાલ ગુણાત્મક દૃષ્ટિકોણથી થાય છે. આ માટે સંબંધોની ચાર ભૂમિકા અત્યંત મહત્ત્વની છે.

1. વ્યક્તિનો પોતાની જાત સાથેનો સંબંધ
2. વ્યક્તિનો વ્યક્તિ સાથેનો સંબંધ
3. વ્યક્તિનો સમાજ સાથેનો સંબંધ
4. વ્યક્તિનો સમગ્ર પ્રકૃતિ સાથેનો સંબંધ

આ ચાર ભૂમિકાઓ અંતર્ગત ઘણી બાબતોનો સમાવેશ કરી શકાય. વ્યક્તિ પોતાની જાત સાથે નૈતિક સંબંધ બાંધી શકે તે જરૂરી છે. વ્યક્તિ - વ્યક્તિના સંબંધમાં સહકાર, પ્રેમ, માનવતા, દયા વગેરે હોય તો એક પ્રકારની સંવાદિતા ઊભી થાય છે. વ્યક્તિના સમાજ સાથેના સંબંધમાં અભિમુખત્વ, લોકસેવા, સમાજકલ્યાણ જેવી બાબતો અભિયુક્ત છે અને વ્યક્તિના પ્રકૃતિ સાથેના સંતુલનથી પર્યાવરણની જાળવણી, કરકસરયુક્ત પ્રકૃતિનો ઉપયોગ, પ્રદૂષણ ઘટાડનારી બાબતો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

શાળામાં અભ્યાસક્રમ ચલાવવામાં આવે છે. તેમાં પણ સામાજિક, સાંસ્કૃતિક, રાજકીય બાબતો ઉપરાંત વ્યક્તિગત જવાબદારી જેવી બાબત સમાવિષ્ટ કરેલી છે. મૂલ્યોની ખિલવણી માટે અભ્યાસકીય બાબતોની સાથે સાથે સહઅભ્યાસિક પ્રવૃત્તિઓની જીવનરીતિ વિકસાવવા માટે ગુણોના પ્રગટીકરણ માટે આવી પ્રવૃત્તિઓ ઉપયોગી થઈ પડે છે. શિક્ષણના હેતુઓમાં (1) ચોક્કસ વસ્તુ - પરિસ્થિતિ ધ્યાનમાં લેવી (2) યોગ્ય પ્રતિચાર આપવો (3) પ્રતિચાર અથવા કબૂલ થવું (4) સ્વ - ધીરછાયી પ્રતિચાર આપવો (5) મૂલ્ય ધારણ કરવું (6) મૂલ્યોને પ્રાપ્ત પરિસ્થિતિમાં વ્યવસ્થિત કે દૃઢ કરવા (7) ચોક્કસ મૂલ્ય કે મૂલ્યોને આત્મસાત્ કરવા.

વર્ષો સુધી આ પ્રવૃત્તિમાં ઘર, સમાજ, ધર્મ વગેરેએ મહત્ત્વનું યોગદાન આપ્યું છે અને સાથે શાળા એ સમાજ માટે સેવા-સંસ્થા છે. શાળામાં જે અનુભવો બાળકને મળે છે, જે બાબતો તરફ ધ્યાન આપવાનું કહેવામાં આવે છે. તે બધાથી વિદ્યાર્થીઓમાં એક મૂલ્યબોધ ઊભો થાય છે. જો શાળા મૂલ્યોની બાબતોને પણ શિક્ષણના ભાગ તરીકે સ્થાન આપે તો મૂલ્યો વધારે સારી રીતે દૃઢ થઈ શકે.

મૂલ્યનો અર્થ :

ભગવદગોમંડલ (2007)માં મૂલ્ય શબ્દનો અર્થ આ પ્રમાણે છે. 'પ્રતિષ્ઠાને યોગ્ય કદર કરવા લાયક મૂલ્ય માટે શિક્ષણના ક્ષેત્ર કરતાં વધુ અનુકૂળ બીજું ક્યું ક્ષેત્ર હોય ...' ચોટલીયા (1993) લખે છે. "Education is wirely regard as a Moral enterprise" "મૂલ્ય એક વિચાર છે. સંકલ્પના છે. એટલે કે જીવનમાં કંઈક મહત્ત્વપૂર્ણ હોવા વિશેનો વિચાર કે સંકલ્પના જ્યારે મનુષ્ય કશાકનું મૂલ્ય કરે છે ત્યારે તે કંઈક કરવા યોગ્ય કે મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરવા યોગ્ય હોવાનું સૂચવાય છે."

વિદ્યાર્થીઓમાં નિયમિતતા, શિસ્ત, સ્વચ્છતા, વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિબિંદુ, આત્મવિશ્વાસ, વિચાર, ધૈર્ય, મૈત્રી જેવા શૈક્ષણિક મૂલ્યો હોવા જોઈએ. પ્રકૃતિના દરેક તત્ત્વોમાં નિયમિતતાનો ગુણ રહેલો છે અને તેથી જ પૃથ્વીનું અસ્તિત્વ ટકી રહ્યું છે. વ્યક્તિના જીવનમાં નિયમિતતા અનિવાર્ય છે. વ્યક્તિમાં દિનચર્યાને નિયમિત બનાવીને શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક સફળતા મેળવવી.

યોગ એટલે વ્યક્તિગત ચેતનાને વૈશ્વિક ચેતના સાથે જોડવી.

ધ્યેયની પ્રાપ્તિ માટે આયોજન કરીને નિયમિત બનવું જેથી સફળતાના શિખર સર કરી શકાય.

ગમે તેવી પરિસ્થિતિમાં વ્યક્તિ માટે શિસ્ત આવશ્યક છે. સૂક્ષ્મ અને સ્થૂળ પાસાઓમાં શિસ્તનું મૂલ્ય અપનાવવાથી વ્યક્તિ વિજયી બને છે. શિક્ષકમાં શિસ્તનો ગુણ હોવો તે અનિવાર્ય છે. શિક્ષક સ્વયંમ્ શિસ્તમાં હશે તો વિદ્યાર્થી પણ તે ગુણ કેળવશે. આમ સ્વયંમ્ શિસ્ત તે ઉત્તમ ગુણ છે.

'સ્વચ્છતા ત્યાં પ્રભુતા.' જ્યાં સ્વચ્છતા છે ત્યાં પ્રભુ રહે છે. વ્યક્તિએ આંતરિક અને બાહ્ય સ્વચ્છતાનો ગુણ અપનાવવો. બાહ્ય સ્વચ્છતા રોગોથી બચાવે છે. જ્યારે આંતરિક સ્વચ્છતા અનીતિ કરતાં રોકે છે. વિદ્યાર્થીઓ પણ સ્વચ્છતાનું મૂલ્ય સમજે એ માટે શાળા કક્ષાએ વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરવું જોઈએ.

વિદ્યાર્થી વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિબિંદુથી વિચારતા થાય તેમ કરવાનું છે. બાળકોની સર્જનાત્મક શક્તિનો વિકાસ કરતી પ્રવૃત્તિઓ શોધી કાઢી તેને બાળક સમક્ષ રજૂ કરવાથી તેમની વિચારશક્તિમાં વધારો કરી શકાય. વિદ્યાર્થી મહેનત કરે છે પણ પરીક્ષામાં નાપાસ થાય છે અથવા માર્ક્સ ઓછા આવે છે ત્યારે તે હતાશ થઈ જાય છે અને કંઈક અઘટિત કરી બેસે છે. તો વિદ્યાર્થી કંઈક અઘટિત કાર્ય ન કરે તે માટે વિદ્યાર્થીને વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિબિંદુથી વિચારતો કરવાનો છે. નાપાસ કેમ થવાય છે ? ઓછા માર્ક્સ શા માટે આવે છે ? તેનું તે સંશોધન કરે, નિરીક્ષણ કરે તો તેનો જવાબ તેને ચોક્કસ મળે છે. એટલા માટે વિદ્યાર્થી વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિબિંદુથી વિચારતો થાય તે માટે શિક્ષકોએ યોગ્ય વાતાવરણ પૂરું પાડવું.

સફળતાની ચાવી આત્મવિશ્વાસ છે. વ્યક્તિએ કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં આત્મવિશ્વાસ ગુમાવવો નહીં, આત્મવિશ્વાસ ટકાવી રાખવાથી પ્રતિકૂળ સંજોગોમાં પણ સફળતા મળે જ છે. વિદ્યાર્થી આત્મવિશ્વાસુ બને તેવા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. જીવન સંઘર્ષથી ભરેલું છે. સંઘર્ષમય જીવનમાં વિજયની ઝલક જોવા મળે છે. વ્યક્તિએ આત્મવિશ્વાસને ટકાવી રાખવો.

મનુષ્ય જેવું વિચારે છે તેવો જ તે બની જાય છે. હંમેશાં સારા વિચારો કરવા અને કુવિચારોને મગજમાંથી દૂર કરવાથી વ્યક્તિ જ્યાં જાય છે ત્યાં સુવિચારોની સુગંધ પ્રસરાવે છે. ઉત્કૃષ્ટ અને શુદ્ધ વિચારો દ્વારા પારકાને પોતાના બનાવી લે છે. શુદ્ધ વિચારોને ગ્રહણ કરવા માટે સ્વાધ્યાય, સત્સંગ, સત્ સાહિત્યનું વાંચન કરવું, વિદ્યાર્થી હંમેશાં સારું વિચારતો થાય તે માટે શાળા કક્ષાએ પ્રાર્થના સભામાં પ્રેરણા આપે તેવી વાર્તાઓ અને પ્રેરક પ્રસંગો કહેવા. એકવાર શુદ્ધ વિચારોનું પ્રસ્થાપન થયા બાદ ખરાબ વિચારો ન આવે તે માટે વિચારોનું પરિમાર્જન કરવું જરૂરી ગણાય.

વ્યક્તિએ બીજાઓની અનુકૂળતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને તેની સાથે યોગ્ય રીતે વર્તવું જોઈએ.

થોડું બોલીને વધુ કામ લેવું, તે શિષ્ટાચાર એ એક એવો સદ્ગુણ છે જે અભ્યાસ અને આચરણ દ્વારા પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. તેના માટે કોઈ વિશેષ સંજોગો અથવા ઉચ્ચ કુળની જરૂર નથી. કોઈપણ સ્થિતિની વ્યક્તિ પ્રયત્નપૂર્વક શિષ્ટાચારનો અભ્યાસ જીવનમાં લાવી શકે છે. તેના માટે સંવેદનશીલ હૃદયની કોમળતા જરૂરી છે. આવી વ્યક્તિ પોતાના વ્યવહાર અને જીવનક્રમમાં નાની-નાની વાતો પર પણ ધ્યાન રાખે છે કે જેથી કરીને બીજાને દુઃખ ન થાય. શિષ્ટાચારમાં બીજાની ભાવનાઓનું ધ્યાન રાખવું જરૂરી છે. શાળામાં વિદ્યાર્થીએ કેવી રીતે બેસવું ? કેવી રીતે બોલવું ? કેવી રીતે વર્તવું ? તે એક શિષ્ટાચારી શિક્ષક જ શીખવી શકે છે. માટે શિક્ષકે શિષ્ટાચારનો ગુણ કેળવવો જોઈએ.

વ્યક્તિએ ધૈર્યવાન બનવું. કોઈપણ કાર્યમાં ધીરજ રાખવી. ધૈર્યવાન વ્યક્તિ શ્રેષ્ઠતાને પ્રાપ્ત કરે છે. વ્યક્તિ પર જે સંકટ આવે છે તે સંકટને ધીરજપૂર્વક પાર પાડવું. વિદ્યાર્થી ધૈર્યવાન બને તેવો ગુણ કેળવવો જોઈએ.

ઘરમાં અને બહાર દરેક જગ્યાએ મિત્રતા વધારવી જોઈએ. સાચો મિત્ર ગુરૂ સમાન છે. જે મિત્રના હૃદયતલને સ્પર્શીને તેને વાસ્તવિક સ્થિતિનું ભાન કરાવીને માનસિક સ્વસ્થતાની સમતલ ભૂમિ પર લાવી શકે છે. સાચા મિત્ર સામે માણસ પોતાની બુરાઈઓ, નબળાઈઓ અને ભૂલોને દૂર કરી શકે છે. ઘૃણા કર્યા વિના તેને સાંભળી શકે છે અને

પોતાની જાત પર વિશ્વાસ હોવાને કારણે લોકો અઘરી પરિસ્થિતિઓનો સામનો કરતાં ડરે છે પણ મને મારામાં વિશ્વાસ છે. - મોહમ્મદ અલી

ગુપ્ત રાખી શકે છે. નબળાઈઓ અને બૂરાઈઓને છુપાવી રાખવાથી માણસના મન પર જે અત્યંત હાનિકારક માર પડે છે તે વિશ્વસનીય સાથી સમક્ષ અનાયાસ જ દૂર થઈ જાય છે. સાચા મિત્રો જે પરસ્પર એકબીજા માટે જીવનઔષધિની જેમ ઉપયોગી છે. જે પરિસ્થિતિઓમાં ભૂલો થઈ તેનો વાસ્તવિક ઉપાય પણ તે મિત્ર બતાવી શકે છે.

સારા મિત્ર ન મળે તો ઉત્તમ જ્ઞાનવર્ધક જીવનને ઊંચું લઈ જનાર શ્રેષ્ઠ પુસ્તકો વાંચવા જોઈયે. પુસ્તકોના માધ્યમથી આપણે સંસારના જાણીતા મહાપુરુષો સાથે સત્સંગ કરી શકીએ છીએ. તેમના અનુભવો અને વિચારોનો લાભ ઉઠાવી શકીએ છીએ. પુસ્તકોમાં જ્ઞાનનો અપાર ભંડાર છુપાયેલો છે. તેમાં અસંખ્ય ઉધમી અને આદર્શ વ્યક્તિઓના અનુભવો દબાયેલા પડેલા છે. તેને હૃદયંગમ કરીને પણ આપણે મિત્રતાનો લાભ ઉઠાવી શકીએ છીએ.

મિત્રોની પસંદગીમાં તકેદારી રાખવી. મિત્રની પસંદગીમાં કચાશ રહી જાય તો જીવન નર્ક બની જાય છે. મિત્ર સહૃદયી, નિષ્ઠાવાન અને પ્રામાણિક હોવો જોઈએ. આમ, શિક્ષણમાં મૂલ્યોને લગતા કેટલાક વિચારો સ્પષ્ટ થાય છે.

1. પ્રગતિનો આધાર સાચા મિત્રોને માનવા.
2. આદર્શ રાષ્ટ્રનું સ્વપ્ન સાકાર કરવા વિદ્યાર્થીઓને ધૈર્યવાન બનાવવા.
3. શિષ્ટાચારથી સાચા મિત્રો મળે.
4. સારા મિત્રોને પ્રગતિનો આધાર કહી શકાય.
5. ધ્યેય પ્રાપ્તિનું પહેલું પગથિયું છે - નિયમિતતા.
6. પ્રગતિશીલતાનું અવૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિબિંદુ.
7. ધૈર્યવાન શિક્ષક દ્વારા આત્મવિશ્વાસ, શિષ્ટાચાર, નિયમિતતા થકી આદર્શ રાષ્ટ્રનું સ્વપ્ન સિદ્ધ થાય.

**સંપર્ક : શ્રી ભક્તિ વેદાંત સ્વામી વિદ્યા મંદિર,
દેવા, તા. વસો, જિ. ખેડા**

જૂન-2021થી બોર્ડના મુખપત્રના વ્યક્તિગત ગ્રાહક બનવા માટેની સૂચના

- નવા શૈક્ષણિક વર્ષ જૂન-2021થી 'માધ્યમિક શિક્ષણ અને પરીક્ષણ' શૈક્ષણિક મુખપત્રના વ્યક્તિગત ગ્રાહક થનાર મિત્રોએ પોતાના લવાજમની રકમ ડી.ડી. દ્વારા (રાષ્ટ્રીયકૃત બૅન્ક) સચિવશ્રી, ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ સૅક્ટર-10બી, જૂના સચિવાલય પાસે,ગાંધીનગરના નામે, પાછળ વ્યક્તિગત ગ્રાહકનું સંપૂર્ણ પીનકોડ સહિતનું સરનામું લખી મોકલવા વિનંતી છે. સરનામામાં ગામનું નામ, તાલુકો, જિલ્લો, પીનકોડ નંબર અને મોબાઈલ નંબર પણ નોંધવા જરૂરી છે. (આ સામયિકનું લવાજમ શૈક્ષણિક વર્ષ જૂનથી મે સુધીનું ગણવામાં આવે છે.)
- તમે એક કરતાં વધુ ગ્રાહકમિત્રો સાથે ગ્રુપમાં પણ ડીડી કઢાવી શકો છે. આવા ગ્રુપના મિત્રો અલગ-અલગ પોતાના નામ અને સરનામા લખી ગ્રાહક બની શકે છે.
- અધવચ્ચેથી ગ્રાહક થનાર મિત્રોને જૂના અંકો સ્ટોકમાં હશે તો જ મોકલવામાં આવશે તેથી મૅગેઝિનના નવા વર્ષ જૂન- 2021 થી ગ્રાહક થવું વધું યોગ્ય રહેશે.
- જે ગ્રાહકોને જે તે માસની પંદર તારીખ સુધીમાં અંક ન મળે તો પંદર તારીખ પછી જ પત્ર દ્વારા લેખિતમાં જાણ કરવી. પત્રવ્યવહારમાં તમારો ગ્રાહક નંબર અચૂક લખવો. સરનામામાં ફેરફાર થાય તો લેખિતમાં જાણ કરવી. દરેક ગ્રાહકને દર માસની 28મી તારીખે અંકો રવાના થાય છે. ટપાલમાં અંક ગુમ થાય તો તે માટે બોર્ડ જવાબદાર નથી.
- જૂન-2021 થી મુખપત્રનું લવાજમ આ પ્રમાણે છે.
  વ્યક્તિગત લવાજમ રૂ.200/-, સંસ્થા માટે લવાજમ રૂ. 400/-, અંકની છૂટક નકલ રૂ.40/-
  મૅગેઝિનનું લવાજમ રાષ્ટ્રીયકૃત બૅન્કના ડી.ડી. દ્વારા જ મોકલવું. મનીઑર્ડર સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

પ્રબળ આત્મવિશ્વાસ જ મહાન કાર્યોનો જનક છે. -સ્વામી વિવેકાનંદ

"હા, હું ભાષાશિક્ષક છું."

ભક્તિબેન ચેતનકુમાર સુથાર

માતૃભાષાના શિક્ષક તરીકે જયારથી કામ કરવાનું સદ્ભાગ્ય સાંપડ્યું છે ત્યારથી એક બાબત અત્ર-તત્ર સર્વત્ર અનુભવાય છે કે શિક્ષણ અને સમાજના લોકો માટે ગુજરાતી ભાષાનું શિક્ષણ એટલે બિલકુલ ક્ષુલ્લક બાબત. વાત માત્ર શિક્ષક વાલી કે વિદ્યાર્થીઓની માન્યતાની જ નથી પરંતુ શાળાકીય વહીવટ કે સંચાલન સાથે જોડાયેલ વ્યક્તિઓને માટે પણ ભાષાશિક્ષણ એટલે બિલકુલ બેદરકાર રહેવાની બાબત. અરે... ! આશ્ચર્ય તો ત્યારે થાય કે જયારે ખુદ ભાષાશિક્ષક પણ પોતાના વિષય અને કાર્ય પ્રત્યે બેદરકારી દર્શાવે.

માતૃભાષાનું શિક્ષણ એટલે વર્ગમાં માત્ર પાઠ્યપુસ્તકના એકમ જેવા કે પાંચ-સાત વાર્તા, કવિતા, પ્રવાસવર્ણન કે રેખાચિત્રની વાર્તા કહીને પ્રશ્નોત્તર લખાવીને 80 ગુણની પરીક્ષાને 33 ગુણથી પાસ થવા માટેની કાર્યપ્રણાલીમાં સીમિત કરી દેવામાં આવે ત્યારે તે વિષય પોતાનું મહત્ત્વ ગુમાવી દે તે સ્વાભાવિક છે. માતૃભાષા સાથે આવી બેદરકારી સતત ને સતત દાખવવામાં આવે છે એ વાસ્તવિકતા છે. એટલે કદાચ આપણને સારા એવા હોશિયાર કે જિનિયસ કહી શકાય તેવા લોકોની લેખિત કે વાચિક અભિવ્યક્તિમાં પણ કચાશ જોવા મળે છે. ઉપરાંત કોઈપણ વ્યક્તિ જીવનમાં થોડીપણ સારી કહેવાય એવી પોસ્ટ પર પહોંચે એટલે પોતાની ભાષામાં પરભાષાની ભેળસેળ શરૂ કરી જ દે. તેઓની વાતચીત અને વર્તણૂકમાં વિદેશીપણું છલકાય અને બાકીના લોકો આવા લોકોને રોલ મોડેલ બનાવીને પોતે પણ આવી અધકચરી ભાષાનો ઉપયોગ કરવા લાગે છે પરિણામે તેઓ સ્વભાષા અને પરભાષા બન્નેનો કચ્ચરઘાણ કરી દેતા હોય છે. માતૃભાષાથી લોકો દૂર ભાગે છે ને અન્ય ભાષાને પામવા આંધળી દોટ મૂકવા લાગ્યા છે. તે દોટ એટલી વિકરાળ બની ચૂકી છે કે લોકો પોતાના ત્રણ જ વર્ષની ઉંમરના બાળકને જીવન-જગતનું જ્ઞાન આપવાના માધ્યમ તરીકે પણ પારકી ભાષા જ પસંદ કરવા લાગ્યા છે, કરુણતા તો ત્યાં સર્જાય છે કે આવી ઘેલછા રાખનારને પોતાને શુદ્ધ રીતે એકપણ ભાષાની જાણકારી હોતી નથી. આ પરિસ્થિતિ ખરેખર ચિંતાજનક છે, આપણે જ્ઞાન, કૌશલ્ય, સમજણ જેવી બાબતો વચ્ચેનો તફાવત સમજવાની ખાસ જરૂર છે. આપણે સમજવું જ રહ્યું કે,

- જયાં સુધી વિચારો સ્પષ્ટ નહીં હોય ત્યાં સુધી આપણી અભિવ્યક્તિ નહીં સુધરે.
- જયાં સુધી કોઈપણ બાબત સમજાશે નહીં ત્યાં સુધી કશું જ જ્ઞાન હસ્તગત નહીં થઈ શકે.
- જયાં સુધી રસ નહીં ઉત્પન્ન થાય ત્યાં સુધી કોઈજ કૌશલ્યો પ્રાપ્ત નહીં કરી શકાય.
- અને જયાં સુધી મા સમાન માતૃભાષાનો ઉપયોગ નહીં થાય ત્યાં સુધી કોઈપણ બાબત હૃદયને નહીં સ્પર્શે.

એટલા માટે જ સૌ પ્રથમ સ્વભાષાને સારી રીતે શીખવી પડે અને તેમાં કુશળતા પણ પ્રાપ્ત કરવી પડે. એક ભાષા જો વ્યવસ્થિત રીતે પ્રાપ્ત થયેલ હોય તો તેના માધ્યમથી બીજી ભાષા સરળતાથી શીખી શકાય અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકાય.

ભાષા છે તો જ આ માનવજાતની સંસ્કૃતિ છે. ભાષા છે તો જ સમાજમાં વિચાર-વિનિમય અને જ્ઞાનનું આદાન-પ્રદાન શક્ય છે.

માતૃભાષાના શિક્ષક તરીકે કેટલીક અતિ અગત્યની બાબતો સમાજ સમક્ષ સાબિત કરવાની ઈચ્છા થાય છે. જેમ કે,

1. આપણે જે ભાષા બોલીએ છીએ તે ભાષાને શીખવાની શી જરૂર છે?
2. માતૃભાષાનું શિક્ષણ ખરેખર શું છે?
3. માતૃભાષાના શિક્ષણનું મહત્ત્વ શું?
4. અને સૌથી અગત્યનું કે, માતૃભાષાના શિક્ષકનું કર્તવ્ય શું?

**પ્રસન્નતા એક એવી વસ્તુ છે કે જેમાં વ્યક્તિને શક્તિ મળે છે,
શરીર મજબૂત થાય છે અને મગજનો વિકાસ થાય છે. - રવીન્દ્રનાથ ટાગોર**

આ પ્રશ્નોના જવાબ કંઈક આ રીતે આપી શકાય,

1. ભાષા એક માધ્યમ છે, એક હથિયાર છે, એક શસ્ત્ર છે, એક ઉકેલ છે કે જેના વડે આપણે આપણી જાતને અભિવ્યક્ત કરીએ છીએ, વિચારો કરીએ છીએ, તર્ક કરીએ છીએ, પ્રશ્નો કરીએ છીએ અને જવાબો આપીએ છીએ. આ માધ્યમ જો સૌથી મજબૂત બનાવવું હોય તો માતૃભાષા જ શીખવી પડે, સમજવી પડે.

2. માતૃભાષાના શિક્ષણમાં ભાષાનું માળખું કે તેનું બંધારણ તેનાં વિધિવિધાનો એટલે કે વ્યાકરણના નિયમો વગેરે તો સમજવાના જ છે પરંતુ સાથે સાથે અનેક જ્ઞાની વિદ્વાન લોકોનાં લખાણ વડે આપણે આપણી જાતને પરિપકવ બનાવવાની છે. સાથે આ પરિપકવતા ભાષાના અભ્યાસીએ શિક્ષક તરીકે પ્રદાન કરવાની છે. વાર્તા, નિબંધ, નવલિકા, કવિતા વગેરે સાહિત્યપ્રકારોથી એક પ્રકારની સમજદારી આવે છે. માનવના માનસને ઘડવાનું કામ સાહિત્યિક મૂલ્યલક્ષી કૃતિઓ કરે છે.

3. માતૃભાષાનું મહત્ત્વ બેચાર વાક્યો, લીટી કે ફકરામાં સમાવી શકાય નહીં. માતૃભાષા એ એવા ખજાનાની ચાવી છે કે આપણને દુનિયાનું જ્ઞાન સમજવા સક્ષમ બનાવે, બે પગવાળા માણસને ઊડવા માટેની પાંખો આપે, બે આંખ ધરાવનારને સાચી દૃષ્ટિ આપે છે. માણસ ગમે તેટલી ભાષાઓ શીખી લે, ખૂબ પ્રગતિ કરે, ખૂબ કમાણી કરે, દુનિયાભરના દેશોમાં ફરી લે પરંતુ જે આનંદ અને સંતોષ પોતાના લોકો અને પોતાની ભાષા બોલતા લોકો વચ્ચે મળે તે અન્યત્ર નથી મળવાનો. કદાચ એટલા માટે જ આપણા ગુજરાતી કલાકારોના ડાયરા પરદેશમાં વિશેષ યોજાય છે, અમેરિકામાં વસેલ ગુજરાતી ‘ગુગલ’ પર કોઈ ગુજરાતી કવિઓની દીકરીના લગ્નમાં ગુજરાતી લોકગીતો ગવાય ત્યારે ગુજરાતીઓનાં હૈયાં હિલોળે ચડે. આ આનંદની સહેલ માતૃભાષામાં જ કરી શકાય. આપણે સમજી લેવાની જરૂર છે કે પોતાની ભાષા એ પોતાની જ છે.

4. એક શિક્ષક તરીકે આ સવાલનો જવાબ આપવો ખૂબ ગમે કે શિક્ષકનું કર્તવ્ય શું ? તો સૌ પ્રથમ તો આપણે જે કંઈ છીએ તેની અગત્ય સમજવી. પોતાના વ્યવસાય અને જાત માટે ગૌરવ હોવું, અન્યોના હોદ્દા કે વ્યવસાય ઉત્તમ હશે, પરંતુ હું જે કંઈ છું તે કોઈપણ રીતે ઓછું કે ઊતરતું નથી. આ બાબત પોતાનાં કાર્યો વડે સાબિત પણ કરવી કારણ કે...

- એક માતૃભાષાનો શિક્ષક જ બાળકોને સાચા અર્થમાં વિચારતા, બોલતા, લખતા કે અભિવ્યક્ત કરતા શીખવે છે, ત્યારે જ બાળકો અન્ય કોઈપણ પ્રકારનું જ્ઞાન મેળવવા સક્ષમ બને છે.
- જ્ઞાન-વિજ્ઞાનના પાઠોની સાથે ભાષાશિક્ષકે વિદ્યાર્થીઓમાં માનવીય મૂલ્યો રોપવાના છે.
- વાર્તા, નિબંધ, કવિતા અને ચરિત્રલેખો વડે વિદ્યાર્થીઓમાં નૈતિકતા જગાવવાની છે. એક સમર્થ સમાજ બનાવવા પ્રયત્નો કરવાના છે.
- અતિ વિકાસ, પ્રગતિ અને સ્પર્ધાના સમયમાં વિદ્યાર્થીઓને એકબીજાનો હાથ પકડતા શીખવવાનું કામ ભાષાશિક્ષકનું છે.
- વિદ્યાર્થીની કલ્પનાશક્તિ ઉજાગર કરવાની છે. અને વિવિધ પાઠ વડે વિદ્યાર્થીના હૃદય સુધી પહોંચવાનું છે.
- નિબંધ, વાર્તા અને પત્રલેખન વડે બાળકને અભિવ્યક્ત થતા શીખવવાનું છે. તે પણ સચોટ અભિવ્યક્તિ.

ભાષાશિક્ષકનાં કાર્યો અહીં પૂરા થતાં નથી. તેણે જ તો માનવઘડતરનું કામ આજીવન કરવાનું છે. ભાષાશિક્ષકે સતત વિદ્યાર્થીની સાથે રહી, તેને વિવિધ રીતે મઠારી એક સુંદર માનવ બનાવવાનો છે. માણસને માણસ બનાવવાની વાત ભાષા સાથે સંકળાયેલ વ્યક્તિ જ કરી શકે, આ વિચાર એક ગણિતશાસ્ત્રી, વૈજ્ઞાનિક કે અન્ય વિષયો શીખવનારને નહીં આવે, માટે જ હું ગૌરવ સાથે કહું છું કે હા, હું ભાષાશિક્ષક છું.

સંપર્ક : બી.એમ.બી.જે. અને એચ.કે. પુજાણી હાઈસ્કૂલ
ગઢશીશા, તા. માંડવી, જિ. કચ્છ

પ્રસન્નતા વસંતની જેમ દિલની તમામ કળીઓને ખીલેલી રાખે છે. - જૉન પોલ

વાર્તાશિક્ષણ

ડૉ. ઈશ્વર વાઘેલા

વાર્તા વાંચવી ગમે. આનંદ આપે. સરળ વાર્તાઓ સમજી પણ શકાય. પણ કેટલીક વાર્તાઓને સમજવામાં સરળતા ન પણ રહે. વાર્તાઓમાં ઘટનાઓનો ક્રમ પણ અવળા-સવળી હોય ત્યારે તેને એક સાથે સમજવી જરૂરી છે. શાળાઓમાં પણ વિદ્યાર્થીઓને પાઠ્યપુસ્તકોમાં વાર્તાઓ સામેલ કરી તેનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. વાર્તાશિક્ષણ કઈ રીતે અપાય છે તે જાણવાના પ્રયાસોમાં શિક્ષકને ખ્યાલ ન આવે તે રીતે નિરીક્ષણથી શિક્ષકો સાથેની ચર્ચાના આધારે, પ્રશિક્ષણાર્થીઓ અને શિક્ષકો સાથે ચર્ચા કરાવીને- પછી પ્રશિક્ષણાર્થીઓ પાસેથી માહિતી મેળવીને વાર્તાશિક્ષણ અંગેની પદ્ધતિનો ખ્યાલ મેળવેલો. જેમાં મોટાભાગના શિક્ષકો વાર્તાનું વાચન કરીને - વાચન કરતાં કરતાં સમજ-કથન કરીને વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષણ આપે છે. ફક્ત અભ્યાસક્રમ પૂર્ણ કરવા માટે આ પદ્ધતિ યોગ્ય ગણાય. પણ પ્રશ્ન એ થાય કે વિદ્યાર્થીઓ વાર્તા સંદર્ભે શું સમજ્યા તેનો ખ્યાલ ન આવે. કદાચ એવું લાગે કે શિક્ષકે અભ્યાસક્રમ પૂરો કરીને વિદ્યાર્થીને પૂરો કરવો છે કે વિદ્યાર્થીને ભરપૂર બનાવવો છે! શિક્ષકો વિચારશે એવી શ્રદ્ધા સાથે.

વાર્તાશિક્ષણને રસપ્રદ બનાવવા...

● શિક્ષણકાર્ય પહેલાં - શિક્ષકોની પ્રવૃત્તિઓ

- શિક્ષક વાર્તા વાંચે. - વાર્તા શિક્ષણ માટેનું આયોજન તૈયાર કરે. લેખિત આયોજન થાય તો ખૂબ જ સરસ. કદાચ ન થાય તો માનસિક આયોજન તો કરે જ. વર્ગમાં જઈને શું કરીશું ? તે વિચારવું ખૂબ જ મહત્ત્વનું છે.
- વર્ગકાર્ય માટેની પદ્ધતિ, પ્રયુક્તિ, શૈક્ષણિક સાધન, શૈક્ષણિક સંદર્ભો, પ્રવૃત્તિઓ અને પ્રશ્નો અંગે ખાસ આયોજન - વિચારપૂર્વક તૈયારી કરવી જોઈએ.

● વિદ્યાર્થીઓ માટે પ્રવૃત્તિઓ :

- શિક્ષક અગાઉથી વાર્તાનું નામ આપી પાઠ્યપુસ્તકમાંથી તે વાર્તા વિદ્યાર્થીઓ અગાઉથી વાંચીને વર્ગમાં આવે તેવી સૂચના આપવી.
- વાર્તાવાચન દરમ્યાન જે શબ્દો ન સમજાય તે શબ્દો નોટબુકમાં નોંધે અને તેનો અર્થ શબ્દકોશમાંથી, અન્ય વડીલો પાસેથી, વાલી પાસેથી મેળવીને વાર્તાનું પુનઃવાચન કરે તેવી સૂચના આપવી.
- વર્ગના હોશિયાર વિદ્યાર્થીઓને વાર્તાનાં પાત્રો- પાત્રો વચ્ચેનો સંબંધ- પાત્રોની લાક્ષણિકતાઓ, બનાવો કે ઘટનાની યાદી તૈયાર કરવા આપવી.

● વર્ગશિક્ષણ દરમ્યાન :

- વર્ગમાં શિક્ષણકાર્ય શરૂ કરતાં પહેલાં શિક્ષકે વાર્તાના મધ્યવર્તી વિચારને અનુરૂપ કાવ્યપંક્તિ, પ્રસંગ, ટૂંકી વાર્તા, કહેવત કે રૂઢિપ્રયોગ કે વર્તમાનપત્રોમાંથી સમાચાર-પ્રસંગ વગેરેનો ઉપયોગ કરીને વિદ્યાર્થીઓને વાર્તા પ્રતિ અભિમુખ કરવા જોઈએ.
- ત્યારબાદ વાર્તાનું આરોહ-અવરોહ સાથે, શુદ્ધ ભાષામાં, લયબદ્ધ રીતે વાચન કરવું જોઈએ. બીજા તાસમાં વિદ્યાર્થીઓ પાસે પણ વાચન કરાવી શકાય. શિક્ષકનું વાચન વિદ્યાર્થીને વાચન કરતાં શીખવે અને વાચન અભિમુખ કરે તેવું હોવું જોઈએ.
- વાર્તાવાચન પછી વિદ્યાર્થીઓને વાર્તાની ચર્ચામાં સામેલ કરીને વર્ગવ્યવહાર કરવો જોઈએ. આ માટે નીચે આપેલી પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને વર્ગકાર્યમાં સામેલ કરી શકાય.

● વાર્તાનાં પાત્રોના નામ મેળવો. ● વાર્તાનાં પાત્રો વચ્ચેનો સંબંધ વિદ્યાર્થી પાસે સ્પષ્ટ કરાવો. ● વાર્તામાં પાત્રના વર્તનોની-કાર્યની નોંધ કરાવો. ● પાત્રોના ગુણદોષની ચર્ચા

દુનિયામાં સુખેથી અને પ્રસન્નતાથી રહેવું હોય તો તમારી જરૂરિયાત ઓછી કરો. - મહાત્મા ગાંધી

કરો. ● વિદ્યાર્થીઓને ગમતા પાત્ર માટેનાં કારણો મેળવો. ● ન ગમતાં પાત્રો માટેનાં કારણો મેળવો. ● ઉપરોક્ત મુદ્દાઓ કા.પા.માં નોંધતા જઈને વિદ્યાર્થીઓ પાસે પાત્રાલેખન કરાવો. ● પાત્રની જગ્યાએ તમે હો તો તમે શું કરો ? તે અંગે પૂછો. ● પાત્રો વચ્ચેના સંબંધોની અસરો કેવી છે ? તે અંગે પૂછો. ● વાર્તામાં બનતી ઘટનાઓની યાદી કરાવો. ● વાર્તામાં બનતી ઘટનાઓને ક્રમિક ગોઠવાવો. ● ઘટનાઓ બનવાનાં કારણો મેળવો. ● ઘટનાઓ વચ્ચેનો સંબંધ સ્પષ્ટ કરાવો. ● વાર્તાની મુખ્ય ઘટના અંગે માહિતી મેળવો. ● વાર્તામાં થયેલા વર્ણનો અંગે માહિતી મેળવો. ● વર્ણનો વાર્તા સાથે શું સંબંધ ધરાવે છે તે સ્પષ્ટ કરાવો. ● કયા વર્ણનો ગમ્યાં ? કયા વર્ણનો ન ગમ્યાં ? તેનાં કારણો મેળવો. ● વાર્તામાં આવતી સરખામણીઓ તારવો. સરખામણીની યોગ્યતા - અયોગ્યતા તપાસો. ● વાર્તા દ્વારા લેખક શું કહેવા માગે છે તે તારવો. - વાર્તાનો બોધ મેળવો. ● વાર્તામાં આવતાં મૂલ્યોની તારવણી કરાવો. ● એક વાર્તાના જેવી જ બીજી વાર્તાઓ, કાવ્યો, પ્રસંગો, ઘટનાઓ વિદ્યાર્થીઓના અનુભવમાં - વાચનમાં - અગાઉના ધોરણના શિક્ષણમાં આવ્યા હોય તો તે અંગે માહિતી મેળવો. ● વાર્તાની ઉપરોક્ત પ્રવૃત્તિ સંદર્ભે શિક્ષક પણ રજૂઆત કરે. - વાર્તા સંબંધિત સંદર્ભોનો ઉપયોગ કરો. ● વાર્તાની ઘટના સંદર્ભે ચિત્રો દર્શાવી પ્રશ્ન પૂછો. ● વાર્તામાં આવતા અપરિચિત શબ્દો અંગે વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી અર્થ મેળવો. ● અપરિચિત શબ્દની જગ્યાએ પરિચિત શબ્દ મૂકી વાક્ય બનાવડાવો. ● વાર્તામાંથી રૂઢિપ્રયોગ, સમાનાર્થી, વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો - કહેવતોના અર્થ મેળવો. વાર્તામાં આવતા સમાસ, સંધિ, અલંકાર, સામાસિક શબ્દો અંગે સ્પષ્ટતા કરો. ● વાર્તાના આધારે નાટકની રચના કરાવો. ● વર્ગમાં વિદ્યાર્થીઓ નાટક રજૂ કરે તેવું આયોજન કરો. ● આ રીતે વાર્તાલેખન તરફ વિદ્યાર્થીઓને દોરી જાવ.

આ પ્રવૃત્તિઓના સંદર્ભે વર્ગમાં પ્રશ્નો પૂછો. જરૂરી કા.પા. નોંધ કરવી. તે કા.પા.નોંધ વિદ્યાર્થીઓને નોંધપોથીમાં લખવા પ્રેરણા આપવી. આમ કરવાથી વિદ્યાર્થીઓ વાર્તાને સમજી શકશે. સ્વઅધ્યયન તરફ દોરી જવાશે. વિદ્યાર્થીઓને લેખન તરફ લઈ જવાશે. સાહિત્ય તરફ રસ ધરાવતાં જ આપોઆપ શિક્ષણ તરફ રસ વધશે. પરિણામ લાવવામાં તકલીફ પડશે નહિ. શિક્ષક સતત ધો-9, 10 માં શિક્ષણ કરતો હશે તો તે અભ્યાસક્રમ પૂરો કરવાની ચિંતા નહીં રહે. બીજા વર્ષે આ પ્રવૃત્તિના સંદર્ભે જ સ્વાધ્યાયલક્ષી શિક્ષણ તરફ લઈ જઈ વર્ગકાર્યમાં ઘટાડો કરીને અન્ય ભાષાશિક્ષણ તરફ ધ્યાન આપીને ભાષાનું શિક્ષણ સારું બનતા વિદ્યાર્થીઓ ભાષા પરની પકડ મેળવી શકશે. જે તેમના જીવન માટે ઉત્તમ બની રહેશે.

સંપર્ક : 10, વૃંદાવન બંગ્લોઝ,
વલ્લભવિદ્યાનગર, તા. જિ. આણંદ-388120,

શિક્ષણ અને સંસ્કૃતિ શું શું શીખવે ?

શિક્ષણ તો શિસ્ત શીખવે, સેવા શીખવે, એક એક ક્ષણનો સદ્ઉપયોગ શીખવે, સર્વાંગી વિકાસ શીખવે, સલામી આપી આદર શીખવે, સૌનું ભલું શીખવે, નકારાત્મક વ્યવહારનો ત્યાગ શીખવે, સંસ્કાર શીખવે, મા-બાપની સેવા શીખવે, "ગુરુદેવો ભવ", "આચાર્યદેવો ભવ" શીખવે, "વસુધૈવ કુટુમ્બમ્"નો આદર્શ શીખવે, સ્વચ્છતા શીખવે, સ્વભાવ સુધારવાનું શીખવે, જવાબદારીઓ સંભાળવાનું શીખવે, સમયસર હાજર રહેવાનું શીખવે, વિવાદોથી બચવાનું શીખવે, સમસ્યાઓનું સમાધાન શીખવે, પાણીને વાપરતાં શીખવે, સૂર્યદેવને નમસ્કાર કરવાનું શીખવે, જાત બદલવાનું અનુશાસન શીખવે, સહિયારો પુરુષાર્થ શીખવે, સમતાનો આદર્શ શીખવે, માનવતાનો મર્મ શીખવે, સંસ્કૃતિની શાન શીખવે, પરિવર્તનની પ્રવૃત્તિ શીખવે, વિવાદ નહીં પરંતુ સંવાદ શીખવે, શિબિરો યોજી ઉત્સાહ શીખવે, નિરાશાનો નાશ શીખવે, આશાઓનો આવિર્ભાવ શીખવે, નાસ્તિકતાનો નાશ શીખવે, આસ્તિકતાનો આદર્શ શીખવે, નશાની નાબૂદી શીખવે, અન્નાહારની આદત શીખવે, વેદ-પુરાણની વાતો શીખવે, વાણીનો સંયમ શીખવે, નવા નવા સંકલ્પો શીખવે, ટેન્શન મુક્ત જીવન શીખવે, જીવનનો ગોલ્ડન ગોલ શીખવે, કર્મયોગ અને ભક્તિયોગ શીખવે, આટલું શીખવનાર મળે તો ભારત "વિશ્વગુરુ" બની જાય.

સંકલન : લલિત પ્રણામી 'ચિંતક', હિંમતનગર.

જેમ ખેતર વગર વાવેલું બી નકામું બને છે તેવી રીતે પુરુષાર્થ વગર પ્રારબ્ધ સિદ્ધિ મેળવતું નથી. - મહાભારત

જોડણીભેદે થતો અર્થભેદ

એમ.બી. જીતુર

વિષય : ગુજરાતી, ધોરણ-10

ધો. 10 - ગુજરાતી (01) (પ્રથમ ભાષા)ના પાઠ્યપુસ્તકમાં વ્યાકરણ એકમ-1માં કેટલાક જોડણીભેદે થતા અર્થભેદના શબ્દો આપેલ છે. આ સાથે અહીં ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકમાંથી અન્ય શબ્દો શોધ્યા છે તેમજ પાઠ્યપુસ્તક સિવાયના શબ્દો પણ અહીં આપેલ છે જેથી વિષયશિક્ષક અને વિદ્યાર્થીના શબ્દભંડોળમાં વધારો થશે.

ધાન્ય - અનાજ
ધન્ય - ગર્વ, શાબાશી
માથું - શિર, મસ્તક
માઠું - ખરાબ
પરિણામ - ફળ, અસર
પરિમાણ - માપ, કદ
વધૂ - વહુ
વધુ - વધારે
ખોટ - નુકસાન
ખોડ - ખામી, કુટેવ
દવા - ઔષધ
દવ - આગ, વન
હાશ - શાંતિ
હોશ - ભાન
સાંજ - સંધ્યા
સાજ - શણગાર, સામાન
બગલો - એક પક્ષી, બક
બંગલો - મોટું મકાન
વાણી - વાચા, વચન
વીણા - એક તંતુવાદ્ય
કૂપ - કૂવો
કોપ - ગુસ્સો
મૂર્ત - સાકાર, પ્રત્યક્ષ
મૃત - મરણ, મૃત્યુ
ઘણી - વધુ, ખૂબ
ધણી - માલિક, પતિ
નારાજ - નાખુશ, દુભાયેલું
નરાજ - માટી ખોદવાનું સાધન, કોશ
વાર - મોડું
વર - મૂરતિયો, શ્રેષ્ઠ
ચિંતા - ફિકર, વિચાર
ચિતા - (લાકડાની) ચેહ
લાડ - વહાલ
લાટ - મોટો સાહેબ, એક પ્રદેશ
ઉમદા - કિંમતી, સારું
ઉમેદ - ઈચ્છા, આશા
ચિત્ત - મન
ચિત્તો - જંગલી પ્રાણી
ભજન - ભક્તિનું ગીત
ભાજન - પાત્ર, સાધન
વસુદેવ - શ્રી કૃષ્ણના પિતા
વાસુદેવ - શ્રીકૃષ્ણ
ભવ - સંસાર
ભાવ - લાગણી
સુરત - એક શહેર
સૂરત - ચહેરો
જોખમ - નુકસાન થવાની શંકા, સાહસ
જખમ - ઘા, વ્રણ
વસ્તુ - ચીજ
વાસ્તુ - ઘરનું પૂજન
દીદી - બહેન
દાદી - પિતાની માતા
મમ્મી - માતા

અસફળતાથી ગભરાયા વગર લગાતાર પ્રયત્ન કરવાવાળા લોકોના ખોળામાં સફળતા જાતે જ આવીને બેસી જાય છે. - ભારવિ

મમી	-	સંઘરી રાખેલું મડદું
ક્ષમા	-	માફી
શમા	-	મીણબત્તી, દીવો
આભ	-	આકાશ
અભ્ર	-	વાદળ
પવન	-	હવા, અનિલ
પાવન	-	પવિત્ર
શિકાર	-	ભક્ષણ, પશુ-પંખીને મારવું
શિકારા	-	કાશ્મીરની સહેલગાહ માટેની હોડી
પ્રભુ	-	પરમેશ્વર
પ્રભા	-	તેજ
રાણી	-	રાજાની પત્ની
રાની	-	જંગલી
અર્ધ	-	અડધું
અર્ઘ્ય	-	પૂજા
રીત	-	ઢબ
રતિ	-	અનુરાગ, આસક્તિ, કામક્રીડા
ભાષણ	-	વક્તવ્ય, વ્યાખ્યાન
ભૂષણ	-	અલંકાર, ઘરેણું, શોભા
પ્રકૃતિ	-	કુદરત, નિયતિ
પ્રાકૃત	-	અભણ, અસંસ્કારી
રઝા	-	ઈચ્છા
રાઝ	-	રહસ્ય
સાહસ	-	જોખમ
સહસા	-	અચાનક
શીશ	-	માથું
શશી	-	ચંદ્ર
પ્રાણ	-	શ્વાસ, જીવ
પ્રણ	-	પ્રતિજ્ઞા
ઘટ	-	ઘડો, શરીર
ઘટા	-	વાદળનો સમૂહ
હેમ	-	સુવર્ણ, સોનું
હોમ	-	હિંમત
જાળ	-	ષડ્‌યંત્ર, માછલાં પકડવાની જાળી
ઝાળ	-	જ્વાળા
દશા	-	સ્થિતિ
દાસ	-	ગુલામ, સેવક
ઘાસ	-	તૃણ
ગ્રાસ	-	કોળિયો
રંજ	-	ખેદ, દિલગીરી, અફસોસ
રજ	-	ધૂળ, થોડું

(01) ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તક સિવાયના શબ્દો

મૃદા	-	માટી
મુદા	-	આનંદ
વિટપ	-	ડાળી
વિપદ	-	મુસીબત
શાખ	-	આબરૂ
શાખા	-	ડાળી
વ્રજ	-	વૃંદાવન
વજ્ર	-	અમોઘ હથિયાર
શિયળ	-	આબરૂ, ઈજ્જત
શિયાળ	-	એક જંગલી પ્રાણી
શુભ	-	સારું, મંગલકારી
શુભ્ર	-	સફેદ, ધવલ
શર	-	બાણ
સર	-	સરોવર
ઘૃત	-	ઘી
ધૂર્ત	-	ધૂતારો, દુર્જન
ગાત્ર	-	શરીર
ગોત્ર	-	કુળ, વંશ
અનિલ	-	પવન
અનલ	-	અગ્નિ
જેર	-	વશ, તાબે
ઝેર	-	વિષ
ભ્રાત	-	બાંધવ
ભ્રાંત	-	શંકા
સુધા	-	અમૃત

પરિશ્રમ કરવો તે પ્રાર્થના છે. - સંત બેનેડિક્ટ

ક્ષુધા	-	ભૂખ
ગઠ	-	ધૂતારો
ગઢ	-	કિલ્લો
તરંગ	-	મોજું, લહેર
તુરગ	-	ઘોડો
પદ્મ	-	કમળ
પદ્મા	-	લક્ષ્મી
ભટ	-	પંડિત
ભડ	-	બહાદુર, યોદ્ધો
તપ્ત	-	તપેલું, ગરમ
તૃપ્ત	-	ધરાયેલું, શાંત
જર	-	ધન, પૈસો
જરા	-	વૃદ્ધ
શાન	-	વૈભવ
સાન	-	બુદ્ધિ
દોશી	-	વાણિયો, કાપડનો વેપારી
ડોસી	-	વૃદ્ધા
કંઠ	-	ગળું
કંથ	-	પતિ
મંદ	-	ધીમું
મદ	-	અહંકાર
ચિર	-	લાંબું
ચીર	-	(રેશમી) વસ્ત્ર, દુકૂલ
વંદન	-	પ્રણામ
વદન	-	ચહેરો
બાવડું	-	ભુજા
બાવલું	-	પૂતળું
શત	-	સો
શાતા	-	ટાઢક, ઠંડક
હાડ	-	હાડકું, શરીર
હાટ	-	બજાર
સ્વગત	-	પોતાને લાગું પડતું
સ્વાગત	-	આવકાર
દાન	-	પુણ્યાર્થે આપવું, સખાવત
દાણ	-	જકાત, વેરો
કરજ	-	દેવું, ઋણ
કારજ	-	કાર્ય, મૃત્યુ સંબંધી પ્રસંગ
પર્વ	-	તહેવાર
પૂર્વ	-	પહેલાનું, દિશા
મરણ	-	મૃત્યુ
મારણ	-	ઈલાજ
મિલન	-	મળવું
મલિન	-	અશુદ્ધ, ગંદુ
ધરા	-	ધરતી
ધારા	-	પ્રવાહ
લાગ	-	તક
લાગો	-	વેરો, જકાત
દિલ	-	અંતઃકરણ, હૃદય
ડીલ	-	શરીર
બિરુદ	-	પુરસ્કાર
બારુદ	-	દારૂગોળો
જીત	-	વિજય
જતિ	-	જૈન મુનિ
કોટિ	-	કરોડ
કટિ	-	કેડ, કમર
સાદ	-	અવાજ
સદા	-	હંમેશાં
ચૂપ	-	શાંત, મૂક
ચાપ	-	ધનુષ્ય
પાય	-	પગ
પય	-	દૂધ
વૃત્તિ	-	ભાવ, વિચાર
વૃત્ત	-	વર્તુળ

સંપર્ક : **શ્રી રંગ અવધૂત વિદ્યાલય**
પાછીયાપુરા, તા. કરજણ, જિ. વડોદરા

સાચો પ્રયાસ કદી નિષ્ફળ જતો નથી. - વિલ્સન

કોરોના વાયરસથી બચવા શું કરશો ?

ડૉ. આરતી વિ. પટેલ

આપણે હંમેશાં આપણી આસપાસ જોઈએ છીએ કે ઘણા લોકો કોરોનાનો ભોગ બન્યા છે. પરંતુ આપણે આજથી અને અત્યારથી જ એક Be positive અભિયાનની શરૂઆત કરીએ અને ઈમ્યુનિટી વધે તેવો ખોરાક લેવો તેમ જ આનંદમાં રહેવું. કોરોનાથી આપણે બચવા અને કુટુંબના સભ્યોને બચાવવા માટે શું કરવું જોઈએ તેવું પોઝિટિવ વિચારો. આપણે સૌ સાથે મળીને તેના વિશે જાણી તેમાંથી બચવા માટેના ઉપાય શોધવા જોઈએ. આ વાયરસ 48 કલાક સુધી જીવિત રહી શકે છે. ખાંસી- છીંકથી તે બીજાના શરીરમાં જાય છે. બીમાર વ્યક્તિથી 6 ફૂટનું અંતર રાખો. વીસ સૅકન્ડ સુધી હાથને ધૂઓ અથવા સેનેટાઈઝરનો ઉપયોગ કરો. ભીડભાડવાળી જગ્યાઓ જેવી કે મોલ, સિનેમાગૃહ, લગ્ન સમારોહ, જાહેર સ્થળોએ જવાનું ટાળો. ચહેરાને વારંવાર સ્પર્શ કરવાનું ટાળો અને માસ્ક પહેરો. વારંવાર એક માસ્ક ન પહેરો. શરદી, ઉધરસ હોય તો ટિસ્યૂ પેપરનો ઉપયોગ કરો અને ઘરમાં રહો. કોરોના વાયરસનો ટેસ્ટ જરૂર કરાવો. તાવ આવવાથી, સૂકી ખાંસીથી ગભરાશો નહીં. મોટી ઉંમરની વ્યક્તિઓને કોરોનાનો ચેપ ઝડપથી લાગે છે અને મૃત્યુ પણ વધુ થાય છે. કોરોનાથી બચવા તકેદારીનાં પગલાં લેવાં જોઈએ.

• કોરોના વાયરસથી બચવા માટેના દસ શ્રેષ્ઠ ઉપાયો :

આ સમયે સમગ્ર દેશ કોરોના રોગચાળાથી પરેશાન છે. તેને ટાળવા માટે સતત પ્રયાસો ચાલુ છે. જો આપણે કોરોનાથી બચવું હોય તો નીચેની દસ બાબતો જીવનમાં અપનાવવી જોઈએ.

(1) કોરોનાથી બચવા માટે સામાજિક અંતર રાખવું જરૂરી છે, વ્યક્તિગત સ્વચ્છતા અને શારીરિક અંતર જાળવો.

(2) વારંવાર હાથ ધોવા અને સ્વચ્છતાની કાળજી લેવી.

(3) હાથથી ચહેરા અને આંખોને સ્પર્શશો નહીં. જો તમને વારંવાર તમારા ચહેરાને સ્પર્શ કરવાની ટેવ હોય તો તરત જ તેને સુધારો.

(4) છીંક અને ખાંસી વખતે તમારા નાક અને મોંને રૂમાલથી ઢાંકી દો અને ઉપયોગ પછી તરત જ વપરાયેલ ટિસ્યૂ રૂમાલને બંધ ડબ્બામાં કે કચરાપેટીમાં ફેંકી દો.

(5) તમારી રોગપ્રતિકારક શક્તિને મજબૂત કરો. જેના માટે પોષક આહાર અને યોગને તમારા રોજિંદા જીવનમાં સામેલ કરો.

(6) દિવસમાં ઓછામાં ઓછું એક વખત હળદરવાળું દૂધ લો.

(7) નવશેકું પાણી પીવાની ટેવ પાડો. બની શકે તો દરરોજ એવું ગરમ પાણી પીઓ.

(8) નિયમિતપણે તમારા તાપમાન અને શ્વસન લક્ષણોની તપાસ કરો.

(9) ભોજનમાં હળદર, જીરું, કોથમીર, આદુ, લસણનો ઉપયોગ વધુ કરો.

(10) તુલસી, ઈલાયચી, મરી, સૂંઠનો ઉકાળો લો અને દિવસમાં બે વાર અજમાનો અથવા મિન્ટનો નાસ લો.

• રોગપ્રતિકારક શક્તિ-ઈમ્યુનિટી વધારવાના ઉપાયો :

કોરોના વાયરસથી બચવા માટે સારી ગુણવત્તાવાળા માસ્ક પહેરવાની અને સામાજિક અંતરને અનુસરવાની સલાહ આપવામાં આવી રહી છે. પરંતુ સલામત રહેવા માટે આ પૂરતું નથી. આ માટે શરીરની રોગપ્રતિકારક

મહેનત એ એવી સોનેરી ચાવી છે જે ભાગ્યનાં દ્વાર ઉઘાડી નાખે છે. - ચાણક્ય

શક્તિ મજબૂત બનાવવી ખૂબ જ મહત્ત્વપૂર્ણ છે. કારણ કે જો રોગપ્રતિકારક શક્તિ નબળી હોય તો શરીર સરળતાથી કોરોના વાયરસનો શિકાર બની શકે છે. આવી સ્થિતિમાં તમારા શરીરમાં તે વસ્તુઓનો સમાવેશ કરવો મહત્ત્વપૂર્ણ છે. જે શરીરની પ્રતિરક્ષાને વેગ આપે છે.

(1) રોગપ્રતિકારક શક્તિ વધારવા માટે આપણા આહારમાં પૂરતા પ્રમાણમાં એન્ટિઓક્સિડન્ટ હોવા જોઈએ. ડુંગળી, લસણ, આદું, ગાજર, કોળું એન્ટિઓક્સિડન્ટથી ભરપૂર હોય છે. આહારમાં આ ચીજોનો સમાવેશ કરવો જોઈએ. જે બીમાર કોષોનું સમારકામ કરે છે.

(2) રોગપ્રતિકારક શક્તિને મજબૂત કરવા માટે બીટા કેરોટિન, સેલેનિયમ, વિટામિન-એ, વિટામિન-બી, વિટામિન-સી, વિટામિન-ઈ અને વિટામિન-ડી સૌથી મહત્ત્વપૂર્ણ છે.

(3) આ તત્ત્વો માટે આપણા આહારમાં ગાજર, પાલક, બીટ, લીંબુ, આંબળા, નારંગી, દાડમ, પપૈયું, કોબીજ, મશરૂમ જેવાં તાજા શાકભાજી અને ફળો લેવાં જોઈએ. ઉપરાંત ખજૂર, અંજીર, બદામ, અખરોટ, જરદાળુ જેવો સૂકોમેવો લેવો જોઈએ. તેમજ જવ, જુવાર, બાજરી જેવા અનાજનો ફાઈબરવાળો લોટ અને બ્રાઉન ચોખા અને દેશી મગનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. સોયાબીનમાં સૌથી વધુ પ્રોટીન છે. તે કોઈપણ સ્વરૂપમાં લેવાં જોઈએ.

(4) રોગપ્રતિકારક શક્તિ વધારવા માટે દિવસમાં 12 થી 14 ગ્લાસ શુદ્ધ પાણી પીવાનું રાખવું. તેમજ સવારે ઊઠીને ગરમ પાણીમાં હળદર નાંખીને પીવું જોઈએ. જે એન્ટિસેપ્ટિકનું કાર્ય કરે છે.

(5) રોજ આઠ કલાકની પૂરતી ગાઢ નિદ્રા (ઊંઘ) ખૂબ જ જરૂરી છે તે માટે સવારે વહેલાં ઊઠીને ધ્યાન, પ્રાણાયામ અને યોગ તેમજ હળવો વ્યાયામ કરો અને બપોરે સૂવાનું ટાળો તો રાત્રે સરસ મઝાની ગાઢ ઊંઘ આવી જશે.

(6) સવારે સૂર્યપ્રકાશમાં તલના તેલની માલિશ કરવાથી રોગપ્રતિકારક શક્તિ વધે છે. રોગપ્રતિકારક શક્તિ માટે વિટામિન-ડી એક મહત્ત્વપૂર્ણ પરિબળ છે. જે સૂર્યપ્રકાશમાંથી મળે છે. તેથી સવારે સૂર્યદર્શન અને સૂર્યસ્નાનની ટેવ પાડો.

(7) ગ્રીન ટી રોગપ્રતિકારક શક્તિ માટે ફાયદાકારક છે. દિવસમાં એક થી બે વાર પીવી જોઈએ.

(8) દહીંનું સેવન કરવાથી રોગપ્રતિકારક શક્તિ પણ વધે છે તેમજ પાચનતંત્રને વધુ સારું રાખવામાં મદદ કરે છે.

(9) ઓટ્સમાં પર્યાપ્ત માત્રામાં ફાઇબર હોય છે. તેના સેવનથી રોગપ્રતિકારક શક્તિ મજબૂત બને છે.

આપણે હંમેશાં આપણી આસપાસ જોઈએ છીએ કે ઘણા લોકો વારંવાર રોગોનો શિકાર થતા હોય છે, જ્યારે અમુક લોકોને વાયરસના ચેપની અસર થતી નથી તેનું કારણ શું ? હકીકતમાં કુદરતે દરેક જીવંત શરીરમાં આવી સિસ્ટમ બનાવી છે. જે તેને હાનિકારક બેક્ટેરિયા, કોરોના વાયરસ અને સૂક્ષ્મ જીવાણુઓ વગેરેથી બચાવી સુરક્ષિત કરે છે. આને રોગપ્રતિકારક શક્તિ - ઈમ્યુનિટી કહે છે. જેની રોગપ્રતિકારક શક્તિ મજબૂત છે તેના શરીરમાં કોરોના વાયરસ પહોંચવાથી નુકસાન પહોંચાડતા નથી, પણ જેની રોગપ્રતિકારક શક્તિ નબળી છે તેઓ કોરોના વાયરસના હુમલા સામે ટકી શકતા નથી.

દુનિયાભરમાં, ભારતમાં અને ગુજરાતમાં કોરોના વાયરસના ચેપની અને દર્દીઓની સંખ્યા વધી રહી છે. ત્યારે તેમાંથી બચવા માટે આપણી રોગપ્રતિકારક શક્તિ નબળી હોય તો તેની અસર શરદી, ખાંસી, તાવ, નબળાઈ વગેરે સ્વરૂપમાં જોવા મળે છે. ત્યારે આપણે આપણી રોગપ્રતિકારક શક્તિ જાળવી રાખવી ખૂબ જરૂરી છે. રોગપ્રતિકારક શક્તિ નબળી પડી જાય તેનું શું કારણ છે ?

નાનપણમાં મેં જોયું કે હું કામ કરતો તેમાંના દસમાંથી નવ નિષ્ફળ નીવડતાં પણ મારે નિષ્ફળ નીવડવું નહોતું એટલે પછી મેં દસગણું વધારે કામ કરવા માંડ્યું. - જ્યોર્જ બર્નાડ શો

- **રોગપ્રતિકારક શક્તિ નબળી પડવાનાં કારણો :**
- શરીરમાં બિનજરૂરી ચરબીનો સંચય થવો, વજનમાં વધારો થવો.
- ફાસ્ટફૂડ , જંકફૂડ અને બહારની મીઠાઈઓનું અને ખાંડનું સેવન કરવાથી.
- શરીરને પોષણયુક્ત, જરૂરી પ્રોટીન અને આયર્નનો અભાવ.
- ધૂમ્રપાન, આલ્કોહોલ અને દવાઓના સેવનથી.
- પેઈન કિલર્સ અને એન્ટિબાયોટિક્સ જેવી દવાઓનો ઉપયોગ કરવાથી.
- લાંબા સમય સુધી તાણ-તણાવ, સ્ટ્રેન-ટેન્શનમાં રહેવાથી, ઓછી ઊંઘ લેવાથી.
- શરીર શ્રમ, વ્યાયામ, યોગ-પ્રાણાયામનો અભાવ.
- અકુદરતી, અયોગ્ય જીવનશૈલી અને ઓછું પાણી પીવું.

ઉપસંહાર : કોરોના વાયરસથી બચવા માટે ઉપરોક્ત વસ્તુઓ દરરોજ નિયમિત લેવાથી શરીર તેની સાથે અનુકૂલન સાધી લે છે. તેનું સંશોધન કરે છે. વળી તે આપણી દિનચર્યાનો ભાગ બનવાથી આપણે કોરોના વાયરસથી બચી શકીશું.

(પૂર્વ પ્રોફેસર, ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ)

સંપર્ક: 4/D, ગોકુલનગર સોસાયટી, ઉસ્માનપુરા, અમદાવાદ, પીનકોડ: 380014

વૃક્ષો વિશે આટલું તો સદા યાદ રાખજો.

- વન છે તો જીવન છે.
- છોડમાં રણછોડ છે.
- વૃક્ષો વાવો, વરસાદ લાવો. વૃક્ષો વાવો, જીવન બચાવો.
- ફળ છે અને ફૂલ છે, આપણો એ ઉસુલ છે.
- વન છે તો વૃંદાવન - નહિતર તો છે નિકંદન.
- વૃક્ષો કાપો, ને પછી ભોગવો પાપો.
- જો વૃક્ષોની અમી છે તો પછી ક્યાં કશી કમી છે ?
- વડ અને પીપળો, ઢુકડો આવે શામળો .
- વનસ્પતિની વેલ છે, સૌની એ સુખવેલ છે.
- વૃક્ષો છે તો વરસાદ છે, એના વગર બધું બરબાદ છે.
- વૃક્ષોને કરશો વહાલ - તો બની જશો ન્યાલ.
- ધરતી છે માતા, વૃક્ષોની છે મહત્તા.
- વૃક્ષોનું જતન તો આબાદ બને વતન.
- વન છે તો વિકાસ છે, શોભે તેથી આકાશ છે.
- સૌના હાથમાં ગુલાબ છે, પ્રેમનો એ ખિતાબ છે.
- વૃક્ષો તો સંતો સમાન છે.
- ગુલમહોર ને ગરમાળો, કદી ના પજવે ઉનાળો.
- વૃક્ષોની વણઝાર, ધરતીનો છે શણગાર.
- જ્યાં વન છે ત્યાં ધન છે.
- જ્યાં તુલસીનો ક્યારો છે, ત્યાં સૌનો મોહન પ્યારો છે.
- વહેલા ઊઠજો, વૃક્ષોને વંદન કરજો.
- વૃક્ષોની વનરાજી છે, બધા એમાં બહુ રાજી છે.
- વૃક્ષોની જ્યાં વસતિ નથી, ત્યાં કોઈની પ્રગતિ નથી.
- વૃક્ષોમાં જીવ છે, માનો તો ભગવાન શિવ છે.
- રાતરાણીની સુગંધ છે તો જીવનમાં ઉમંગ છે.
- લીમડાનાં ફૂલ, તાવના દાંડિયા ગુલ.
- અરડૂસીને દીઠી, ખાંસી જાય નાઠી.
- જ્યાં બીલીનાં પાન છે, ત્યાં શિવના વરદાન છે.
- જ્યાં વૃક્ષોનો નાશ છે ત્યાં રોકડો સર્વનાશ છે.
- વૃક્ષોનું રક્ષણ એટલે જીવનનું રક્ષણ.
- વૃક્ષોની વસંત છે ત્યાં દુ:ખોનો અંત છે.
- વનની કેવી મહેર છે !! પશુ- પક્ષીને લહેર છે.
- વૃક્ષોને હાથ જોડ્યા, ભગવાન આવ્યા દોડ્યા.
- ઘરઆંગણે ચંદન, પધાર્યા રઘુનંદન.
- વૃક્ષોની ભક્તિ, બની જાય વિભૂતિ.
- આવજો - એક વૃક્ષ વાવજો.
- એક બાળ, એક ઝાડ. બંનેને કાળજીથી ઉછેરો.
- વૃક્ષો તો પર્યાવરણના પહેરેગીરો છે, માનવજીવનનું સુખ છે.

(સંકલન)

માનવજીવનનું સાચું ધ્યેય ચેતનાને જગાવીને વ્યક્તિગત ચેતનાને વૈશ્વિક ચેતના સાથે સંલગ્ન કરવાનું છે, જેથી આપણી મહાન વિભાવના 'વસુધૈવ કુટુંબકમ્' યોગવિદ્યા થકી ફળીભૂત થઈ શકે અને સમસ્ત માનવજાતનું કલ્યાણ થઈ શકે.

પ્રાસંગિક : દિનવિશેષ પરિચય

સંકલન

(1) પહેલી મે, ગુજરાત સ્થાપના દિન

તા.1 મે, ગુજરાત રાજ્યનો સ્થાપના દિન. વર્ષ 1960ની પહેલી મેના દિને દ્વિભાષી રાજ્યમાંથી ગુજરાત એક અલગ રાજ્ય તરીકે અસ્તિત્વમાં આવ્યું હતું. આજે ગુજરાત તેની વિકાસયાત્રાની 60 વર્ષની મંઝિલ વટાવીને અત્યંત ઝડપી ગતિથી આગળ વધી રહ્યું છે ત્યારે એક ગુજરાતી પ્રજા તરીકે આપણે ગૌરવ લઈ શકીએ એવી ઘણી બધી સિદ્ધિઓની પ્રતીતિ થયા વગર રહેતી નથી.

મહારાષ્ટ્ર અને ગુજરાતના બૃહદ્ અને વિશાળ પ્રદેશમાં ભૌગોલિક દૃષ્ટિએ અને ભાષાની દૃષ્ટિએ ગુજરાત અલગ તો હતું; પણ શાસનની દૃષ્ટિએ બૃહદ્ મુંબઈ રાજ્યનો એક ભાગ હતું. કેન્દ્ર સરકાર જ્યારે સમગ્ર દેશમાં ભાષાવાર અલગ પ્રાંતરચનાની વિચારણા કરી રહી હતી ત્યારે ગુજરાતની પ્રજાની પણ પ્રબળ માગણી હતી કે ગુજરાતનું પણ અલગ રાજ્ય આપવામાં આવે. પરંતુ બન્યું એવું કે કેન્દ્ર સરકારે 1956ની 7મી ઑગસ્ટે સમગ્ર દેશમાં ભાષાવાર પ્રાંતરચનાની જાહેરાત કરી તે સાથે એવું પણ જાહેર કર્યું કે ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર અલગ રાજ્યો નહિ પરંતુ ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર એક દ્વિભાષી રાજ્ય બનશે. ગુજરાતની પ્રજાનું આ હડહડતું અપમાન હતું. કેન્દ્ર સરકારના આવા વલણ સામે ગુજરાતી પ્રજાનો આક્રોશ ભભૂકી ઊઠયો. 8મી ઑગસ્ટ 1956થી અલગ 'મહાગુજરાત' માટેની લોકલડત ઈન્દુલાલ યાજ્ઞિકની આગેવાની હેઠળ શરૂ ગઈ. 8મી ઑગસ્ટે ગુજરાતના યુવાનો આ નિર્ણયનો વિરોધ કરવા સરઘસાકારે તે સમયે ભદ્રમાં આવેલા કોંગ્રેસ હાઉસ પર પહોંચ્યા. તેમના પર ગોળીબાર થયો અને તે સ્થળે ચંપક સોની અને બીજા યુવાનો પણ શહીદ થયા. આનો જબરદસ્ત પડઘો સમગ્ર ગુજરાતમાં પડયો. ઈન્દુલાલ યાજ્ઞિક જેવા મહાનાયકના સબળ નેતૃત્વ હેઠળ 8મી ઑગસ્ટ 1956થી આરંભાયેલી રાજ્યવ્યાપી લોકલડત અવિરતપણે એપ્રિલ 1960 સુધી ચાલી. ગુજરાતની પ્રજાની ચાર વર્ષની સંઘર્ષમય લડત અને અનેક નવલોહિયા યુવાનોનાં મોંઘાં બલિદાનના અંતે ગુજરાતી પ્રજાની માગણી સ્વીકારાઈ અને તા. 1 મે, 1960ના રોજ દ્વિભાષી મુંબઈ રાજ્યમાંથી ગુજરાત એક અલગ રાજ્ય તરીકે અસ્તિત્વમાં આવ્યું.

આજે ગુજરાતની 60 વર્ષની વિકાસરેખા પર દૃષ્ટિપાત કરીશું તો સ્પષ્ટ જણાશે કે ગુજરાત પાસે પોતાની સિદ્ધિઓનું ગૌરવ લઈ શકે એવું ઘણું બધું છે. અલબત્ત, એના વિકાસમાં અનેક પરિબળોએ ભાગ ભજવ્યો છે. ગુજરાત તેના વ્યૂહાત્મક ભૌગોલિક સ્થાન અને ઐતિહાસિક-સાંસ્કૃતિક વિરાસતની દૃષ્ટિએ તો ભારતનો એક વિશિષ્ટ પ્રદેશ છે જ; ઉપરાંત ગુજરાતની પ્રજાના ખંત, પરિશ્રમ, શાણપણ અને સહિયારા પુરુષાર્થનો પણ એટલો જ મહત્ત્વનો ફાળો રહ્યો છે. આજે ગુજરાતે વિશ્વમાં અલગ નકશો કંડાર્યો છે. જય જય ગરવી ગુજરાત...ગુણવંતી ગુજરાત.

(2) 7 મે, થેલેસેમિયા દિન

7 મે ના રોજ દુનિયાભરમાં થેલેસેમિયા દિનની ઉજવણી થઈ. થેલેસેમિયા જેવી ગંભીર બીમારીથી પીડાતા દર્દીઓ માટે લોહી એક જ સહારો હોય છે. દર મહિને આ દર્દીઓને નિયમિતપણે લોહી ચડાવવું પડે છે. જોકે, ઉનાળો આવતાં જ લોહીની ભારે અછત સર્જાય છે. વૅકેશનમાં રજાનો માહોલ અને લગ્નપ્રસંગ બ્લડબૅંકો માટે ઉપાધિ સર્જે છે, કેમ કે ઉનાળામાં થેલેસેમિયાના દર્દીઓ માટે લોહી મેળવવા ભારે દોડાદોડ કરવી પડે છે. હજી લોકોમાં રક્તદાન પ્રત્યેની જાગૃતિ મોટા પાયે નથી. પરિણામે આ સ્થિતિનો સામનો કરવો પડે છે.

ગુજરાતમાં હાલ હજારો દર્દીઓ થેલેસેમિયાથી પીડિત છે. ઈન્ડિયન રેડક્રોસ સોસાયટીના મૅડિકલ

યોગ એટલે જોડાણ કે મિલન કે સંધાન.

ડાયરેક્ટર ડૉ. રિપલ શાહે જણાવ્યું હતું કે, લગ્ન અગાઉ જો લોહીની તપાસ કરાય તો થેલેસેમિયાપીડિત બાળકોનો જન્મ અટકાવી શકાય. થેલેસેમિયા પર કાબૂ મેળવી શકાય છે. શહેરોમાં તો કૉલેજોમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓ થેલેસેમિયાનો ટેસ્ટ કરાવતાં થયા છે. પણ ગામડાંમાં હજુયે આ બાબતે લોકો અજાણ છે. સગર્ભાએ પણ લોહીનો ટેસ્ટ કરાવવો જોઈએ.

ઈન્ડિયન રેડક્રોસ સોસાયટીમાં આજે અસંખ્ય થેલેસેમિયાગ્રસ્ત બાળકો નોંધાયેલાં છે, જે પૈકી રોજ 15-50 બાળદર્દીઓ નિયમિતપણે લોહી ચડાવવા આવે છે. થેલેસેમિયા પીડિત બાળકોને રોજ તાજું લોહી મળી રહે તે માટે રેડક્રોસ સોસાયટીના પ્રયાસો છે. સંસ્થાના ઑનરરી ઍડવાઈઝરે જણાવ્યું કે, ઉનાળો આવે એટલે રક્તદાતાઓને શોધવા અઘરા પડે છે. કૉલેજોમાં વૅકેશન પડી જાય છે. લોકો રજા ગાળવા બહાર જતાં રહે છે. લગ્ન પ્રસંગોને લીધે પણ લોકો વ્યસ્ત હોય છે. આ કારણોસર ઉનાળો આવતાં જ લોહીની અછત સર્જાય છે. જેથી બ્લડ ડૉનરને રિમાઈન્ડ કોલ કરવા પડે છે. લોકોમાં હજુયે રક્તદાન પ્રત્યેની જાગૃતિનો અભાવ છે. જેથી આવી સ્થિતિ નિર્માણ થઈ છે. વાસ્તવમાં મોટા રક્તદાન કૅમ્પ આયોજિત થાય તો થેલેસેમિયા પીડિત બાળકોને તાજું લોહી મળી રહે તેમ છે.

ભૂતકાળમાં રેડક્રોસ સોસાયટીએ સાણંદમાં સૌ પ્રથમવાર એક વર્ષમાં 5965 સગર્ભાના થેલેસેમિયાનો ટેસ્ટ કર્યો હતો જે પૈકી 230 સગર્ભા થેલેસેમિયાવાહક જણાઈ આવી હતી જ્યારે 13 પુરુષો પણ થેલેસેમિયાગ્રસ્ત હોવાનું જણાઈ આવ્યું હતું. આ પ્રૉજેક્ટની સફળતાને પગલે રેડક્રોસ સોસાયટી અને અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશને આ પ્રૉજેક્ટને આગળ ધપાવ્યો હતો. તે સમયે 105 સગર્ભાએ થેલેસેમિયાગ્રસ્ત બાળક જન્મે તે અગાઉ ગર્ભપાત કરાવ્યો હતો. આમ, થેલેસેમિયા પીડિત બાળકોનો જન્મ અટકાવી શકાયો હતો.

('આજનો દિન મહાન' પુસ્તકમાંથી સાભાર)

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડની યુટ્યુબ ચેનલ

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડની યુટ્યુબ ચેનલ 'GSHSEB Gandhinagar' છે. જેમાં ધોરણ-9 થી 12 ના મુખ્ય વિષયોના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો તેમજ JEE અને NEET ની પરીક્ષાના માર્ગદર્શન માટેના ખાસ શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો અપલોડ કરવામાં આવેલા છે. યુટ્યુબ પર 'GSHSEB Gandhinagar' લખીને સર્ચ કરવાથી આ કાર્યક્રમો જોઈ શકાશે. આ ઉપરાંત, બાજુમાં દર્શાવેલ QR કોડ સ્કેન કરવાથી પણ બોર્ડની યુટ્યુબ ચેનલ 'GSHSEB Gandhinagar' જોઈ શકાશે. હાલમાં બોર્ડની યુટ્યુબ ચેનલના સબસ્ક્રાઈબર્સની સંખ્યા એક લાખને પાર થઈ ગઈ છે તથા વ્યૂઅર્સની સંખ્યા 86,00,900ને આંબી ગઈ છે. આ અનોખી સિદ્ધિ મેળવવી એ બાબત આનંદદાયક અને ગૌરવપ્રદ છે. આ અંગે આપના સાથ-સહકાર માટે આપનો હૃદયપૂર્વક આભાર વ્યક્ત કરવામાં આવે છે. હજુ પણ વધુને વધુ વિદ્યાર્થીઓ બોર્ડની યુટ્યુબ ચેનલના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમોનો લાભ મેળવે તે માટે તમામ માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના આચાર્યશ્રીઓ અને શિક્ષકશ્રીઓ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને જરૂરી માર્ગદર્શન આપવામાં આવે તે માટે તેમજ આ ચેનલ Subscribe અને Share કરવામાં આવે તે માટે વિનંતી કરવામાં આવે છે.

બી.એન.રાજગોર
સંયુક્ત નિયામક
ગુ. મા. અને ઉ. મા. શિક્ષણ બોર્ડ

યોગ એટલે તનનું મન સાથેનું મિલન.

પ્રાસંગિક : વ્યક્તિવિશેષ પરિચય

સંકલન

(1) કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર

(જન્મ : 8-5-1861) (મૃત્યુ : 7-8-1941)

ગુલામીમાં સબડતા હિંદને જેમણે પોતાની અનોખી પ્રતિભાથી જગતભરમાં ગૌરવ પ્રાપ્ત કરાવ્યું અને જેમને આપણે 'ગુરુદેવ' તથા 'કવિવર' જેવાં માનસૂચક વિશેષણોથી બિરદાવ્યા છે તે શ્રી રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર (ટાગોર) સાચા અર્થમાં 'ભારતરત્ન' હતા. કવિ એટલે ક્રાન્તદર્શી ઋષિ, એ વ્યાખ્યા તેમણે સાચી પાડી હતી. અંગ્રેજ સરકાર તરફથી તેમને 'સર'નો ઈલકાબ મળેલો, જે તેમણે જલિયાંવાલા બાગની કતલના વિરોધમાં પાછો આપી દીધો હતો. કવિ, લેખક, કેળવણીકાર, સંગીતપ્રેમી, પ્રકૃતિ-ઉપાસક ઉપરાંત તેઓ ઉચ્ચ કોટિના ચિત્રકાર પણ હતા. જિંદગીનાં છેલ્લાં બારેક વર્ષમાં તેમણે બે હજાર ઉપરાંત ચિત્રો દોર્યાં હતાં. ભારતીય સંસ્કૃતિના આ પ્રખર સમર્થકના મહાત્મા ગાંધીજી સાથેના આત્મીય સંબંધો ખૂબ જ ઉચ્ચ કોટિના હતા.

ઈ.સ. 1861ના મે માસની આઠમી તારીખે, પિતા દેવેન્દ્રનાથ અને માતા શારદાદેવીના ચૌદમા સંતાન તથા આઠમા પુત્ર તરીકે રવીન્દ્રનાથનો જન્મ થયો હતો. બાળક રવીન્દ્રનાથના અભ્યાસની શરૂઆત ઈ.સ. 1869-70માં તેમની 8-9 વર્ષની વયે 'ઓરિએન્ટલ સેમિનારી' નામે શાળાથી થઈ. થોડા જ માસ પછી એમને 'નોર્મલ સ્કૂલ'માં દાખલ કરવામાં આવ્યા અને થોડોક સમય ગાળ્યા બાદ ઘેર શિક્ષકો રાખીને તેમને કેળવવામાં આવ્યા; જેમાં ગણિત, ઈતિહાસ, ભૂગોળ, બંગાળી ને અંગ્રેજીના ચાલુ વિષયો ઉપરાંત પ્રાથમિક ભૂમિતિ, ભૌતિકશાસ્ત્ર, શરીરશાસ્ત્ર અને સંસ્કૃત વ્યાકરણ પણ હતાં. સાથે સાથે ચિત્રકળા અને કુસ્તી તથા કસરત શીખવનાર શિક્ષકો પણ આવતા. પ્રકૃતિના અનન્ય પ્રેમી અને આગવું શૈક્ષણિક દર્શન (ઍજ્યુકેશનલ ફિલોસોફી) વિકસાવનાર આ બ્રહ્મર્ષિ અનોખી અને બહુમુખી પ્રતિભા ધરાવતા હતા.

તેમણે ઢગલાબંધ ગ્રંથો આપણને આપ્યા છે. ચાલીસેક નાટકો, સો એક કાવ્યગ્રંથો, અનેક નવલકથા તથા ફિલસૂફી ભરેલાં લખાણોના ચાલીસેક ગ્રંથો તો સહેજે ગણાવી શકાય. **'ગીતાંજલિ'** નામે તેમના કાવ્યગ્રંથ માટે તેમને 1913માં સાહિત્ય માટેનું નોબેલ પારિતોષિક મળ્યું હતું. ઈ.સ. 1901માં તેમણે 'શાંતિનિકેતન' સંસ્થાની સ્થાપના કરી; જેથી મનુષ્યજીવન માટે આવશ્યક એવા સર્વાંગીણ બળ તરીકે કેળવણીની ત્યાં ઉપાસના કરી શકાય. 1922માં તેનો વિકાસ કરી 'વિશ્વભારતી વિશ્વવિદ્યાલય'ની સ્થાપના કરવામાં આવી. ક્યારેક તો કવિતાની ઉપેક્ષા કરીને પણ તેમણે ચિત્રકળાની ઉપાસના કરવા માંડી હતી. તેઓ પોતાનાં ચિત્રો વિષે કહેતા કે-એ મારી 'રેખાઓથી દોરેલી કવિતા' છે. ચિત્રકળા શરૂ કર્યા પછી બીજે જ વર્ષે 1930માં પેરિસમાં એમનાં ચિત્રોનું પ્રદર્શન ભરાયું અને પછી તો સમગ્ર યુરોપ-અમેરિકામાં એમનાં ચિત્રો ખૂબ વખણાયાં.

"રવીન્દ્રનાથ ટાગોર અઠંગ પ્રવાસી હતા. વિશ્વભારતી માટે એમણે **'યત્ર વિશ્વં ભવતિ એકનીડમ્'** (જ્યાં વિશ્વ એક માળો બને છે) એવો મુદ્રાલેખ પસંદ કર્યો હતો અને આખા વિશ્વને સાચેસાચ પોતાનું ઘર જ સમજતા હોય એટલી સ્વાભાવિકતાથી તેઓ જગતમાં ફરતા હતા."

યોગ એટલે આત્માનું પરમાત્મા સાથેનું જોડાણ.

(2) શ્રી ગોપાળ કૃષ્ણ ગોખલે

જન્મ : 9-5-1866, મૃત્યુ : 19-2-1915

પોતાના અંગત કાગળો બીજા કોઈ જોવા ન પામે, પોતાના અંગત જીવનમાં બહારની કોઈ વ્યક્તિ ડોકિયું કરી ન જાય એ માટે સદા સાવચેત રહેતા શ્રી ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલેને જ્યારે પોતાનો અંતકાળ નજીક છે એમ લાગ્યું કે તરત જ તેમણે પોતાના અંગત મદદનીશ ડૉક્ટર દેવને પોતાનો સઘળો પત્રવ્યવહાર અને અંગત માહિતી આપી શકે એવા બધા જ કાગળો બાળી નાખવાનો આદેશ આપ્યો. પોતાના ચરિત્રનો સાધનભંડાર આમ એમણે પોતાને હાથે નષ્ટ કરાવી દીધો. પોતાના મિત્રો અને શિષ્યોને મરતાં પહેલાં કહી દીધું. "મારી પાછળ પૂતળાં ઊભાં ન કરશો. મારું જીવનચરિત્ર લખવામાં વખત ન ગુમાવશો. તમે જો સાચા ભારતસેવકો હો તો ભારતની સેવામાં તમારાં જીવન રેડજો. 'ભારત સેવક સમાજ'ને મજબૂત બનાવી શોભાવજો; એ જ મારું સ્મારક થશે." કેવી મહાનતા અને કેવી ઉદ્દાત ભાવના !

મહારાષ્ટ્રના રત્નાગિરિ જિલ્લાના કાગલ ગામે ઈ.સ.1866ની આજની તારીખે જન્મેલા ગોપાળરાવના પિતાનું નામ કૃષ્ણરાવ હતું અને માતાનું નામ સત્યભામા હતું. પિતાની સત્યપ્રિયતા અને માતાની સત્ત્વશીલતાનું અજબ મિશ્રણ ગોપાળરાવમાં જોવા મળતું હતું. વિદ્યાર્થી તરીકે તેઓ હોશિયાર અને મહેનતુ ગણાતા હતા. વાંચેલું કંઠસ્થ કરવાનો તેમને શોખ હતો અને તેમની સ્મરણશક્તિ તીવ્ર હતી. 13 વર્ષની વયે (ઈ.સ.1879માં) એમના પિતાનું અવસાન થતાં, ભારે ગરીબાઈમાં એમનો અને એમના મોટાભાઈ ગોવિંદરાવનો ઉછેર થયો. રાતના વાંચવા માટે દર મહિને આઠ આનાનું તેલ બાળવું ના પડે એ માટે મ્યુનિસિપાલિટીના દીવાના અજવાળામાં તેઓ વાંચતા. પંદરમા વર્ષે મેટ્રિક અને અઢારમા વર્ષે બી.એ. થયેલા ગોપાળરાવની મહેચ્છા તો આઈ.સી.એસ. થવાની હતી પરંતુ સંજોગોવસાત્ પ્રથમ શિક્ષક તરીકે અને પછી દેશભક્ત તરીકે તેઓ પ્રસિદ્ધિ પામ્યા.

ઈ.સ. 1887માં ગોખલેનું અંકગણિત પ્રસિદ્ધ થયું ને ખૂબ વખણાયું. ન્યાયમૂર્તિ રાનડેએ આ માનવરત્નને બરાબર પારખી લીધું અને એમના જીવનને નવી દિશા આપી. 23 વર્ષની વયે ગોખલે 'સાર્વજનિક સભા'ના મંત્રીપદે નીમાયા અને બીજે જ વર્ષે જાહેર જીવન શરૂ થયું અને જીવનના છેલ્લા શ્વાસ સુધી તેમણે એક પ્રખર રાષ્ટ્રપ્રેમી તરીકે પોતાની સેવાઓ આપી. એમના જીવનનું અણમોલ પ્રદાન તો તેમણે સ્થાપેલી 'ભારત સેવક સમાજ' નામની સંસ્થા છે કે જેના નેજા હેઠળ તૈયાર થયેલા અનેક ઉત્સાહી યુવકોએ સ્વતંત્રતાની લડતમાં મૂલ્યવાન ફાળો આપ્યો છે. ગાંધીજી પર તેમને ખૂબ શ્રદ્ધા હતી અને તેમનું કાર્ય જોવા તેઓ ઈ.સ. 1912માં દક્ષિણ આફ્રિકા પણ ગયેલા. તેમનો અને ગાંધીજીનો સંબંધ 'ગુરુ-શિષ્ય'નો હતો અને એ જીવનભર ટકી રહ્યો.

- **અંજલિ :** "ગોખલે તો ગયા, પણ એમનો આત્મા આપણામાં અને આપણા દ્વારા ચિરંજીવી થાય એવી રીતે વર્તવું તમારે અને મારે માટે શક્ય છે."

- મહાત્મા ગાંધીજી

- "નિષ્કામ કર્મવીર, વિનમ્ર જનહિતચિંતક, 'ભારત સેવક સમાજ'ના સ્થાપક અને ચારિત્ર્યશીલ દેશસેવક શ્રી ગોખલેને ગાંધીજીએ પોતાના રાજકીય ગુરુ માનેલા. તેઓ વિદ્વાન વક્તા, વિનમ્ર, માયાળુ ને નિષ્ઠાવાન સમાજસેવક તથા રાજકારણને ધર્મકારણ સમ બનાવવાના પ્રખર હિમાયતી હતા."

- પ્રો. વસંત જોષી

('વ્યક્તિવિશેષ' પુસ્તિકામાંથી સાભાર)

સંકલન : મદદનીશ સચિવ (સંશોધન શાખા)
ગુ.મા. અને ઉ.મા. શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર

યોગ એટલે જીવનું શિવ સાથેનું મિલન.

સામાન્ય જ્ઞાનકસોટી

દિવેકર અશ્વિનકુમાર એસ.

1. પ્રિન્ટરની ઝડપ માપવા માટે કયા એકમનો ઉપયોગ થાય છે ?
   (A) DPM (B) PPM (C) LPM (D) APM
2. વનસ્પતિમાં થતી વૃદ્ધિ માપવા માટે વપરાતા સાધનને શું કહેવામાં આવે છે ?
   (A) કેસ્કોગ્રાફ (B) સિસ્મોગ્રાફ (C) જીયોડીમીટર (D) ટેલિગ્રાફ
3. ગુજરાતી સાહિત્યના સારસ્વત હસુ યાજ્ઞિકે કયા ઉપનામથી સાહિત્ય સર્જન કર્યું છે ?
   (A) રાજહંસ (B) ઉપમન્યુ (C) બુલબુલ (D) ઉપવાસી
4. ગુજરાતમાં કઈ યુનિવર્સિટીએ તાજેતરમાં વિદ્યાર્થીઓની માર્કશીટમાં QR કોડ દાખલ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે ?
   (A) ગુજરાત યુનિવર્સિટી (B) હેમચંદ્રાચાર્ય ઉત્તર ગુજરાત યુનિવર્સિટી
   (C) સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી (D) સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી
5. ઈલેક્ટ્રીક શોક આપતી ગન વસાવનાર દેશનું પ્રથમ રાજ્ય કયું છે ?
   (A) ગુજરાત (B) મહારાષ્ટ્ર (C) રાજસ્થાન (D) ઉત્તરપ્રદેશ
6. કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ભારતનો પ્રથમ જિયોથર્મલ પાવર પ્રોજેક્ટ (ભૂ-તાપીય વીજળી પ્રકલ્પ) ક્યા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશમાં સ્થાપવાનો નિર્ણય કર્યો છે ?
   (A) ચંદીગઢ (B) લદાખ (C) પોંડેચેરી (D) લક્ષદ્વીપ
7. વાલોડ તાલુકો ગુજરાત રાજયના કયા જિલ્લામાં આવેલ છે ?
   (A) વલસાડ (B) ભરૂચ (C) તાપી (D) ભાવનગર
8. "ખુમારી તો ખરેખર વારસાગત ટેવ છે મારી, હું મારી ટેવ છોડીને તને મળવા નહિ આવું."- આ ક્યા ગઝલકારની પંક્તિ છે.
   (A) કલાપી (B) ખલીલ ધનતેજવી (C) ઈશ્ક પાલનપુરી (D) શેખાદમ આબુવાલા
9. કમ્પ્યૂટરની પોર્ટેબલ ડોક્યુમેન્ટ ફોર્મેટ (PDF) ફાઈલના શોધક કોણ હતા ?
   (A) હેન્રી ફેઓલ (B) ચાર્લ્સ ગેશ્કી (C) ચાર્લ્સ બર્બેજ (D) એલન ટ્યુરિંગ
10. ગુજરાતનો કયો જિલ્લો યુકેલિપ્ટસ (નીલગીરી)ના જિલ્લો તરીકે ઓળખાય છે ?
   (A) વલસાડ (B) ડાંગ (C) ભાવનગર (D) ભરૂચ
11. 'પ્રેમળ જયોતિ તારો દાખવી, મુજ જીવનપંથ ઉજાળ.'- પંક્તિના રચયિતા કોણ છે ?
   (A) ન્હાનાલાલ (B) નરસિંહરાવ દિવેટિયા (C) ઉમાશંકર જોશી (D) નરસિંહ મહેતા

યોગ એટલે શરીર, મન અને આત્માનો સંતુલિત વિકાસ.

12. કવિ ભાલણની કઈ કૃતિમાં સૌપ્રથમ 'ગુર્જર ભાષા'નો શબ્દપ્રયોગ થયો છે ?

(A) કાદંબરી (B) દશમસ્કંધ (C) નળાખ્યાન (D) ધ્રુવાખ્યાન

13. તાજેતરમાં રામાનુજન પુરસ્કાર મેળવનાર પ્રથમ બિન ભારતીય મહિલા ગણિતજ્ઞ કોણ છે ?

(A) ડૉ. કેથેરીન જહોન્સ (B) ડૉ. વિદ્યા કોઠેકર

(C) ડૉ. મોનિકા ઘોષ (D) ડૉ. કેરોલિના અરાજુઓ

14. ગુજરાતમાં હડપ્પીય સભ્યતાનું સૌપ્રથમ કયું નગર મળી આવ્યું હતું ?

(A) રંગપુર (B) લોથલ (C) રોઝડી (D) ધોળાવીરા

15. જ્ઞાનપીઠ પુરસ્કાર મેળવનાર સર્વપ્રથમ ગુજરાતી સર્જક કોણ છે ?

(A) કવિ રાજેન્દ્ર શાહ (B) રઘુવીર ચૌધરી

(C) ઉમાશંકર જોશી (D) ઝવેરચંદ મેઘાણી

16. જૂની રંગભૂમિના પ્રસિદ્ધ લેખક પરમાનંદ ભટ્ટનું ઉપનામ જણાવો.

(A) ત્રાપજકર (B) નારદ (C) રાવણદેવ (D) પાગલ

17. ભારતમાં 1991માં દેશનું પ્રથમ સુપર કમ્પ્યૂટર તૈયાર કરનાર કોણ છે ?

(A) સામ પિત્રોડા (B) નારાયણ મૂર્તિ (C) ડૉ.વિજય ભાટકર (D) નંદન નિલેકણી

18. 'પાણી પહેલાં પાળ બાંધવી'- કહેવતનો સાચો અર્થ જણાવો.

(A) ડૂબતો માણસ તરણું શોધે (B) ભવિષ્યવાણી કરવી

(C) દીર્ઘદૃષ્ટિ વાપરવી (D) બંધ બાંધી દેવો

19. પૂજ્ય સંતશ્રી મોરારિબાપુનું જન્મસ્થળ તલગાજરડા ભાવનગર જિલ્લાના ક્યા તાલુકામાં આવેલ છે ?

(A) માળીયા (B) મહુવા (C) ભાણવડ (D) માઢિયા

20. ભારત સરકાર દ્વારા વર્ષ 2021નો પદ્મશ્રી પુરસ્કાર ક્યા ગુજરાતી કવિને એનાયત કરવામાં આવ્યો ?

(A) કવિ હરીન્દ્ર દવે (B) દાદુદાન ગઢવી (C) કવિ રાજેન્દ્ર શાહ (D) ઘનશ્યામ ગઢવી

21. પ્રબુદ્ધ જ્ઞાનમૂર્તિ અને સમર્થ ધર્મચિંતક આનંદશંકર ધ્રુવનું જન્મસ્થળ જણાવો.

(A) અમદાવાદ (B) વડોદરા (C) ડભોઇ (D) સુરત

22. ગુજરાત રાજ્યના સાબરકાંઠા જિલ્લાને નીચે દર્શાવેલ જિલ્લાઓ પૈકી ક્યા જિલ્લાની હદ સ્પર્શતી નથી ?

(A) ગાંધીનગર (B) બનાસકાંઠા (C) અરવલ્લી (D) મહીસાગર

23. દુનિયાના દસમા સૌથી ઊંચા પર્વતશિખર માઉન્ટ અન્નપૂર્ણા પર ચઢનાર પ્રથમ ભારતીય મહિલા પર્વતારોહક કોણ છે ?

(A) પ્રિયંકા મોહિતે (B) પ્રાંજલ પાટિલ (C) આરોહી પંડિત (D) ઉજ્વલા પાટીલ

મહર્ષિ પતંજલિ મુજબ ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ એટલે યોગ.

24. 'અંગૂઠાનો રાવણ કરવો'- રૂઢિપ્રયોગનો અર્થ જણાવો.

(A) અસત્યનું આચરણ કરવું (B) વધારી વધારીને બોલવું

(C) વિજય મેળવવો (D) આનાકાની કરવી

25. તાજેતરમાં અવસાન પામેલ ગુજરાતના જાણીતા સંગીતકાર રિષભ મહેતાએ ક્યા ઉપનામથી ગઝલો લખી છે ?

(A) બેતાબ (B) બેકાર (C) બી.કશ્યપ (D) ઈર્શાદ

26. છોટાનાગપુર ઉચ્ચપ્રદેશમાં ક્યા પ્રકારના ખડકો મળી આવે છે ?

(A) અગ્નિકૃત ખડકો (B) રૂપાંતરિક ખડકો (C) વિકૃત ખડકો (D) લાવા ખડકો

27. અમદાવાદમાં આવેલી જામા મસ્જિદ કોણે બંધાવી હતી ?

(A) સુલતાન કુત્બુદ્દીન (B) બાદશાહ અહમદશાહ (C) મહંમદ બેગડો (D) ઔરંગઝેબ

28. જૂનાગઢ ભારતી આશ્રમના સ્થાપક પરમ પૂજ્ય મહામંડલેશ્વર ભારતીબાપુનું પૂર્વાશ્રમ નામ શું હતું ?

(A) પ્રેમદાસ (B) રામદાસ (C) વનમાળીદાસ (D) જગજીવનદાસ

29. નીચે આપેલ પૈકી ગુજરાતના કયા સ્થળે કપિલા, સરસ્વતી અને હિરણ્ય નદીઓનો સંગમ થાય છે ?

(A) ચાણોદ (B) દ્વારકા (C) મોઢેરા (D) ભાલકા

30. ગુરૂદેવ રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની ' ગીતાંજલિ' કૃતિનો સાહિત્યપ્રકાર જણાવો.

(A) નવલકથા (B) નાટક (C) કાવ્યસંગ્રહ (D) ટૂંકીવાર્તા

31. સૂર્યની પરિક્રમા દરમ્યાન પૃથ્વી સૂર્યથી વધારેમાં વધારે દૂર ક્યા મહિનામાં હોય છે ?

(A) માર્ચ (B) જાન્યુઆરી (C) જુલાઈ (D) જૂન

32. ખેડા જિલ્લાના કપડવંજ તાલુકામાં આવેલ ઉત્કંઠેશ્વર કે ઊંટડિયા મહાદેવનું મંદિર કઈ નદીના કિનારે આવેલું છે ?

(A) વાત્રક (B) નર્મદા (C) મહી (D) તાપી

33. ભારતનું કયું અભયારણ્ય જંગલી હાથીઓ માટે પ્રસિદ્ધ છે ?

(A) ચંદ્રપ્રભા (B) પેરિયાર (C) માનસ (D) બાંદીપુર

34. કવિ ઈન્દુલાલ ગાંધીના પ્રસિદ્ધ કાવ્યસંગ્રહનું નામ જણાવો.

(A) ગોરસ (B) આંધળીમાનો કાગળ (C) ઈંધણ (D) અનિમેષ

35. માનવ શરીરના લોહીમાંના એન્ટીબોડી અને એન્ટીજનના અભ્યાસને શું કહે છે ?

(A) યુરોલોજી (B) એન્થ્રોપોલોજી (C) ન્યૂરોલોજી (D) સીરોલોજી

આળસથી કટાઈ જવા કરતાં મહેનતથી ઘસાઈ જવું વધુ સારું છે. - એમર્સન

36. ભારતીય બંધારણીય સભાના બંધારણીય સલાહકાર કોણ હતા ?

(A) ડૉ. બી.આર. આંબેડકર (B) કે.ટી.શાહ

(C) બી.એન.રાવ (D) એ.કે.અય્યર

37. ગુજરાતનું ચાંપાનેર કયા મહાન સંગીતકારના નામ સાથે જોડાયેલ છે ?

(A) અવિનાશ વ્યાસ (B) તાનસેન (C) બૈજુ બાવરા (D) તાનારીરી

38. 'ગુજરાતી ગઝલના બાગના બુલબુલ' તરીકે કયા ગુજરાતી ગઝલકાર ઓળખાય છે ?

(A) ગની દહીંવાલા (B) બરકતઅલી વિરાણી (C) બાલાશંકર કંથારિયા (D) ઈશ્ક પાલનપુરી

39. બલૂનમાં કયો વાયુ ભરવામાં આવે છે ?

(A) કાર્બન મોનોક્સાઈડ (B) હિલિયમ (C) ક્લોરિન (D) ઑક્સિજન

40. 'મૃગાંક' શબ્દનો સમાનાર્થી જણાવો.

(A) ભાનુ (B) અંબુ (C) ઈન્દુ (D) પ્રસૂન

જવાબો :

Q	A	Q	A	Q	A	Q	A	Q	A
1	B	9	B	17	C	25	A	33	B
2	A	10	C	18	C	26	A	34	B
3	B	11	B	19	B	27	B	35	D
4	C	12	C	20	B	28	C	36	C
5	A	13	D	21	A	29	D	37	C
6	B	14	A	22	D	30	C	38	A
7	C	15	C	23	A	31	C	39	B
8	B	16	A	24	B	32	A	40	C

સંપર્ક : 172/એ, ઊર્જાનગર વિભાગ-2, પ્રતિક મોલની પાછળ, રાંદેસણ તા.જિ. ગાંધીનગર

વારંવાર પ્રયત્ન કરવાથી અસંભવ પણ સંભવ બની જાય છે. - યોગ વશિષ્ઠ

વહીવટી વિભાગ

ધો.9 અને ધો.11ના માસ પ્રમોશનથી વર્ગ બઢતીની સૂચનાઓ

ક્રમાંક : મઉમશબ/સંશોધન/2021/3032/70
ગુજરાત માધ્યમિક અને
ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ
સેક્ટર-10/બી, જૂના સચિવાલય પાસે,
ગાંધીનગર
તા.23/04/2021

પ્રતિ
જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીશ્રી, તમામ
ગુજરાત રાજ્ય.

વિષય : શૈક્ષણિક વર્ષ-2020-2021 માટે ધોરણ-9 અને ધોરણ-11 માસ પ્રમોશનના આધારે પરિણામ પત્રક અને શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્ર (S.L.C.) આપવા માટે ધ્યાનમાં લેવાની સૂચનાઓ બાબત.

સંદર્ભ:
(1) અત્રેની કચેરીના પત્રક્રમાંક : મઉમશબ/સંશોધન/2021/2210-49 તા.24/02/2021
(2) અત્રેની કચેરીના પત્રક્રમાંક : મઉમશબ/સંશોધન/2021/2298-2337 તા.26/02/2021
(3) અત્રેની કચેરીના પત્રક્રમાંક : મઉમશબ/સંશોધન/2021/2419-57 તા.02/03/2021
(4) અત્રેની કચેરીના પત્રક્રમાંક : મઉમશબ/સંશોધન/2021/2552-90 તા.17/03/2021
(5) અત્રેની કચેરીના પત્રક્રમાંક : મઉમશબ/સંશોધન/2021/2593-2631 તા.18/03/2021
(6) શિક્ષણ વિભાગના પરિપત્ર ક્રમાંક : મશબ/1220/87/A તા.16/04/2021

ઉપરોક્ત વિષય પરત્વે જણાવવાનું કે, રાજ્યમાં તાજેતરમાં કોરોના વાઈરસ (COVID-19) નું સંક્રમણ વધતા સંદર્ભદર્શિત પત્ર-6 થી રાજ્યના ધોરણ-09 અને ધોરણ-11માં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓને માસ પ્રમોશન આપવા અંગે પરિપત્ર બહાર પાડવામાં આવેલ છે. ઉક્ત પરિપત્રના આધારે શૈક્ષણિક વર્ષ-2020-21 માટે ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર સાથે નોંધાયેલ તમામ માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતાં ધોરણ-9 અને ધોરણ-11 (તમામ પ્રવાહના) વિદ્યાર્થીઓ માટે ''માસ પ્રમોશનથી'' પાસ જાહેર કરીને ઉપલા ધોરણમાં લઈ જવા અંગેનો નિર્ણય કરેલ છે.

અત્રેની કચેરીના સંદર્ભદર્શિત પત્ર-1 થી શાળાકીય પ્રથમ પરીક્ષા અને વાર્ષિક પરીક્ષા યોજવા બાબતનો પરિપત્ર કરવામાં આવેલ હતો. સંદર્ભદર્શિત પત્ર-2 થી આંતરિક મૂલ્યાંકન માટે ગુણાંકન કરવા અંગે સૂચનાઓ બહાર પાડવામાં આવેલ છે. સંદર્ભદર્શિત પત્ર-3, 4 અને 5 થી શાળાકીય પરીક્ષાઓ યોજવા અંગે COVID-19 ની પરિસ્થિતિને અનુરૂપ સૂચનાઓ બહાર પાડવામાં આવેલ છે. શાળાકીય પરીક્ષા યોજવા બાબતની સૂચનાઓના આધારે શાળાઓ દ્વારા ધોરણ-9 થી ધોરણ-12 ની પ્રથમ પરીક્ષા COVID-19ની પરિસ્થિતિને ધ્યાને લઈ કેટલાક વિસ્તારો માટે પ્રત્યક્ષ યોજવી અથવા ઓનલાઈન યોજવામાં આવેલ છે. ઉક્ત સૂચનાઓ અનુસાર શાળાઓ દ્વારા પ્રથમ પરીક્ષાનું આયોજન જે તે વિસ્તાર ધ્યાને લઈ પ્રત્યક્ષ પરીક્ષા અથવા ઓનલાઈન પરીક્ષા યોજાયેલ છે.

ઉપરોક્ત વિગતો અન્વયે પરિણામ તૈયાર કરતી વખતે નીચેની બાબતો ધ્યાને લેવાની રહેશે.

- શાળાઓ દ્વારા શૈક્ષણિક વર્ષ-2020-2021 માં પ્રથમ પરીક્ષા (50 ગુણ)ની પ્રત્યક્ષ અથવા ઓનલાઈન યોજાયેલ છે જ્યારે દ્વિતીય પરીક્ષા (50 ગુણ) ની અને વાર્ષિક પરીક્ષા (80 ગુણ)ની યોજાયેલ નથી.
- ધોરણ-9 અને ધોરણ-11 વિજ્ઞાન પ્રવાહના આંતરિક મૂલ્યાંકન માટે સામયિક કસોટી (એકમ કસોટી) (10 ગુણ), નોટબુક સબમિશન (05 ગુણ) અને સબ્જેક્ટ એનરીચમેન્ટ એકટીવીટી (05 ગુણ) એમ કુલ આંતરિક મૂલ્યાંકન (20 ગુણ) માટે સૂચનાઓ આપવામાં આવેલ છે. તે મુજબ શાળાઓ દ્વારા આંતરિક મૂલ્યાંકનનું ગુણાંકન કરવાનું રહેશે.

હું તો પ્રયત્નને જ પરમ સાફલ્ય માનું છું. - કનૈયાલાલ મુનશી

- ધોરણ-11 સામાન્ય પ્રવાહ, વ્યવસાયલક્ષી અને ઉત્તર બુનિયાદી પ્રવાહના આંતરિક મૂલ્યાંકન માટે ટર્મ પેપર કુલ-1/સ્વાધ્યાય કુલ-1 (10 ગુણ), પુસ્તકાલયમાંથી અભ્યાસના ઉપયોગી એક પુસ્તકનું અવલોકન (05 ગુણ) અને પ્રોજેક્ટસ (05 ગુણ) એમ કુલ આંતરિક મૂલ્યાંકન (20 ગુણ) માટે સૂચનાઓ આપવામાં આવેલ છે. તે મુજબ આંતરિક મૂલ્યાંકનનું ગુણાંકન કરવાનું રહે.

- COVID-19 ના કારણે સમગ્ર વર્ષ દરમિયાન મોટા ભાગે પ્રત્યક્ષ શિક્ષણના બદલે ઓનલાઈન શિક્ષણ દ્વારા શૈક્ષણિક પ્રક્રિયા થયેલ છે. વર્ષ દરમિયાન આંતરિક મૂલ્યાંકન માટે શાળાઓ દ્વારા તેમજ સરકાર દ્વારા એકમ કસોટીઓ યોજવામાં આવેલ છે. દ્વિતીય કસોટી યોજાયેલ નથી. સંદર્ભદર્શિત પત્ર-2 થી બોર્ડ દ્વારા બહાર પાડેલ સૂચનાઓમાં આંતરિક મૂલ્યાંકન માટે પ્રથમ પરીક્ષા, વાર્ષિક પરીક્ષા અને આંતરિક મૂલ્યાંકનના આધારે ગુણાંકન કરવાની જોગવાઈ કરેલ હતી. પરંતુ દ્વિતીય પરીક્ષા અને વાર્ષિક પરીક્ષાઓ યોજાયેલ ન હોવાથી વિદ્યાર્થીઓના પરિણામ બનાવતી વખતે દ્વિતીય પરીક્ષાના ગુણ અને વાર્ષિક પરીક્ષાના ગુણના ખાનામાં ગુણ મૂકવાના બદલે ''(COVID-19) ના કારણે પરીક્ષા યોજવામાં આવેલ નથી તેમ દર્શાવવું.''

- આમ, પરિણામ પત્રક તૈયાર કરવા માટે પ્રથમ પરીક્ષા (50 ગુણ), આંતરિક મૂલ્યાંકન (20 ગુણ) એમ કુલ 70 ગુણની પરીક્ષાઓ યોજાયેલ છે. ઉક્ત કુલ 70 ગુણમાંથી મેળવેલ ગુણને 100 ગુણમાં રૂપાંતરિત કરીને પરિણામ તૈયાર કરવાનું રહે. પરિણામના ખાનામાં વિષયવાર 70 ગુણમાંથી મેળવેલ ગુણને 100 ગુણમાં રૂપાંતરિત કરીને જે તે વિષયના ખાનામાં આ ગુણ લખવાના રહેશે. વિદ્યાર્થી જે તે વિષયમાં 33 ટકા કે તેથી વધુ ગુણ મેળવે તો તે વિષયમાં તે પાસ ગણાય અને જો પરિણામમાં ધોરણ-9 અને ધોરણ-11 ના વિદ્યાર્થીઓને E ગ્રેડ (33 ટકાથી ઓછા ગુણ) આવે તેવા સંજોગોમાં સિદ્ધિ ગુણ એકંદરે 33 ટકાથી વધુ ગુણ મેળવનારને દરેક ટકા દીઠ એક (01) ગુણ અને વધુમાં વધુ 15 ગુણની મર્યાદામાં રહીને પાસ થવા માટે ખૂટતા ગુણ આપી શકાશે. આવો લાભ એક કે વધુ વિષયોમાં આપી શકાશે અને તે વત્તા(+) કરી અલગ ગુણ દર્શાવવાના રહેશે. (દા.ત. 30+3) આમ સિદ્ધિ ગુણનો કુલ ગુણની ગણતરીમાં સમાવેશ કરવો નહી પરંતુ સિધ્ધિ ગુણ મેળવનાર વિદ્યાર્થી રેન્કને પાત્ર રહેશે. સિધ્ધિ ગુણ આપવા છતાં પણ તેવા વિદ્યાર્થીઓને E ગ્રેડ (33 ટકાથી ઓછા ગુણ) આવે તો તેવા વિદ્યાર્થીઓને એક કે તેથી વધુ વિષયોમાં અનઉત્તીર્ણ (નાપાસ) થનાર વિદ્યાર્થીને ઉપલા ધોરણમાં બઢતી મળી શકે તે માટે શાળાના આચાર્ય વિદ્યાર્થીને ઉત્તીર્ણ (પાસ) થવા માટે ખૂટતા જરૂરી કૃપા ગુણ આપી શકશે. **(વર્ગ બઢતીના નિયમો મુજબ હાલની જોગવાઈ મુજબ આચાર્ય વધુમાં વધુ 10 ગુણની મર્યાદામાં ખૂટતા જરૂરી કૃપા ગુણ આપી શકે છે. પરંતુ શૈક્ષણિક વર્ષ 2020-21 માટે કૃપા ગુણની મર્યાદા રદ કરવામાં આવે છે. એટલે કે આચાર્ય 10 ગુણ થી વધુ અને વિદ્યાર્થીને પાસ થવા માટે ખૂટતા હોય તેટલા કૃપા ગુણ આપી શકશે.)** આ કૃપા ગુણ પણ વત્તા (+) અલગ ગુણ દર્શાવવાના રહેશે. (દા.ત.28+5) આવા વિદ્યાર્થી રેન્કને પાત્ર રહેશે નહીં. અને આવા વિદ્યાર્થી પાસ ગણાશે. સામાન્ય સંજોગોમાં કૃપા ગુણ આપીને જે રીતે ઉપલા ધોરણમાં બઢતી આપવામાં આવે છે તે જ રીતે આવા વિદ્યાર્થીઓને ઉપલા ધોરણમાં પ્રવેશ માટે પાસ ગણવાના રહેશે અને પરિણામ પત્રકના પરિણામના ખાનામાં સામાન્ય સંજોગોમાં કૃપા ગુણ પ્રાપ્ત કરનાર વિદ્યાર્થીના કિસ્સામાં જે વિગતો દર્શાવવામાં આવે છે તેવી રીતે જ દર્શાવવાની રહેશે.

વાર્ષિક પરીક્ષા (સૈદ્ધાંતિક પરીક્ષા-40 ગુણ અને પ્રાયોગિક પરીક્ષા-40 ગુણ (કુલ 80 ગુણ) અને આંતરિક મૂલ્યાંકન (20 ગુણ) લેવાતા હોય તેવા વિષયો માટે :

- જે વિષયોની પરીક્ષા વર્ષમાં માત્ર એક જ વાર વાર્ષિક પરીક્ષા લેવાની જોગવાઈ છે તેવા વિષયોની પરીક્ષા લેવાયેલ નથી. તેથી તે વિષયોના ગ્રેડ વર્ષ દરમિયાન કરેલ આંતરિક મૂલ્યાંકનના 20 ગુણમાંથી મેળવેલ ગુણને 100 ગુણમાં રૂપાંતરિત કરીને તે વિષયના ગ્રેડના ખાનામાં ગ્રેડ દર્શાવવાનો રહેશે. જો તે વિષયમાં E ગ્રેડ (33 ટકાથી ઓછા ગુણ) આવે તેવા સંજોગોમાં ઉપર જણાવ્યા અનુસાર સિદ્ધિ ગુણ અને કૃપા ગુણ આપીને ઉમેદવારને પાસ કરવાનો રહેશે.

- ધોરણ-11 વિજ્ઞાન પ્રવાહ તેમજ ધોરણ-11 અન્ય પ્રવાહના જે વિષયોની પ્રાયોગિક પરીક્ષા વાર્ષિક યોજવાની હતી તે પ્રાયોગિક પરીક્ષા યોજાયેલ નથી. તેથી આવા પ્રાયોગિક વિષયમાં ગુણને બદલે (—) દર્શાવવાનું રહેશે. આવા વિદ્યાર્થીને પ્રાયોગિક વિષયમાં પાસ જ ગણવાના રહેશે.

પ્રતિભા મહાન કાર્યોનો પ્રારંભ કરે છે પણ એને પૂરાં તો પરિશ્રમ જ કરે છે. - જૂબર્ટ

- દરેક વિદ્યાર્થીને વાર્ષિક પરીક્ષામાં સૈદ્ધાંતિક વિષયોમાં કુલ 70 ગુણમાંથી 100 ગુણમાં રૂપાંતર કર્યા બાદ સિદ્ધિ ગુણ અને કૃપા ગુણ આપવાના રહેશે.
- દરેક વિદ્યાર્થીને પાસ થવા માટે સિદ્ધિ ગુણ તેમજ કૃપા ગુણ આપવા ફરજિયાત છે.
- આ રીતે મેળવેલ સિદ્ધિ ગુણ કે કૃપા ગુણનો કુલ ગુણની ગણતરીમાં સમાવેશ કરવો નહીં.
- સદર જોગવાઈ હાલની પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિમાં અપવાદરૂપ સંજોગોમાં જ કરવામાં આવેલી છે અને તે માત્ર શૈક્ષણિક વર્ષ 2020-2021 પૂરતી જ છે તે સૌ શાળાઓએ ધ્યાને લેવાની રહેશે.
- દર વર્ષની જેમ તમામ વિદ્યાર્થીઓને વિદ્યાર્થીદીઠ ઉપરની જોગવાઈઓ મુજબ પરિણામ તૈયાર કરી પરિણામ પત્રક આપવાનું રહેશે. (પરિણામ પત્રકનો નમૂનો અને તે અંગેની સૂચનાઓ પરિશિષ્ટ-1 માં સામેલ છે.)
- કોઈ વિદ્યાર્થી એક શાળામાંથી અન્ય શાળામાં પ્રવેશ મેળવે તેવા કિસ્સામાં શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્ર (S.L.C.) આપવાનું થાય તો શાળા છોડ્યાના પ્રમાણપત્ર (S.L.C.)ની વિગતોમાં સામાન્ય સંજોગોમાં જે રીતે વિગતો દર્શાવવામાં આવે છે તે જ રીતે વિગતો દર્શાવવાની રહેશે.

વિદ્યાર્થીઓના પરિણામપત્રક તૈયાર કરવાની કામગીરી જે તે જિલ્લાના વહીવટતંત્ર દ્વારા નોવેલ (COVID-19) કોરોના વાયરસની પરિસ્થિતિને ધ્યાને લઈ અવરજવર માટે બહાર પાડવામાં આવેલ સૂચનાઓ ધ્યાને લઈને શાળાના આચાર્યશ્રીએ પાલન કરીને કરવાની રહેશે.

આ અંગે આપના તાબા હેઠળની તમામ સરકારી શાળાઓ, ગ્રાન્ટ-ઈન-એઈડ શાળાઓ અને સ્વનિર્ભર શાળાઓને જાણ કરવા જણાવવામાં આવે છે.

(ડી.એસ.પટેલ)
સચિવ
ગુજરાત માધ્યમિક અને
ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ
ગાંધીનગર

નકલ સવિનય રવાના જાણ સારુ :

(1) સચિવશ્રી (પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શિક્ષણ), શિક્ષણ વિભાગ, બ્લોક નં-5/7, નવા સચિવાલય, ગાંધીનગર.

(2) અધ્યક્ષશ્રી, ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર.

(3) નિયામકશ્રી, શાળાઓની કચેરી, બ્લોક નં-9/1, જૂના સચિવાલય, ગાંધીનગર.

નકલ રવાના યોગ્ય તે કાર્યવાહી અર્થે :

(1) ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર દ્વારા નોંધાયેલ રાજ્યની તમામ માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓ તરફ જાણ અને અમલવારી સારુ.

(2) સંયુક્ત નિયામક, સંશોધન શાખા, સદર કચેરી

આજે જે પુરુષાર્થ છે તે જ આવતી કાલનું ભાગ્ય છે. - પોલ શિટર

પરિશિષ્ટ-1

વર્ષ-2020-21 માટે ધોરણ-9 અને ધોરણ-11 ના વિદ્યાર્થીઓના પરિણામ પત્રકનો નમૂનો અને તેની સૂચનાઓ

પરિણામ પત્રકનો નમૂનો

વિષય	પ્રથમ પરીક્ષાના ગુણ	દ્વિતીય પરીક્ષાના ગુણ	આંતરિક મૂલ્યાંકનના ગુણ	વાર્ષિક પરીક્ષાના ગુણ	કુલ ગુણ	મેળવેલ ગુણ	સિદ્ધિ ગુણ	કૃપા ગુણ	ગ્રેડ	ટકા
	50	50	20	80	70	100	15	ખૂટે તેટલા		
ગુજરાતી	22	(COVID-19) ના કારણે પરીક્ષા યોજવામાં આવેલ નથી જેથી ગુણાંકન દર્શાવેલ નથી.	16	(COVID-19) ના કારણે પરીક્ષા યોજવામાં આવેલ નથી જેથી ગુણાંકન દર્શાવેલ નથી.	38	54			C+	59.00 ટકા
હિન્દી	25		12		37	53			C+	
અંગ્રેજી	21		17		38	54			C+	
સંસ્કૃત	39		16		55	79			B+	
સામાજિક વિજ્ઞાન	16		16		32	46			C	
ગણિત	26		13		39	56			C+	પરિણામ પાસ
વિજ્ઞાન	35		15		50	71			B+	
ચિત્રકામ	-		10		-	50*			C	
સ્વા. અને શા.શિક્ષણ	-		15		-	75*			B+	
કમ્પ્યૂટર	-		18		-	90*			A	
કુલ ગુણ	184		-		289	413				
કુલ ગુણ	700 માંથી 413									

★ **નોંધ:** પ્રાયોગિક પાસુ ધરાવતા વિષયોમાં મેળવેલ ગુણનો સરવાળો કુલ ગુણમાં ગણતરીમાં લેવાનો નથી. તેમજ તે વિષયો માટે ગ્રેડના ખાનામાં મેળવેલ ગુણના આધારે ગ્રેડ દર્શાવવાનો રહેશે.

(દા.ત. ચિત્રકામમાં આંતરિક મૂલ્યાંકનના મેળવેલ 10 ગુણને 100 ગુણમાં રૂપાંતરિત કરતા 50 ગુણ થાય જે નીચેની સૂચના ક્રમ-7 માં દર્શાવેલ કોષ્ટક મુજબ ગ્રેડ "C" થાય.)

<u>પરિણામ પત્રક તૈયાર કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાની સૂચનાઓ :</u>

1. નોવેલ કોરોના વાયરસ (COVID-19) ના કારણે દ્વિતીય પરીક્ષા અને વાર્ષિક પરીક્ષા યોજવામાં આવેલ નથી જેથી દ્વિતીય પરીક્ષા અને વાર્ષિક પરીક્ષાના ગુણના ખાનામાં ગુણના બદલે "(COVID-19) ના કારણે પરીક્ષા યોજવામાં આવેલ નથી" તેમ દર્શાવવાનું રહેશે. ગુણાંકન દર્શાવવાનું રહેશે નહીં.

2. દ્વિતીય પરીક્ષા અને વાર્ષિક પરીક્ષા યોજાયેલ ન હોવાના કારણે કુલ ગુણના ખાનામાં 120 ગુણના બદલે પ્રથમ પરીક્ષા અને આંતરિક મૂલ્યાંકનના કુલ 70 ગુણમાંથી ગુણાંકન કરીને વિષયવાર ગુણ દર્શાવવાના રહેશે.

3. પ્રાયોગિક પાસા સિવાયના વિષયો માટે મેળવેલ ગુણના ખાનામાં 70 ગુણમાંથી મેળવેલ વિષયવાર ગુણને 100 ગુણમાં રૂપાંતરિત કરીને દર્શાવવાના રહેશે.

ચિંતાઓ, પરેશાની, તનાવ આ બધા પરિસ્થિતિથી લડવાથી દૂર નથી થતાં પણ આપણી અંદરની કમજોરીને દૂર કરવાથી જ નષ્ટ થઈ શકે છે. - રહીમ

4. જ્યારે પ્રાયોગિક પાસુ ધરાવતા વિષયોમાં જો આંતરિક મૂલ્યાંકનના ગુણ આપવાની જોગવાઈ હોય તેવા વિષયોમાં આંતરિક મૂલ્યાંકનના 20 ગુણમાંથી 100 ગુણમાં રૂપાંતરિત કરીને મેળવેલ ગુણના ખાનામાં ગુણ દર્શાવવાના રહેશે અને તેના આધારે ગ્રેડ નક્કી કરીને ગ્રેડના ખાનામાં ફક્ત ગ્રેડ દર્શાવવાનો રહેશે. (ઉપર દર્શાવેલ નમૂનામાં ચિત્રકામમાં આંતરિક મૂલ્યાંકનના 10 ગુણ છે જેને 100 ગુણમાં રૂપાંતરિત કરતા 50 ગુણ થાય, નીચે દર્શાવેલ ક્રમ-7 મુજબના કોષ્ટકમાં ગ્રેડ વર્ગીકરણ દર્શાવેલ છે તે મુજબ તે 41 થી 50 ગુણના ગ્રેડ વર્ગીકરણમાં આવતા હોય તેનો ગ્રેડ "C" દર્શાવેલ છે.)

5. જે વિદ્યાર્થીએ દરેક વિષયમાં 33 ટકા કે તેથી વધુ ગુણ મેળવેલ છે એટલે કે તમામ વિષયોમાં પાસ થાય છે તેવા વિદ્યાર્થીઓના કિસ્સામાં તેઓ જે પરિણામ મેળવતા હોય તે પરિણામ અને ટકા નિયત ખાનામાં દર્શાવવાના રહેશે.

6. ધોરણ-11 વિજ્ઞાન પ્રવાહ તેમજ ધોરણ-11 અન્ય પ્રવાહના જે વિષયોની પ્રાયોગિક પરીક્ષા વાર્ષિક યોજવાની હતી તે પ્રાયોગિક પરીક્ષા યોજાયેલ નથી. તેથી આવા પ્રાયોગિક વિષયમાં ગુણને બદલે (—) દર્શાવવાનું રહેશે. આવા વિદ્યાર્થીને પ્રાયોગિક વિષયમાં પાસ જ ગણવાના રહેશે.

7. ગ્રેડ વર્ગીકરણનું કોષ્ટક

ગ્રેડ વર્ગીકરણ		
ક્રમ	મેળવેલ ગુણ	ગ્રેડ
1	91 થી 100	A+
2	81 થી 90	A
3	71 થી 80	B+
4	61 થી 70	B
5	51 થી 60	C+
6	41 થી 50	C
7	33 થી 40	D
8	33 થી ઓછા	E

કામનાં બોજા કરતાં તેની ચિંતા તેને મારી નાખે છે. - સ્વેટ માર્ટન

Covid-19ની અગત્યની સૂચના

ક્રમાંક : મઉમશબ/સંશોધન/covid-19/2021/3074
ગુજરાત માધ્યમિક અને
ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ
સેક્ટર-10/બી, જૂના સચિવાલય પાસે,
ગાંધીનગર. તા.26/04/2021

પ્રતિ,
જિલ્લા પ્રાથમિક શિક્ષણાધિકારીશ્રી, તમામ
ગુજરાત રાજય

પ્રતિ,
જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીશ્રી, તમામ
ગુજરાત રાજય

પ્રતિ,
શાસનાધિકારીશ્રી, તમામ
ગુજરાત રાજય

વિષય : Covid-19ની સાંપ્રત પરિસ્થિતિમાં રાજયની તમામ શાળાઓના સ્ટાફ દ્વારા જનજાગૃતિ અભિયાન ચલાવવા બાબત.

સંદર્ભ : સન્માનનીય રાજયપાલશ્રી દ્વારા તા.24/04/2021ના રોજ બાયસેગના માધ્યમથી રાજયના શિક્ષકોને આપેલ માર્ગદર્શન.

શ્રીમાન,

ઉપરોકત વિષયના અનુસંધાને જણાવવાનું કે, સન્માનનીય રાજયપાલશ્રીએ માનનીય મંત્રીશ્રી (શિક્ષણ)ની ઉપસ્થિતિમાં તા.24/04/2021 ના રોજ Covid-19ની સાંપ્રત પરિસ્થિતિમાં રાજયમાં આવેલી તમામ પ્રાથમિક, માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના શૈક્ષણિક અને બિન શૈક્ષણિક સ્ટાફને બાયસેગના માધ્યમથી, પ્રેરણા, પ્રોત્સાહન અને પથદર્શનના કાર્યક્રમથી સંબોધિત કર્યા હતા. સન્માનનીય રાજયપાલશ્રી અને માનનીય મંત્રીશ્રી (શિક્ષણ) દ્વારા રાજયમાં આવેલી તમામ શાળાના શાળા પરિવારને Covid-19 ની સાંપ્રત પરિસ્થિતિમાં સમાજને મદદરૂપ થવા માર્ગદર્શન આપેલ છે. મહામારીના આ વિકટ સમયમાં, રાજયના લોકોને વિદ્યાર્થીઓ અને વાલીઓ મારફતે કોરોના સંક્રમણ અટકાવવા માટેની સાચી સમજ મળે અને ઉપચારાત્મક કામગીરી કરે, સરકાર દ્વારા જાહેર કરેલ માર્ગદર્શક સૂચનાઓનો ચુસ્તપણે અમલ કુટુંબથી શરૂ કરીને શાળામાં અભ્યાસ કરતા અને અભ્યાસ પૂર્ણ કરેલ હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓ તેમજ તેઓના વાલીઓ મારફતે કરે તો, લોકશિક્ષણનું મોટું કામ થઈ શકે. સરકારશ્રી દ્વારા આ બાબતે લેવામાં આવેલા વિવિધ પગલાંઓની માહિતી આપવામાં આવે તો તેની સકારાત્મક અસર સમાજના લોકો પર પડે તે જોવા સન્માનનીય રાજયપાલશ્રી અને માનનીય મંત્રીશ્રી (શિક્ષણ)એ જણાવેલ હતું. તેના અનુસંધાને નીચે મુજબના પગલાં તમામ શાળા પરિવાર દ્વારા લેવાય તે જોવા વિનંતી કરવામાં આવે છે.

શાળા પરિવારે હાથ ધરવા જેવાં પગલાં :

(1) હાલની પરિસ્થિતિમાં છેલ્લા એક વર્ષથી Frontline Warriors તરીકે કાર્યરત ડૉક્ટર્સ, પેરામેડીકલ સ્ટાફ, પોલીસ વિભાગ, સફાઈ કામદારો, 108, ધનવંતરી રથ અને અન્ય ઍમ્બ્યુલન્સ સ્ટાફ તેમજ અન્ય Frontline Warriors કે જેઓ રાત દિવસ તેઓના પરિવારની ચિંતા કર્યા વગર સમાજ માટે યોગદાન આપી રહ્યા છે. તેવા Frontline Warriors ના પરિવારોને માનસિક હૂંફ આપીએ તેમજ તેઓની જરૂરિયાત બાબતે યોગ્ય મદદ કરીએ.

(2) ટેલિફોન અને વેબીનારના માધ્યમથી વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા લોકશિક્ષણ.

1. કુટુંબના સભ્યોને તેમજ સમાજના / ગામના લોકોને કામ વગર ઘરની બહાર ન નીકળવા સમજણ આપીએ.
2. કુટુંબના સભ્યોને તેમજ સમાજના / ગામના લોકોને માસ્ક વગર ઘરની બહાર ન નીકળવા સમજણ આપીએ.
3. કુટુંબના સભ્યોને તેમજ સમાજના / ગામના લોકોને અનિવાર્ય સંજોગોમાં બહાર નીકળવાનું થાય તો સામાજિક અંતર રાખવાની કાળજી લેવા સમજાવીએ.
4. કુટુંબના સભ્યોને તેમજ સમાજના / ગામના લોકોને સાબુથી હાથ વારંવાર ધોવા સમજાવીએ.
5. અતિ અનિવાર્ય હોય તે સિવાયના સામાજિક પ્રસંગો મોકૂફ રાખવા સમજાવીએ તેમજ જો પ્રસંગ યોજવાનો થાય તો COVID-19 ની ગાઈડલાઈનનું પાલન કરીને યોજીએ તેવી સમજ આપીએ.

તમે હારી જાઓ, એની મને ચિંતા નથી. પણ હારીને બેસી જાઓ એની મને ચિંતા છે. - અબ્રાહમ લિંકન

6. ઉપરોક્ત સૂચનોનો વિદ્યાર્થી પોતે અમલ કરે અને તેમના પરિવારના દરેક સભ્યો મારફતે અમલ કરાવે તે માટે પ્રેરણા આપવી.
7. વિદ્યાર્થી અને/અથવા વાલીઓના ઉપલબ્ધ મોબાઇલ નંબર ઉપર વૉટસએપ કે વેબીનારના માધ્યમથી પરામર્શ કરીને COVID-19 ની ગાઇડલાઇનનો અમલ સૌ કરે તેની સમજણ આપવી. ઉપરોકત પ્રક્રિયા નિયમિત અને સમયાંતરે કરતા રહેવી. શાળામાં હાલ ભણતા તથા ભણી ગયેલ વિદ્યાર્થીઓનો સંપર્ક કરીને આ પ્રક્રિયા સફળ, સરળ બનાવવા પ્રયત્ન કરીએ.

(3) શાળા પરિવારના સભ્યો દ્વારા ફરજના સ્થળ અને રહેઠાણના સ્થળની સ્થાનિક સ્વરાજની સંસ્થાઓ અને તેના સભ્યો સાથે સંકલન કરી Covid-19 ની ગાઇડલાઇનનું પાલન દરેક ગામમાં યોગ્ય રીતે થાય તેવું લોકશિક્ષણ આપવાની કામગીરી કરવી.

(4) હાલ 45 વર્ષથી વધુ ઉંમરના લોકોને રાજય સરકાર તરફથી મફત રસી આપવામાં આવે છે. તેનો લાભ લેવા સમજાવીએ, તે માટેના સ્થળોથી માહિતગાર કરીએ.

(5) સરકારશ્રી તા.01/05/2021 ગુજરાત સ્થાપના દિનથી 18 વર્ષથી ઉપરની ઉંમરના તમામને કોઈપણ ખર્ચ વગર કોરોના સામે રક્ષણ મળી રહે તેવી વેકસીન આપવાની ઝુંબેશ શરૂ કરનાર છે, ત્યારે યોગ્ય લાભાર્થીઓ દ્વારા તેનો લાભ લેવાય અને કોઈ લાયક વ્યક્તિ વેકસીન લેવાથી વંચિત ન રહે તે જોવા સબંધિત તમામને જાણ કરવા અને મોટીવેટ કરવા વિનંતી છે.

(6) દરેક પ્રાથમિક શાળા પોતાની શાળાના એસ.એમ.સી. કમિટીના સભ્યો સુધી આ વાત પહોંચાડે. તેમના ગામમાં તેઓ આ અંગે પ્રચાર કાર્યમાં જોડાય તે માટે પ્રયત્ન કરે.

(7) આખો પરિવાર હૉમ કવોરન્ટાઇન હોય, સ્થાનિક દવાખાનામાં એડમીટ દર્દીઓ અને ગામ કે શહેરમાં કોઇ દર્દીને ભોજન વગેરેની આવશ્યકતા હોય તો દાતાઓ/એન.જી.ઓ.નો સંપર્ક કરી જરૂરી વ્યવસ્થા માટે સંકલન કરીએ.

(8) રાજય, જિલ્લા કે તાલુકાના સંગઠનના હોદ્દેદારો સાથે આ અંગે વેબીનાર મારફતે સંપર્ક કરી તેઓને આ અભિયાનનું નેતૃત્વ લેવા વિનંતી કરીએ. આ ઉપરાંત સદર મહામારીની પરિસ્થિતિમાં સ્થાનિક કક્ષાએ મ્યુનિસિપલ કમિશનરશ્રી, કલેકટરશ્રી, પી.એચ.સી., સી.એચ.સી., ટી.ડી.ઓ., મામલતદારના સંપર્કમાં રહી જયાં જરૂર જણાય ત્યાં શિક્ષકમિત્રો સેવાના ભાગરૂપે મદદરૂપ થાય તેવી વ્યવસ્થા ગોઠવી શકાય.

(9) COVID-19 ની પરિસ્થિતિમાં સમગ્ર સૂચનાઓ અને મોનીટરીંગ પ્રક્રિયા ટેલિફોન મારફતે, વિડીયો કૉન્ફરન્સ મારફતે સમગ્ર શિક્ષક મિત્રો સુધી પહોંચે અને તેઓ દ્વારા સમાજ સુધી સંક્રમણ અટકાવવા જરૂરી કાર્યવાહી કરવામાં આવે તો આપણે કોરોના મહામારીને કાબૂમાં લાવવા જરૂરી સહયોગ આપેલ ગણાશે.

(10) ઉપર દર્શાવેલ તેમજ તે સિવાય કોરોના સંક્રમણને અટકાવવા લોકજાગૃત્તિ લાવવા યોગ્ય લાગે તેવાં પગલાં લેવા અપીલ કરવામાં આવે છે. સંકટની ઘડીમાં એક શિક્ષક તરીકે સમાજને પથદર્શક કરવામાં અગ્રેસર રહીએ તેવી સૌ મિત્રો પાસેથી અપેક્ષા છે. આપ સર્વેનું સ્વાસ્થ્ય સારું રહે તેવી શુભકામના.

(ડી.એસ.પટેલ)
સચિવ
ગુજરાત માધ્યમિક અને
ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ
ગાંધીનગર

(ડૉ. એમ. આઈ. જોષી)
નિયામક
પ્રાથમિક શિક્ષણ,
ગુજરાત રાજય, ગાંધીનગર.

<u>નકલ સવિનય રવાના :</u>

(1) સન્માનનીય રાજયપાલશ્રીના અગ્ર સચિવશ્રી, રાજભવન, ગાંધીનગર
(2) માન. મુખ્યમંત્રીશ્રીના સચિવશ્રી, સ્વર્ણિમ સંકુલ-1, ત્રીજો માળ, નવા સચિવાલય, ગાંધીનગર.
(3) માન. શિક્ષણમંત્રીશ્રીના, અંગત સચિવશ્રી, સ્વર્ણિમ સંકુલ-1, બીજો માળ, નવા સચિવાલય, ગાંધીનગર.
(4) માન. રાજયકક્ષાના મંત્રીશ્રી શિક્ષણના, અંગત સચિવશ્રી, સ્વર્ણિમ સંકુલ-2, બીજો માળ, નવા સચિવાલય, ગાંધીનગર.
(5) માન. અગ્ર સચિવશ્રી (શિક્ષણ), શિક્ષણ વિભાગ, બ્લોક નં.1, 8 મો માળ, નવા સચિવાલય, ગાંધીનગર.
(6) માન. સચિવશ્રી, (પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શિક્ષણ) શિક્ષણ વિભાગ, બ્લોક નં.5, 7મો માળ, નવા સચિવાલય, ગાંધીનગર.
(7) મ્યુનિસિપલ કમિશનરશ્રી, તમામ, ગુજરાત રાજય.
(8) કલેકટરશ્રી, તમામ, ગુજરાત રાજય.
(9) સ્ટેટ પ્રૉજેકટ ડાયરેકટરશ્રી, સમગ્ર શિક્ષાની કચેરી, સૅકટર-17, ગાંધીનગર.
(10) નિયામકશ્રી, શાળાઓની કચેરી, બ્લોક નં.9, જૂના સચિવાલય, ગાંધીનગર.

ચિંતા આપણી આવતી કાલનો વિષાદ ઘટાડવાની નથી પણ એ આપણી આજની શક્તિમાં ઘટાડો જ કરે છે. - કોરી ટેન બૂમ

કોરોના વાયરસ (કોવિડ-19) અન્વયે રાજ્યની
તમામ શાળાઓ માટે સૂચનાઓ બહાર પાડવા બાબત

ગુજરાત સરકાર
શિક્ષણ વિભાગ
ઠરાવ ક્રમાંક : મશબ/1220/87/છ
સચિવાલય, ગાંધીનગર.
તા. 28-04-2021

વંચાણે લીધા :

(1) શિક્ષણ વિભાગના તા. 21-09-2019નું જાહેરનામા ક્રમાંક : પીઆરઈ/122019/સિંગલ ફાઈલ-5/ક.

(2) શિક્ષણ વિભાગનો તા. 04-02-2020નો સમાન ક્રમાંકનો ઠરાવ.

(3) શિક્ષણ વિભાગનો તા. 24-03-2020નો સમાન ક્રમાંકનો ઠરાવ.

ઠરાવ :

શિક્ષણ વિભાગના તા. 21-09-2019ના સંદર્ભ (1) ના જાહેરનામાથી બાળકોના મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણ અધિકાર અધિનિયમ-2009ની કલમ 24માં (h) થી (i) સુધીની જોગવાઈઓ ઉમેરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ શિક્ષણ વિભાગના તા.04-02-2020ના સંદર્ભે (2) હેઠળના ઠરાવથી રાજ્યની પ્રાથમિક તેમજ માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓમાં નવું શૈક્ષણિક વર્ષ એપ્રિલ માસથી શરૂ કરવાનું ઠરાવવામાં આવેલ છે. શિક્ષણ વિભાગના તા. 24-03-2020ના સંદર્ભ (3)ના ઠરાવથી નોવેલ કોરોના વાયરસ (COVID-19) નાં સંક્રમણને કારણે ઉપસ્થિત થયેલ પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને સૂચનાઓ બહાર પાડવામાં આવેલ હતી. જેના અનુસંધાને તાજેતરમાં નોવેલ કોરોના (કોવિડ-19)ના સંક્રમણમાં વ્યાપક વધારાને કારણે ઉપસ્થિત થયેલ પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખી નીચે મુજબની સૂચનાઓ બહાર પાડવામાં આવે છે.

(1) બાળકોના મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણ અધિકાર અધિનિયમ-2009ની કલમ 38 હેઠળ મળેલ સત્તાની રૂએ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ તારીખ : 21-09-2019ના સંદર્ભ (1) હેઠળના જાહેરનામાનો અમલ આ વર્ષે એટલે કે વર્ષ 2020-21માં મોકૂફ રાખવામાં આવે છે. પરંતુ આ જાહેરનામાની જોગવાઈઓનો અમલ આગામી શૈક્ષણિક વર્ષ એટલે કે વર્ષ 2021-22થી કરવાનો રહેશે.

(2) શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા તા.04-02-2020 તથા તા.24-03-2020ના ઠરાવથી તમામ શાળાઓમાં નવું શૈક્ષણિક વર્ષ એપ્રિલ માસથી શરૂ કરવાનો નિર્ણય કરવામાં આવેલ છે. પરંતુ સાંપ્રત વૈશ્વિક કોરોના મહામારીની સમસ્યાને કારણે નવું શૈક્ષણિક વર્ષ અગાઉ મુજબ અર્થાત્ ઉનાળુ વૅકેશન પૂરું થયેથી શરૂ કરવાનું રહેશે. શૈક્ષણિક વર્ષ 2020-21માં શાળાઓમાં ઉનાળુ વૅકેશન તા. 03-05-2021 થી તા.06-06-2021 દરમ્યાન રહેશે.

(3) કોરોના વાયરસ (COVID-19)ના સંક્રમણથી ઉત્પન્ન થયેલ વૈશ્વિક મહામારીને નિયંત્રિત કરવા માટે રાજ્ય સરકાર તથા સ્થાનિક તંત્ર દ્વારા રાજ્યની સરકારી અને ખાનગી પ્રાથમિક, માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના શૈક્ષણિક અને બિન શૈક્ષણિક કર્મચારી/અધિકારીઓ પૈકી જે કર્મચારી/અધિકારીઓને કોઈ કામગીરી સોંપવામાં આવેલ ન હોય તેવા શૈક્ષણિક અને બિન શૈક્ષણિક કર્મચારી / અધિકારીઓએ શાળાએ આવવાનું રહેશે નહીં. પરંતુ રાજ્ય સરકાર અને/અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર દ્વારા કોઈપણ કામગીરી સોંપવામાં આવે તો તેના અનુસંધાને રાજ્ય સરકાર અને/અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર દ્વારા આપવામાં આવતી તમામ સૂચનાઓનો ચુસ્તપણે અમલ કરવાનો રહેશે.

જેવી રીતે વરસાદ આવે તે પહેલાં છત્રી ખોલવાનો કોઈ અર્થ નથી.
તેવી રીતે કાલ્પનિક મુસીબતો માટે અગાઉથી ચિંતા કરવાનો કોઈ અર્થ નથી. - એલિસ રાઈસ

(4) ખાનગી શાળાઓ (સ્વનિર્ભર શાળાઓ)ના શૈક્ષણિક તથા બિન શૈક્ષણિક કર્મચારીઓને શાળાએ જવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવે છે.

(5) નિયામકશ્રી, પ્રાથમિક શિક્ષણની કચેરી તથા ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગરના નિયંત્રણ હેઠળની સરકારી, ગ્રાન્ટ ઈન એઈડ તથા સ્વનિર્ભર શાળાઓએ તથા તે શાળાના શિક્ષકોએ નવા શૈક્ષણિક વર્ષ માટે ઉક્ત કચેરીઓ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવનાર શૈક્ષણિક કૅલેન્ડરની સૂચનાઓનું અવશ્યપણે પાલન કરવાનું રહેશે.

(6) ઉક્ત તમામ સૂચનાઓનો ચુસ્તપણે અમલ કરવા અંગેની તમામ આનુષાંગિક કાર્યવાહી નિયામકશ્રી, શાળાઓની કચેરી, નિયામકશ્રી, પ્રાથમિક શિક્ષણની કચેરી અને ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ દ્વારા હાથ ધરવાની રહેશે.

ગુજરાતના રાજ્યપાલશ્રીના હુકમથી અને તેમના નામે

(મૌલિકા શાહ)
નાયબ સચિવ,
શિક્ષણ વિભાગ

પ્રતિ,

1. માન. રાજ્યપાલશ્રીના સચિવશ્રી, રાજભવન, ગાંધીનગર (પત્ર દ્વારા)
2. માન. મુખ્યમંત્રીશ્રીના અગ્રસચિવશ્રી, સ્વર્ણિમ સંકુલ-1, સચિવાલય, ગાંધીનગર
3. માન. નાયબ મુખ્યમંત્રીશ્રીના અંગત સચિવશ્રી, સ્વર્ણિમ સંકુલ-1, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
4. માન. મંત્રીશ્રી (શિક્ષણ)ના અંગત સચિવશ્રી, સ્વર્ણિમ સંકુલ-1, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
5. માન.રા.ક.મંત્રીશ્રી (શિક્ષણ)ના અંગત સચિવશ્રી, સ્વર્ણિમ સંકુલ-2, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
6. મુખ્ય સચિવશ્રીના નાયબ સચિવશ્રી, મુખ્ય સચિવશ્રીનું કાર્યાલય, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
7. અધિક મુખ્ય સચિવશ્રી (નાણા)ના અગ્રરહસ્ય સચિવશ્રી, બ્લોક નં.4, નાણા વિભાગ, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
8. અગ્રસચિવશ્રી (શિક્ષણ), શિક્ષણ વિભાગ, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
9. સચિવશ્રી (પ્રા.શિ.અને મા.શિ.) શિક્ષણ વિભાગ, સચિવાલય, ગાંધીનગર.
10. નિયામકશ્રી, શાળાઓની કચેરી, બ્લોક-9/1, ડૉ. જીવરાજ મહેતા ભવન, ગાંધીનગર.
11. સચિવશ્રી, ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર.
12. નિયામકશ્રી, જી.સી.ઈ.આર.ટી., સૅક્ટર-12, ગાંધીનગર.
13. નિયામકશ્રી, પ્રાથમિક શિક્ષણની કચેરી, ડૉ. જીવરાજ મહેતા ભવન, ગાંધીનગર.
14. સર્વે જિલ્લા કલેકટરશ્રીઓ (કમિશનરશ્રી, શાળાઓની કચેરી મારફત)
15. સર્વે જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીશ્રીઓ (ગુ.મા. અને ઉ.મા. શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર)
16. સર્વે જિલ્લા પ્રાથમિક શિક્ષણાધિકારીશ્રીઓ (નિયામકશ્રી, પ્રા.શિ. મારફતે)
17. વિભાગની સર્વે શાખાઓ.
18. નાયબ સૅકશન અધિકારી સિલેકટ ફાઈલ.
19. શાળા સિલેક્ટ ફાઈલ.

માણસ પુરુષાર્થ કરે છે પણ ફળદાતા તો ભાગ્ય જ છે.
સમુદ્રમંથનમાં વિષ્ણુને લક્ષ્મી મળી તો શિવને ઝેર મળ્યું. - સંસ્કૃત સુભાષિત

પરિપત્ર

ક્રમાંક : મઉમશબ/સંશોધન/2021/3080
ગુજરાત માધ્યમિક અને
ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ
સેક્ટર-10/બી, જૂના સચિવાલય પાસે
ગાંધીનગર
તા.29/04/2021

પ્રતિ
જિલ્લા શિક્ષણાધિકારીશ્રી, તમામ
ગુજરાત રાજ્ય.

વિષય : કોરોના વાયરસ (કોવિડ-19) અન્વયે રાજ્યની તમામ શાળાઓ માટે સૂચનાઓ અંગે સ્પષ્ટતા બાબત.

સંદર્ભ : (1) શિક્ષણ વિભાગના ઠરાવ ક્રમાંક : મશબ/1220/87/છ, તા.28/04/2021
(2) અત્રેની કચેરીના પત્રક્રમાંક : મઉમશબ/સંશોધન/3078, તા.28/04/2021

શ્રીમાન,

ઉપરોક્ત વિષય પરત્વે જણાવવાનું કે, સંદર્ભ પત્ર-1 ના ઠરાવથી કોરોના વાયરસ (કોવિડ-19) અન્વયે રાજ્યની તમામ શાળાઓ માટે સૂચનાઓ બહાર પાડવામાં આવેલ છે. ઉક્ત ઠરાવમાં ક્રમ નં.(6) ધ્યાને લેતાં રાજ્યમાં નોંધાયેલ સરકારી, અનુદાનિત અને બિન અનુદાનિત માધ્યમિક, માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના આચાર્યશ્રીઓએ નીચે મુજબની સૂચનાઓનો અમલ ચુસ્તપણે કરવા જણાવવામાં આવે છે.

(1) કોરોના વાયરસ (COVID-19) ના સંક્રમણથી ઉત્પન્ન થયેલ વૈશ્વિક મહામારીને નિયંત્રિત કરવા માટે રાજ્ય સરકાર તથા સ્થાનિક તંત્ર દ્વારા રાજ્યની સરકારી અને ખાનગી માધ્યમિક, માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓના શૈક્ષણિક કર્મચારીઓને રાજ્ય સરકાર અને / અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર દ્વારા કોઈ કામગીરી સોંપવામાં આવેલ ન હોય તેવા શૈક્ષણિક કર્મચારીઓએ શાળાએ આવવાનું રહેશે નહીં.

(2) શાળાના આચાર્ય, કારકુન અને સેવક વગેરે કે જેઓને વૅકેશન મળવાપાત્ર નથી (નોન વૅકેશનલ સ્ટાફ) તેવા કર્મચારીઓએ વેકેશન દરમિયાન શાળામાં હાજરી અવશ્ય આપવાની રહેશે અને રાજ્ય સરકાર અને / અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર દ્વારા કોઈપણ કામગીરી સોંપવામાં આવેલ હોય / સોંપવામાં આવે તો તેના અનુસંધાને રાજ્ય સરકાર અને / અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર દ્વારા આપવામાં આવતી તમામ સૂચનાઓનો ચુસ્તપણે અમલ કરવાનો રહેશે.

(3) શાળાએ રાજ્ય સરકાર અને / અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર દ્વારા કોઈપણ કામગીરી સોંપવામાં આવેલ હોય/સોંપવામાં આવે તો તેના અનુસંધાને રાજ્ય સરકાર અને / અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર દ્વારા આપવામાં આવતી તમામ સૂચનાઓનો ચુસ્તપણે અમલ કરવાનો રહેશે.

(ડી.એસ.પટેલ)
સચિવ
ગુજરાત માધ્યમિક અને
ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ
ગાંધીનગર

નકલ સવિનય રવાના જાણ સારુ :

(1) નાયબ સચિવશ્રી, બ્લોક નં-5/7, શિક્ષણ વિભાગ, નવા સચિવાલય, ગાંધીનગર.
(2) અધ્યક્ષશ્રી, ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર.
(3) સ્ટેટ પ્રોજેકટ ડાયરેકટરશ્રી, સમગ્ર શિક્ષાની કચેરી, સેકટર-17, ગાંધીનગર.
(4) નિયામકશ્રી, શાળાઓની કચેરી, બ્લોક નં.9, જૂના સચિવાલય, ગાંધીનગર.
(5) નિયામકશ્રી, ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, સેકટર-10/એ, ગાંધીનગર.
(6) નિયામકશ્રી, પ્રાથમિક શિક્ષણ, બ્લોક નં.12, જૂના સચિવાલય, ગાંધીનગર.

નકલ રવાના જાણ અને અમલ સારુ :

(1) આચાર્યશ્રી, માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓ, તમામ, ગુજરાત રાજ્ય.

'ભગવદ્ ગીતા'માં જણાવ્યા મુજબ સમભાવ એ જ યોગ.

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-9 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-9

તારીખ/વાર	સમય/વિષય				
	વિજ્ઞાન (0-1)	ગણિત (1-2)	ગુજરાતી (2-3)	અંગ્રેજી (3-4)	સામાજિક વિજ્ઞાન (4-5)
1.6.21 મંગળવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-1	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-1	સાંજ સમે શામળિયો પદ્ય-1	Cheetah's Tears Read-1 Part-1	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
2.6.21 બુધવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-2	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-2	ચોરી અને પ્રાયશ્ચિત ગદ્ય-2	Cheetah's Tears Read-1 Part-2	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-1
3.6.21 ગુરૂવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-3	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-3	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-1	The River Poem-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-2
4.6.21 શુક્રવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-4	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-4	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-2	Direct Indirect Part-1	ભારતમાં બ્રિટિશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
5.6.21 શનિવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-5	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-5	નિબંધ અને પત્રલેખન	Direct Indirect Part-2	ભારતમાં બ્રિટિશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
6.6.21 રવિવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-6	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-1	સાંજ સમે શામળિયો પદ્ય-1	Unseen Comprehension Part-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-1
7.6.21 સોમવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-1	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-2	ચોરી અને પ્રાયશ્ચિત ગદ્ય-2	Unseen Comprehension Part-2	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-2
8.6.21 મંગળવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-2	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-3	સાંજ સમે શામળિયો પદ્ય-1	Cheetah's Tears Read-1 Part-1	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
9.6.21 બુધવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-3	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-4	ચોરી અને પ્રાયશ્ચિત ગદ્ય-2	Cheetah's Tears Read-1 Part-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-1
10.6.21 ગુરૂવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-4	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-5	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-1	The River Poem-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-2
11.6.21 શુક્રવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-5	યુક્લિડની ભૂમિતિનો પરિચય પ્ર-5 ભાગ-1	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-2	Direct Indirect Part-1	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
12.6.21 શનિવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-6	યુક્લિડની ભૂમિતિનો પરિચય પ્ર-5 ભાગ-2	નિબંધ અને પત્રલેખન	Direct Indirect Part-2	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-1
13.6.21 રવિવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-1	યુક્લિડની ભૂમિતિનો પરિચય પ્ર-5 ભાગ-3	સાંજ સમે શામળિયો પદ્ય-1	Unseen Comprehension Part-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-2
14.6.21 સોમવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-2	યુક્લિડની ભૂમિતિનો પરિચય પ્ર-5 ભાગ-4	ચોરી અને પ્રાયશ્ચિત ગદ્ય-2	Unseen Comprehension Part-2	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
15.6.21 મંગળવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-3	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-1	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-1	Cheetah's Tears Read-1 Part-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-1
16.6.21 બુધવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-4	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-2	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-2	Cheetah's Tears Read-1 Part-2	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-2
17.6.21 ગુરૂવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-5	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-3	નિબંધ અને પત્રલેખન	The River Poem-1	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1

જ્ઞાન જ વાસ્તવિક સોનું તથા હીરા છે. - લાલબહાદુર શાસ્ત્રી

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-9 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-9

તારીખ/વાર	સમય/વિષય				
	વિજ્ઞાન (0-1)	ગણિત (1-2)	ગુજરાતી (2-3)	અંગ્રેજી (3-4)	સામાજિક વિજ્ઞાન (4-5)
18.6.21 શુક્રવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-1	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-4	સાંજ સમે શામળિયો પદ્ય-1	Direct Indirect Part-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-1
19.6.21 શનિવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-2	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-5	ચોરી અને પ્રાયશ્ચિત ગદ્ય-2	Direct Indirect Part-2	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-2
20.6.21 રવિવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-3	યુક્લિડની ભૂમિતિનો પરિચય પ્ર-5 ભાગ-1	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-1	Unseen Comprehension Part-1	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
21.6.21 સોમવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-4	યુક્લિડની ભૂમિતિનો પ્ર-5 ભાગ-2	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-2	Unseen Comprehension Part-2	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-1
22.6.21 મંગળવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-5	યુક્લિડની ભૂમિતિનો પ્ર-5 ભાગ-3	નિબંધ અને પત્રલેખન	Cheetah's Tears Read-1 Part-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-2
23.6.21 બુધવાર	આપણી આસપાસમાં દ્રવ્ય પ્ર-1 ભાગ-6	યુક્લિડની ભૂમિતિનો પ્ર-5 ભાગ-4	સાંજ સમે શામળિયો પદ્ય-1	Cheetah's Tears Read-1 Part-2	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
24.6.21 ગુરૂવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-1	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-1	ચોરી અને પ્રાયશ્ચિત ગદ્ય-2	The River Poem-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-1
25.6.21 શુક્રવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-2	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-2	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-1	Direct Indirect Part-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-2
26.6.21 શનિવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-3	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-3	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-2	Direct Indirect Part-2	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
27.6.21 રવિવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-4	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-4	નિબંધ અને પત્રલેખન	Unseen Comprehension Part-1	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-1
28.6.21 સોમવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-4	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-4	સાંજ સમે શામળિયો પદ્ય-1	Unseen Comprehension Part-2	પ્રથમ વિશ્વ યુદ્ધ અને રશિયન ક્રાંતિ પ્ર-2 ભાગ-2
29.6.21 મંગળવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-5	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-5	ચોરી અને પ્રાયશ્ચિત ગદ્ય-2	Cheetah's Tears Read-1 Part-1	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1
30.6.21 બુધવાર	સજીવનો પાયાનો એકમ પ્ર-5 ભાગ-5	સંખ્યા પદ્ધતિ પ્ર-1 ભાગ-5	એકમ-2 ધાતુ પ્રત્યય ભાગ-1	Cheetah's Tears Read-1 Part-2	ભારતમાં બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય પ્ર-1

જીવન મૂલ્યો અંગેના કાર્યક્રમ 'ટીમટીમ તારા'નું પ્રસારણ 'વંદે ગુજરાત' ચેનલ નંબર-9 પર દરરોજ 5:00 થી 6:00 અને પુનઃ પ્રસારણ 11 થી 12, 17 થી 18 અને 23 થી 24 વાગ્યે કરવામાં આવશે.

પુનઃ પ્રસારણ અંગે અગત્યની નોંધ : 0 થી 5 નું પુનઃ પ્રસારણ 6 થી 11, 12 થી 17, 18 થી 23 કલાક રહેશે.

'વંદે ગુજરાત'ની 16 ચૅનલ્સ દૂરદર્શનની ડી.ટી.એચ. સર્વિસ 'ડીડી ફ્રી ડિશ' પર ઉપલબ્ધ છે.

Vande Gujarat 16 Channel Parameters :

1. Satellite : GSAT-15
2. Satellite Location : 93.5 Degree East
3. Receive Frequency : 11550 MHz
4. Symbol Rate : 29500 KSPS
5. Polarization : Horizontal
6. FEC : 3/4

જે બીજાને જાણે છે તે વિદ્વાન છે, જે પોતાને જાણે છે તે જ્ઞાની છે. - લાઓત્સે

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-10 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-10

તારીખ/વાર	સમય/વિષય				
	ગણિત (0-1)	વિજ્ઞાન (1-2)	અંગ્રેજી (2-3)	ગુજરાતી (3-4)	સામાજિક વિજ્ઞાન (4-5)
1.06.21 મંગળવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-1	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-1	Against the odds Read-1 Part-1	વૈષ્ણવજન પદ્ય-1 ભાગ-1	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-1
2.06.21 બુધવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-2	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-2	Against the odds Read-1 Part-2	વૈષ્ણવજન ગદ્ય-1 ભાગ-2	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-2
3.06.21 ગુરૂવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-3	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-3	My Song Poem-1	રેસનો ઘોડો ગદ્ય-2 ભાગ-1	કુદરતી સંસાધનો પ્ર-8 ભાગ-1
4.06.21 શુક્રવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-4	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-4	Make meaningful sentence Part-1	રેસનો ઘોડો ગદ્ય-2 ભાગ-2	કુદરતી સંસાધનો પ્ર-8 ભાગ-2
5.06.21 શનિવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-1	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-5	Make meaningful sentence Part-2	શીલવંત સાધુને પદ્ય-3 ભાગ-1	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 ભાગ-1
6.06.21 રવિવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-2	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-6	Subordinate Conjuction	શીલવંત સાધુને પદ્ય-3 ભાગ-2	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 ભાગ-2
7.06.21 સોમવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-1	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-1	Reported Speech	વૈષ્ણવજન પદ્ય-1 ભાગ-1	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 પ્રશ્નોતરી
8.06.21 મંગળવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-2	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-2	Against the odds Read-1 Part-1	વૈષ્ણવજન પદ્ય-1 ભાગ-2	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-1
9.06.21 બુધવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-3	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-3	Against the odds Read-1 Part-2	રેસનો ઘોડો ગદ્ય-2 ભાગ-1	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-2
10.06.21 ગુરૂવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-4	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-1	My Song Poem-1	રેસનો ઘોડો ગદ્ય-2 ભાગ-2	કુદરતી સંસાધનો પ્ર-8 ભાગ-1
11.06.21 શુક્રવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-1	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-2	Against the odds Read-1 Part-1	શીલવંત સાધુને પદ્ય-3 ભાગ-1	કુદરતી સંસાધનો પ્ર-8 ભાગ-2
12.06.21 શનિવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-2	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-3	Against the odds Read-1 Part-2	શીલવંત સાધુને પદ્ય-2 ભાગ-2	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 ભાગ-1
13.06.21 રવિવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-1	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-4	My Song Poem-1	વિચાર-વિસ્તાર લેખન	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 ભાગ-2
14.06.21 સોમવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-2	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-5	Make meaningful Part-1	નિબંધલેખન અને પત્રલેખન	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 પ્રશ્નોતરી
15.06.21 મંગળવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-3	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-6	Make meaningful sentence Part-2	વૈષ્ણવજન પદ્ય-1 ભાગ-1	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-1
16.06.21 બુધવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-4	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-1	Subordinate Conjuction	વૈષ્ણવજન પદ્ય-1 ભાગ-2	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-2
17.06.21 ગુરૂવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-1	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-2	Reported Speech	રેસનો ઘોડો ગદ્ય-2 ભાગ-1	કુદરતી સંસાધનો પ્ર-8 ભાગ-1

જે જ્ઞાનીઓની સાથે ચાલે છે તે અવશ્ય જ્ઞાની બની જશે. -સુલેમાન

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-10 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-10

તારીખ/વાર	સમય/વિષય				
	ગણિત (0-1)	વિજ્ઞાન (1-2)	અંગ્રેજી (2-3)	ગુજરાતી (3-4)	સામાજિક વિજ્ઞાન (4-5)
18.06.21 શુક્રવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-2	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-3	Against the odds Read-1 Part-1	રેસનો ઘોડો ગદ્ય-2 ભાગ-2	કુદરતી સંસાધનો પ્ર-8 ભાગ-2
19.06.21 શનિવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-1	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-1	Against the odds Read-1 Part-2	શીલવંત સાધુને પદ્ય-3 ભાગ-1	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 ભાગ-1
20.06.21 રવિવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-2	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-2	My Song Poem-1	શીલવંત સાધુને પદ્ય-3 ભાગ-2	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 ભાગ-2
21.06.21 સોમવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-3	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-3	Make meaningful sentence Part-1	વૈષ્ણવજન પદ્ય-1 ભાગ-1	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 પ્રશ્નોતરી
22.06.21 મંગળવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-4	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-4	Make meaningful sentence Part-2	વૈષ્ણવજન પદ્ય-1 ભાગ-2	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-1
23.06.21 બુધવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-1	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-5	Subordinate Conjuction	રેસનો ઘોડો ગદ્ય-2 ભાગ-1	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-2
24.06.21 ગુરૂવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-2	રાસાયણિક પ્રક્રિયાઓ અને સમીકરણો પ્ર-1 ભાગ-6	Reported Speech	રેસનો ઘોડો ગદ્ય-2 ભાગ-2	કુદરતી સંસાધનો પ્ર-8 ભાગ-1
25.06.21 શુક્રવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-1	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-1	Against the odds Read-1 Part-1	શીલવંત સાધુને પદ્ય-3 ભાગ-1	કુદરતી સંસાધનો પ્ર-8 ભાગ-2
26.06.21 શનિવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-2	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-2	Against the odds Read-1 Part-2	શીલવંત સાધુને પદ્ય-3 ભાગ-2	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 ભાગ-1
27.06.21 રવિવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-3	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-3	My Song Poem-1	વિચાર-વિસ્તાર લેખન	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 ભાગ-2
28.06.21 સોમવાર	વાસ્તવિક સંખ્યાઓ પ્ર-1 ભાગ-4	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-1	Make meaningful sentence Part-1	નિબંધલેખન અને પત્રલેખન	આર્થિક વિકાસ પ્ર-15 પ્રશ્નોતરી
29.06.21 મંગળવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-1	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-2	Make meaningful sentence Part-2	વૈષ્ણવજન પદ્ય-1 ભાગ-1	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-1
30.06.21 બુધવાર	સંભાવના પ્ર-15 ભાગ-2	આપણું પર્યાવરણ પ્ર-15 ભાગ-3	My Song Poem-1	વૈષ્ણવજન પદ્ય-1 ભાગ-2	ભારતનો વારસો પ્ર-1 ભાગ-2

જીવન મૂલ્યો અંગેના કાર્યક્રમ 'ટીમટીમ તારા'નું પ્રસારણ 'વંદે ગુજરાત' ચેનલ નંબર-9 પર દરરોજ 5:00 થી 6:00 અને પુનઃ પ્રસારણ 11 થી 12, 17 થી 18 અને 23 થી 24 વાગ્યે કરવામાં આવશે.
'વંદે ગુજરાત' ચેનલ નં. 10 પરથી મહાનુભાવોના વક્તવ્યોનું પ્રસારણ 5 થી 6 કરવામાં આવશે. જેનું પુનઃ પ્રસારણ 11 થી 12, 17 થી 18 અને 23 થી 24 કરવામાં આવશે.
પુનઃ પ્રસારણ અંગે અગત્યની નોંધ : 0 થી 5 નું પુનઃ પ્રસારણ 6 થી 11, 12 થી 17, 18 થી 23 કલાક રહેશે.
'વંદે ગુજરાત'ની 16 ચેનલ્સ દૂરદર્શનની ડી.ટી.એચ. સર્વિસ 'ડીડી ફ્રી ડિશ' પર ઉપલબ્ધ છે.

Vande Gujarat 16 Channel Parameters :

1. Satellite : GSAT-15
2. Satellite Location : 93.5 Degree East
3. Receive Frequency : 11550 MHz
4. Symbol Rate : 29500 KSPS
5. Polarization : Horizontal
6. FEC : 3/4

જ્યાં જ્ઞાનનો અભાવ હોય છે ત્યાં અજ્ઞાન પોતાને વિજ્ઞાન કહેવડાવે છે. - બર્નાર્ડ શૉ

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-11 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-11

તારીખ/વાર	સમય/વિષય				
	ગણિત (0-1)	રસાયણ વિજ્ઞાન (1-2)	ભૌતિક વિજ્ઞાન (2-3)	જીવ વિજ્ઞાન (3-4)	નામાનાં મૂળતત્વો (4-5)
1.6.21 મંગળવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-1	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-1	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-1	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-1	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-1
2.6.21 બુધવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-2	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-2	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-2	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-2	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-2
3.6.21 ગુરૂવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-3	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-3	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-1	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-1	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-3
4.6.21 શુક્રવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-4	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-4	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-2	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-2	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-4
5.6.21 શનિવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-1	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-5	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-3	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-1	વ્યવહારોની દ્વિ-અસર અને ખાતાના પ્રકાર પ્ર-2 ભાગ-1
6.6.21 રવિવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-2	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-1	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-4	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-2	વ્યવહારોની દ્વિ-અસર અને ખાતાના પ્રકાર પ્ર-2 ભાગ-2
7.6.21 સોમવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-3	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-2	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-1	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-1	વ્યવહારોની દ્વિ-અસર અને ખાતાના પ્રકાર પ્ર-2 ભાગ-3
8.6.21 મંગળવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-4	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-3	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-2	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-2	વસ્તુઓ અને સેવા કર પરિચય પ્ર-3
9.6.21 બુધવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-1	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-4	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-1	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-1	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-1
10.6.21 ગુરૂવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-2	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-5	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-2	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-2	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-2
11.6.21 શુક્રવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-3	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-6	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-3	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-1	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-3
12.6.21 શનિવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-4	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-7	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-4	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-2	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-4
13.6.21 રવિવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-1	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-8	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-1	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-1	વ્યવહારોની દ્વિ-અસર અને ખાતાના પ્રકાર પ્ર-2 ભાગ-1
14.6.21 સોમવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-2	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-9	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-2	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-2	વ્યવહારોની દ્વિ-અસર અને ખાતાના પ્રકાર પ્ર-2 ભાગ-2
15.6.21 મંગળવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-3	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-10	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-1	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-1	વ્યવહારોની દ્વિ-અસર અને ખાતાના પ્રકાર પ્ર-2 ભાગ-3
16.6.21 બુધવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-4	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-1	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-2	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-2	વસ્તુઓ અને સેવા કર પરિચય પ્ર-3
17.6.21 ગુરૂવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-1	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-2	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-3	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-1	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-1

જ્ઞાન એ છે કે જે વર્તમાનને સારી રીતે જાણી શકે અને પરિસ્થિતિઓને અનુકૂળ ચાલી શકે. - હોમર

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-11 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-11

તારીખ/વાર	સમય/વિષય				
	ગણિત (0-1)	રસાયણ વિજ્ઞાન (1-2)	ભૌતિક વિજ્ઞાન (2-3)	જીવ વિજ્ઞાન (3-4)	નામાનાં મૂળતત્વો (4-5)
18.6.21 શુક્રવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-2	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-3	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-4	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-2	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-2
19.6.21 શનિવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-3	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-4	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-1	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-1	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-3
20.6.21 રવિવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-4	રસાયણવિજ્ઞાનની કેટલીક પાયાની સંકલ્પનાઓ પ્ર-1 ભાગ-5	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-2	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-2	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-4
21.6.21 સોમવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-1	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-1	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-1	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-1	વ્યવહારોની દ્વિ-અસર અને ખાતાના પ્રકાર પ્ર-2 ભાગ-1
22.6.21 મંગળવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-2	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-2	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-2	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-2	વ્યવહારોની દ્વિ-અસર અને ખાતાના પ્રકાર પ્ર-2 ભાગ-2
23.6.21 બુધવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-3	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-3	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-3	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-1	વ્યવહારોની દ્વિ-અસર અને ખાતાના પ્રકાર પ્ર-2 ભાગ-3
24.6.21 ગુરૂવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-4	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-4	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-4	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-2	વસ્તુઓ અને સેવા કર પરિચય પ્ર-3
25.6.21 શુક્રવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-1	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-5	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-1	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-1	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-1
26.6.21 શનિવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-2	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-6	ભૌતિક જગત પ્ર-1 ભાગ-2	સજીવ વિશ્વ પ્ર-1 ભાગ-2	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-2
27.6.21 રવિવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-3	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-7	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-1	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-1	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-3
28.6.21 સોમવાર	ગણ પ્ર-1 ભાગ-4	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-8	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-2	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-2	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-3
29.6.21 મંગળવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-1	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-9	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-3	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-1	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-4
30.6.21 બુધવાર	સંબંધ અને વિધેયો પ્ર-2 ભાગ-2	પરમાણુનું બંધારણ પ્ર-2 ભાગ-10	એકમ અને માપન પ્ર-2 ભાગ-4	જૈવિક વર્ગીકરણ પ્ર-2 ભાગ-2	હિસાબી પદ્ધતિ અને તેના પારિભાષિક શબ્દો પ્ર-1 ભાગ-4

પુનઃ પ્રસારણ અંગે અગત્યની નોંધ : 0 થી 5 નું પુનઃ પ્રસારણ 8 થી 13, 16 થી 21 કલાક રહેશે.

NEETના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમોનું પ્રસારણ 'વંદે ગુજરાત' ચેનલ નં. 11 પર 5 થી 8 દરમ્યાન થાય છે. જેનું પુનઃ પ્રસારણ 13 થી 16 અને 21 થી 24 કલાક રહેશે.

'વંદે ગુજરાત'ની 16 ચેનલ્સ દૂરદર્શનની ડી.ટી.એચ. સર્વિસ 'ડીડી ફ્રી ડિશ' પર ઉપલબ્ધ છે.

Vande Gujarat 16 Channel Parameters :

1. Satellite : GSAT-15
2. Satellite Location : 93.5 Degree East
3. Receive Frequency : 11550 MHz
4. Symbol Rate : 29500 KSPS
5. Polarization : Horizontal
6. FEC : 3/4

જ્ઞાનનું બીજ એકાંતમાં વાવવું જોઈએ, પણ તે ફલિત થવું જોઈએ બધાની વચ્ચે. - પૌલક

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-12 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-12

તારીખ/વાર	સમય/વિષય			
	રસાયણ વિજ્ઞાન (0-1)	ભૌતિક વિજ્ઞાન (1-2)	ગણિત (2-3)	જીવ વિજ્ઞાન (3-4)
1.06.21 મંગળવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-1	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-1	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-1	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-1
2.06.21 બુધવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-2	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-2	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-2	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-2
3.06.21 ગુરૂવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-3	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-3	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-3	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-1
4.06.21 શુક્રવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-12 ભાગ-4	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-4	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-4	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-2
5.06.21 શનિવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-5	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-5	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-5	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-1
6.06.21 રવિવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-6	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-6	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-1	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-2
7.06.21 સોમવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-7	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-7	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-2	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-1
8.06.21 મંગળવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-8	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-8	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-3	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-2
9.06.21 બુધવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-1	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-9	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-4	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-1
10.06.21 ગુરૂવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-2	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-1	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-5	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-2
11.06.21 શુક્રવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-3	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-2	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-1	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-1
12.06.21 શનિવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-4	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-3	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-2	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-2
13.06.21 રવિવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-5	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-4	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-3	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-1
14.06.21 સોમવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-1	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-5	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-1	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-2
15.06.21 મંગળવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-2	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-6	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-2	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-1
16.06.21 બુધવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-3	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-1	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-3	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-2
17.06.21 ગુરૂવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-4	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-2	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-4	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-1

જ્ઞાની દરેક વાતની પોતાની પાસેથી આશા રાખે છે, મૂર્ખ બીજાની તરફ જુએ છે. - જીન પોલ

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-12 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-12

તારીખ/વાર	સમય/વિષય			
	રસાયણ વિજ્ઞાન (0-1)	ભૌતિક વિજ્ઞાન (1-2)	ગણિત (2-3)	જીવ વિજ્ઞાન (3-4)
18.06.21 શુક્રવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-5	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-3	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-5	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-2
19.06.21 શનિવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-6	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-4	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-1	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-1
20.06.21 રવિવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-7	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-5	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-2	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-2
21.06.21 સોમવાર	ઘન અવસ્થા પ્ર-1 ભાગ-8	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-6	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-3	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-1
22.06.21 મંગળવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-1	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-7	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-1	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-2
23.06.21 બુધવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-2	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-8	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-2	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-1
24.06.21 ગુરૂવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-3	વિદ્યુતભારો અને ક્ષેત્રો પ્ર-1 ભાગ-9	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-3	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-2
25.06.21 શુક્રવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-4	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-1	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-4	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-1
26.06.21 શનિવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-5	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-2	સંબંધ અને વિધેય પ્ર-1 ભાગ-5	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-2
27.06.21 રવિવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-1	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-3	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-1	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-1
28.06.21 સોમવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-2	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-4	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-2	સપુષ્પી વનસ્પતિઓમાં લિંગીપ્રજનન પ્ર-2 ભાગ-2
29.06.21 મંગળવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-3	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-5	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-3	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-1
30.06.21 બુધવાર	દ્રાવણો પ્ર-2 ભાગ-4	સ્થિતવિદ્યુત સ્થિતિમાન અને કેપેસિટન્સ પ્ર-2 ભાગ-6	ત્રિકોણમિતીય પ્રતિવિધેયો પ્ર-2 ભાગ-3	સજીવોમાં પ્રજનન પ્ર-1 ભાગ-2

પુનઃ પ્રસારણ અંગે અગત્યની નોંધ : 0 થી 7 નું પુનઃ પ્રસારણ 7 થી 14, 14 થી 21 અને 21 થી 24 કલાક રહેશે.

NEETના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમોનું પ્રસારણ 'વંદે ગુજરાત' ચેનલ નં. 11 પર 5 થી 8 દરમ્યાન થાય છે. જેનું પુનઃ પ્રસારણ 13 થી 16 અને 21 થી 24 કલાક રહેશે.

'વંદે ગુજરાત'ની 16 ચેનલ્સ દૂરદર્શનની ડી.ટી.એચ. સર્વિસ 'ડીડી ફ્રી ડિશ' પર ઉપલબ્ધ છે.

Vande Gujarat 16 Channel Parameters :

1. Satellite : GSAT-15
2. Satellite Location : 93.5 Degree East
3. Receive Frequency : 11550 MHz
4. Symbol Rate : 29500 KSPS
5. Polarization : Horizontal
6. FEC : 3/4

દૈવીય અનુગ્રહ આકર્ષિત કરનાર ચુંબકત્વ યોગ સાથે જોડાયેલ છે. - બ્રહ્માંડ પુરાણ

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-12 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-12

તારીખ/વાર	સમય/વિષય		
	નામાનાં મૂળતત્ત્વો (4-5)	આંકડાશાસ્ત્ર (5-6)	અંગ્રેજી S.L. (6-7)
1.06.21 મંગળવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-1	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-1	Unit-1 Part-1
2.06.21 બુધવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-2	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-2	Unit-1 Part-2
3.06.21 ગુરૂવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-3	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-3	Unit-1 Part-3
4.06.21 શુક્રવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-1	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-4	Unit-2 Part-1
5.06.21 શનિવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-2	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-5	Unit-2 Part-2
6.06.21 રવિવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-3	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-6	Unit-2 Part-3
7.06.21 સોમવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-4	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-1	Unit-1 Part-1
8.06.21 મંગળવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-5	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-2	Unit-1 Part-2
9.06.21 બુધવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-6	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-3	Unit-1 Part-3
10.06.21 ગુરૂવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-1	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-4	Unit-2 Part-1
11.06.21 શુક્રવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-2	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-5	Unit-2 Part-2
12.06.21 શનિવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-3	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-6	Unit-2 Part-3
13.06.21 રવિવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-1	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-1	Unit-1 Part-1
14.06.21 સોમવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-2	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-2	Unit-1 Part-2
15.06.21 મંગળવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-3	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-3	Unit-1 Part-3
16.06.21 બુધવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-4	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-4	Unit-2 Part-1
17.06.21 ગુરૂવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-5	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-5	Unit-2 Part-2

'યોગ સમાધિ છે, જીવાત્મા સાથે પરમાત્માની એકરૂપતાની સમાધિ.' - મહર્ષિ વ્યાસ

ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ, ગાંધીનગર
વંદે ગુજરાત ચેનલ-12 'બાયસેગ'ના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો : જૂન-2021 ધોરણ-12

તારીખ/વાર	સમય/વિષય		
	નામાનાં મૂળતત્ત્વો (4-5)	આંકડાશાસ્ત્ર (5-6)	અંગ્રેજી S.L. (6-7)
18.06.21 શુક્રવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-6	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-6	Unit-2 Part-3
19.06.21 શનિવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-1	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-1	Unit-1 Part-1
20.06.21 રવિવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-2	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-2	Unit-1 Part-2
21.06.21 સોમવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-3	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-3	Unit-1 Part-3
22.06.21 મંગળવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-1	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-4	Unit-2 Part-1
23.06.21 બુધવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-2	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-5	Unit-2 Part-2
24.06.21 ગુરૂવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-3	સૂચક આંક પ્ર-1 ભાગ-6	Unit-2 Part-3
25.06.21 શુક્રવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-4	સુરેખ સંબંધ પ્ર-2 ભાગ-1	Unit-1 Part-1
26.06.21 શનિવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-5	સુરેખ સંબંધ પ્ર-2 ભાગ-2	Unit-1 Part-2
27.06.21 રવિવાર	ભાગીદારી પેઢીના વાર્ષિક હિસાબો પ્ર-2 ભાગ-6	સુરેખ સંબંધ પ્ર-2 ભાગ-3	Unit-1 Part-3
28.06.21 સોમવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-1	સુરેખ સંબંધ પ્ર-2 ભાગ-4	Unit-2 Part-1
29.06.21 મંગળવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-2	સુરેખ સંબંધ પ્ર-2 ભાગ-1	Unit-2 Part-2
30.06.21 બુધવાર	ભાગીદારી : વિષય - પ્રવેશ પ્ર-1 ભાગ-3	સુરેખ સંબંધ પ્ર-2 ભાગ-2	Unit-2 Part-3

પુનઃ પ્રસારણ અંગે અગત્યની નોંધ : 0 થી 7 નું પુનઃ પ્રસારણ 7 થી 14, 14 થી 21 અને 21 થી 24 કલાક રહેશે.

NEETના શૈક્ષણિક કાર્યક્રમોનું પ્રસારણ 'વંદે ગુજરાત' ચેનલ નં. 11 પર 5 થી 8 દરમ્યાન થાય છે. જેનું પુનઃ પ્રસારણ 13 થી 16 અને 21 થી 24 કલાક રહેશે.

'વંદે ગુજરાત'ની 16 ચેનલ્સ દૂરદર્શનની ડી.ટી.એચ. સર્વિસ 'ડીડી ફ્રી ડીશ' પર ઉપલબ્ધ છે.

Vande Gujarat 16 Channel Parameters :

1. Satellite : GSAT-15
2. Satellite Location : 93.5 Degree East
3. Receive Frequency : 11550 MHz
4. Symbol Rate : 29500 KSPS
5. Polarization : Horizontal
6. FEC : 3/4

'યુવા, વૃદ્ધ, અતિવૃદ્ધ, રોગી, દુર્બળ કોઈપણ દ્વારા સિદ્ધિ મેળવી શકાય છે.' - હઠયોગ

ગુજરાત સ્થાપના દિને ગુજરાતનું ગૌરવ ગાન ગાતી જાણીતી પંક્તિઓ......

- જય જય ગરવી ગુજરાત ! દીપે અરુણું પરભાત ! **(કવિ- નર્મદ)**
- જયાં જયાં વસે એક ગુજરાતી ત્યાં ત્યાં સદાકાળ ગુજરાત ! **(કવિ-ખબરદાર)**
- જય જય જન્મ સફળ ગુજરાતી,
  જય જય ધન્ય અદલ ગુજરાત. **(ખબરદાર)**
- મળતાં મળી ગઈ મોંઘેરી ગુજરાત,
  ગુજરાત મોરી મોરી રે.... **(કવિ-ઉમાશંકર જોશી)**
- જય સોમનાથ, જય દ્વારકેશ, જય બોલો વિશ્વના નાથની,
  સ્વર્ણ અક્ષરે લખશે કવિઓ યશગાથા ગુજરાતની. **(રમેશ ગુપ્તા)**
- ધન્ય હો ! ધન્ય જ પુણ્યપ્રદેશ !
  અમારો ગુણિયલ ગુર્જર દેશ. **(ઉમાશંકર જોશી)**
- જીવનજંગે જગત ભમ્યા પણ વીસર્યા નહિ ગૃહમાયા,
  ગૂર્જરીની ગૃહકુંજે અમારું જીવન ગુંજેગુંજે. **(કવિ- 'સુન્દરમ્')**
- 'સર્વ ધર્મ સમ, સર્વ ધર્મ મમ્'- ઉર એ રહો પ્રકાશી.
  હું ગૂર્જર ભારતવાસી. **(ઉમાશંકર જોશી)**
- વિશ્વસભામાં સહુ સંગે તવ આસન જોઉં નજૂમી,
  જય જય ગૂર્જરભૂમિ ! **(કવિ- 'ઉશનસ્')**
- છે ભવ્ય તુજ ભૂગોળ ને ઈતિહાસ તારો ઉચ્ચતમ
  વંદન તને શત્ શત્ તું મારી પ્રાણપ્યારી માત છે! **(કરસનદાસ લુહાર)**
- નર્મદે-ગોવર્ધને ગરવી સદા, આત્મવાણી તું અમારી ગુર્જરી. **(ચંદ્રકાન્ત શેઠ)**
- જ્યાં ગૂર્જરી હો ત્યાં ત્યાં ખુશ્બો વતનની આવે,
  એનાં તમામ સ્વપ્નો આબે-હયાત લાવે. **(દિલીપ જોશી)**
- વર્ષો પછી નકશો નવો દોરાય છે ગુજરાતમાં,
  વર્ષો પછી તાજી હવા ફોરાય છે ગુજરાતમાં. **(ધૂની માંડલિયા)**
- સ્વર્ગથીયે રમ્ય એવું સ્થાન આ ગુજરાત છે,
  કોક દિ' મહેમાન થા ભગવાન ! આ તવ ગુજરાત છે. **(નાઝિર દેખૈયા)**
- અનુપમ શોભિત ગુણિયલ ઉજ્જવલ ઉર્વીસાર ગુજરાત,
  ભારતમાં ગૌરવનો નમણો નમસ્કાર ગુજરાત ! **(હેમન્ત દેસાઈ)**
- અમે દિલથી જીવીએ, દિલથી મરીએ ને દિલ દઈ દઈ પરબારા,
  ગુજરાત છે અમરત ધારા, ગુજરાતી તો સૌથી ન્યારા. **(સાંઈરામ દવે)**

RNI No. GUJGUJ2011/46203 Govt. of India, New Delhi, Dated 06-11-2012
SSPOs Gandhinagar No. L2/RNP/RENEWAL/G-GNR297/2018 Dt. 10-10-2018. Valid Up to 31-12-2021
License to Post without Pre-Payment No. PMQ/HQ/96/2019-2021, Valid up to 31-12-2021
Printed and Posted on 28th of Each Month. (Annual Subscription Rs. 200/-) License Valid up to 31-12-2021.

પહેલી મે, ગુજરાત રાજ્ય સ્થાપના દિને....
ગુજરાત ગૌરવ ગાન (ગીત)

હું એવો ગુજરાતી,
જેની;
હું ગુજરાતી એ જ વાતથી ગજ ગજ ફૂલે છાતી....
અંગે અંગે વહે નર્મદા,
શ્વાસોમાં મહીસાગર,
અરવલ્લીનો પિંડ,
પ્રાણમાં ધબકે છે રત્નાકર ;
હું સાવજની ત્રાડ, હું જ ગરવી ભાષા લચકાતી... હું એવો ગુજરાતી...
નવરાત્રિનો ગર્ભદીપ હું, હું શત્રુંજય- શૃંગ,
સૂર્યમંદિરે ગુંજરતો હું, ધવલ તેજનો ભૃંગ;
હું ગિરનારી ગોખ, દ્વારિકા હું જ સુધારસ પાતી.... હું એવો ગુજરાતી...
દુહા-છંદની હું રમઝટ,
હું ભગવું ભગવું ધ્યાન,
મીરાંની કરતાલ હું જ,
હું નિત્ય એક આખ્યાન;
વિજાણંદનું હું જંતર, હું નરસૈંયાની પરભાતી..... હું એવો ગુજરાતી...
હું ગાંધીનું મૌન ,
હું જ સરદાર તણી છું હાક,
હું જ સત્યનું આયુધ, જેની દિગ્‌દિગંતમાં ધાક;
હું સંતોનું સૌમ્ય સ્મિત, તલવાર શૂરની તાતી.... હું એવો ગુજરાતી...
હું મારી માટીનો જાયો,
હું ગુર્જર અવતાર,
મારે શિર ભારતમાતાની આશિષનો વિસ્તાર;
હું કેવળ હું હોઉં છતાં,
હું સદા હોઉં મહાજાતિ... હું એવો ગુજરાતી.

કવિઃ વિનોદ જોશી

Printed by Capital Offset, L-801/1, GIDC, Sector-28, Gandhinagar Published by D. S. Patel, Secretary, Gujarat Secondary and Higher Secondary Education Board, Sector 10-B, Near Old Sachivalaya, Gandhinagar (Gujarat) on behalf of the Gujarat Secondary and Higher Secondary Education Board, Sector 10-B, Near Old Sachivalaya, Gandhinagar (Gujarat) and Printed at Capital Offset, L-801/1, GIDC, Sector-28, Gandhinagar Published at Gujarat Secondary and Higher Secondary Education Board, Sector 10-B, Near Old Sachivalaya, Gandhinagar (Gujarat). Editor Shri D. S. Patel, (Secretary, GS & HSEB, Gandhinagar, Gujarat)

Annual Subscription : Individuals Rs. 200/-
For School 400/-

Total Pages 64 + 04 = 68 Pages
Price : Per copy Rs. 40/-